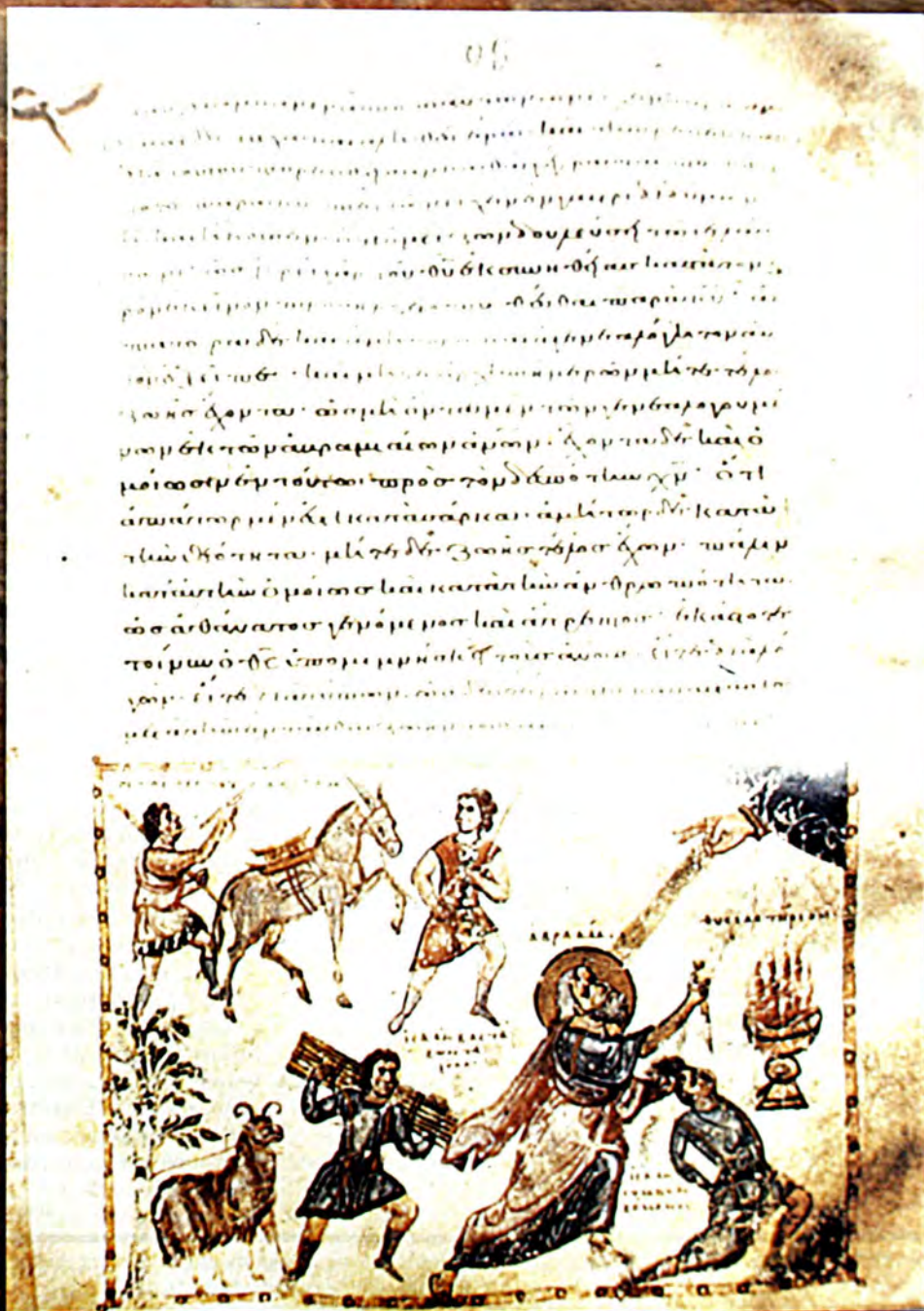

ΧΡΟΝΙΚΑ כרונות

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟΜΟΣ Κ • ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 149 • ΜΑΤΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 1997 • ΙΓΙΑΡ - ΣΙΒΑΝ 5757

1997 Ευρωπαϊκό έτος

κατά του ρατσισμού

Ρατσισμός, ξενοφοβία, αντισημιτισμός

*Η ομιλία του Πρωθυπουργού κ. Κώστα Σημίτη
στην εναρκτήρια εκδήλωση του «Ευρωπαϊκού Έτους κατά του Ρατσισμού»*

(Αθήνα, 26 Φεβρουαρίου 1997)

Μετά το 1945 και για πολλά χρόνια οι κάτοικοι της Ευρώπης είχαν κατορθώσει να φτάσουν σε αξιολογικά επίπεδα υπέρβασης του εθνικισμού και του ρατσισμού. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια το πρόβλημα του ρατσισμού και της ξеноφοβίας καθίσταται πάλι επικίνδυνα επίκαιρο. Ζούμε την αναβίωση φαινομένων που δηλώνουν ότι η ανεκτικότητα, ο σεβασμός του ανθρώπου, η προσήλωση στις δημοκρατικές αρχές δεν είναι πάντα δεδομένες. Η πολυμορφία, η ορθολογική και δημοκρατική παράδοση της νεότερης Ευρώπης βρίσκεται αντιμέτωπη με δυνάμεις μεσαιωνικής νοοτροπίας. Οι εθνικιστικές και μισαλλόδοξες εξάρσεις, η ξеноφοβία, η ρατσιστική βία, τα κάθε λογής ιδεολογήματα εθνικής, θρησκευτικής, γλωσσικής και πολιτισμικής καθωρότητας αποτελούν απειλή και πρόκληση για κάθε δημοκρατική χώρα.

Στον γεωγραφικό χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) ζουν περισσότεροι από 10 εκατομμύρια μετανάστες που εργάζονται ή έχουν εργα-

οπεί για πολλά χρόνια και έχουν προ-
έλευση άλλη χώρα μέλος της ΕΕ ή
κατάγονται από τρίτη χώρα. Ο τρo-
πος διαβίωσης των περισσότερων
από αυτούς συνιστούν φαινόμενα
μειονοτικής πραγματικότητας, εθνι-
σμού, θρησκευτικού, πολιτιστικού ή
γλωσσικού χαρακτήρα. Δεν απολαμ-
βάνουν πάντα ίσα πολιτικά, κοινωνι-
κά και ανθρώπινα δικαιώματα και
ελευθερίες σε σχέση με τους υπηκό-
ους των κρατών - μελών. Ακόμη και
αυτοί οι «ξένοι» που αποτελούν
ουσιαστικό παράγοντα της κοινωνι-
κής, οικονομικής και πολιτισμικής
ζωής των κρατών - μελών, ταυτίζο-
νται υψίστατα, πολλαπλώς διακρίσεις
ως προς τη συμμετοχή στις λειτουργι-
ές των κοινωνιών στις οποίες ζουν.

Η ιδιαίτερη οξύνση των φαινομένων του ρατσισμού και της ξενοφοβίας συνδυάστηκε με το νέο κύμα οικονομικής μεταναστευσης στην Ευρώπη. Οι μεταναστευτικές ροές δεν περιορίζονται, όμως, πια μόνο στις παραδοσιακές χώρες υποδομής μεταναστών αλλά διευρύνονται και στις χώρες του Νότου.

Η Ελλάδα είχε συνηθίσει να είναι

ζώρα εξαγωγής εργατικού δυναμι-
κού. Από το 1850 και μετά αλλεπάλ-
ληλα κύματα μεταναστών έχουν τρο-
φοδοτήσει την Αίγυπτο, την Αμερική,
την Αυστραλία, την Ευρώπη. Αυτό το
φαινόμενο φαίνεται να αναστρέφε-
ται: Η χώρα μας έχει μεταβληθεί
πρόσφατα σε χώρα υποδοχής μετα-
ναστών και αποτελεί μία από τις και-
νούριες ζώνες μετανάστευσης. Η
μαζική εισροή αλλοδαπών εργατικού
δυναμικού είχε ως αποτέλεσμα να
εκδηλωθούν σε ορισμένες περιπτώ-
σεις ξενοφοβικές αντιδράσεις. Ταυ-
τόχρονα καταγράφηκε μία εντεινόμε-
νη ανησυχία ως αποτέλεσμα της
μεταβολής των πολιτικών και διπλω-
ματικών ισορροπιών στα Βαλκάνια.
Όλα αυτά συνήρτησαν σε μειωμένη
ανεκτικότητα έναντι των «ξένων».
Οι μετανάστες αντιμετωπίζονται
στην καλύτερη περίπτωση ως βάρος
ή αθηνή εργατική δύναμη.

Στη χώρα μας δεν παρατηρούνται βέβαια γενικευμένα φαινόμενα ρατσιστικής βίας, όπως συμβαίνει σε άλλες χώρες της Ευρώπης, και οπωσδήποτε ο ρατσισμός και η ξеноφοβία δεν βoύσκουν έκφραση σε οργανώσεις

Συντχια στη σελ. 27

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΟΦΥΛΛΟΥ: Μικρογραφία από το Κώδικα αρ. 1186 της Ιεράς Μονής Σινά με αναπαράσταση της θυσίας του Ισαάκ.
(Από το βιβλίο «Ιερά Μονή Σινά», έκδοση Μονής Σινά - Ε. Τζαφέρη, Αθήνα 1985).

Μνημάτων και μνήμης βεβηλώσεις

Του κ. Ι.Μ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ

Αποτελεί κοινό τόπο ότι η δύναμη των «μέσων ενημέρωσης» είναι τέτοια στις ημέρες μας που είναι δυνατόν ένα ασήμαντο και καθημερινό περιστατικό να το καταστήσουν κεντρικό και σημαντικό και αντιθέτως ένα καιρό θέμα να το περιθωριοποιήσουν ή και να το εξαφανίσουν κυριολεκτικώς από τα μάτια της κοινής γνώμης.

Το δεύτερο ακριβώς συνέβη στην περίπτωση μας: Αρχές Μαρτίου σημειώθηκαν ικανής εκτάσεως καταστροφές στο εβραϊκό νεκροταφείο των Τριτάλων. «Άγνωστοι» μπήκαν στο χώρο του νεκροταφείου, έσπασαν μαρμάρινες στήλες τάφων, ανέσκαψαν επιτύμβιες πλάκες και κατακόσμησαν τα καταστραφεία μνημεία με τον αργυρώτο στανό...

Με το θέμα δεν ασχολήθηκαν, τουλάχιστον όσο μπορού να γνωρίζω, ούτε οι μεγάλης κυκλοφορίας εφημερίδες της πρωτεύουσας ούτε οι τηλεοπτικοί σταθμοί, κρατικοί και ιδιωτικοί. Βραχείες αναφορές υπήρξαν μόνο σε ορισμένα εβδομαδιαία έντυπα, από όπου και πληροφορήθηκα το συμβάν.

Είναι αλήθεια πως το γεγονός ξενίζει. Οι πράξεις αυτές δεν είναι συνηθισμένες στη χώρα μας και είναι ασφαλώς ξένες με τη νοοτροπία του λαού μας που τρέφει μια ιδιαίτερη ευαισθησία σε ό,τι έχει σχέση με τη μνήμη των νεκρών και με την περιποίηση και την προστασία των χώρων ταφής.

Θυμίζω, για όσους τυχόν το λησιμόνησαν, ότι τα τελευταία χρόνια τέτοια χροιάματα βανδαλισμών σε ταφικά μνημεία παρουσιάστηκαν και μάλιστα επανειλημμένως στα χριστιανικά κοιμητήρια στην Τουρκία. Βεβηλώσεις στο νεκροταφείο στη Μονή Ζωοδόχου Πηγής Βαλκουλή, σύλληψη του νεκροταφείου της Χάλκης, βανδαλισμοί στο νεκροταφείο στο Σισλή και αλλού.

Έναντι οι παραμένουν ακόμη οι ανστηροί λόγοι του Οικουμενικού Πατριάρχη μετά τη βεβήλωση τάφων στο Σισλή: «Είς τι τους έπτασαν οι νεκροί μας; Κατά τι τους εθίζαμεν ημείς οι ζώντες οι περιλειπόμενοι, εάν προς εκδίχσιν ημών προέβησαν εις την απολίτιστον αυτήν πράξιν, διά να χρησιμοποιήσωμεν τον επιεικέστερον χαρακτηρισμόν;».

Είναι οι ίδιοι λόγοι που θα μπορούσε και θα εδικαιούτο να επαναλάβει η εβραϊκή κοινότητα και οι θρησκευτικοί ηγέτες της. Και διερωτώμαι, ποια θα ήταν η απάντηση των αρμοδίων, των αστυνομικών αρχών και των κρατικών λειτουργών.

Είναι προφανές ότι δεν αναφέρομαι τυχαίως σήμερα στο συγκεκριμένο περιστατικό της βεβηλώσεως του εβραϊκού

νεκροταφείου στα Τριτάλα. Ηθελήμενη είναι η επιλογή του χρόνου και μάλιστα διττός, αφενός λόγω της γενικότερης συγκυρίας και αφετέρου εν όψει των ημερών που διανύουμε.

Πυκνώνουν τον τελευταίο καιρό χροιάματα θρησκευτικού ρατσισμού που έχει ως στόχο τους Εβραίους σημερινούς μας.

Δεν είναι μόνο η περίπτωση του διακεκριμένου πανεπιστημιακού συναδέλφου, ο οποίος, υπό την κυβερνητική ιδιότητα την οποία τότε είχε, δέχθηκε απρόκλητη και ανοίκεια επίθεση μέλους του Κοινοβουλίου για την εβραϊκή καταγωγή του, χωρίς μάλιστα η αβής αυτή πικρή να συναντήσει την αποφασιστική αντίδραση συνόλης της πολιτικής ηγεσίας. Είναι η επανειλημμένη και εντεινόμενη τον τελευταίο καιρό πολεμική εναντίον γενικώς των Εβραίων, κατά ειρηνική συγκυρία την ίδια ώρα που εορτάζεται το Ευρωπαϊκό Έτος κατά τον Ρατσισμό, της ξενοφοβίας και του Αντισιμιτισμού! Ενεργογραφώς και επωνύμως μάλιστα εκκλησιαστικοί ιθύνοντες αναφέρονται σε «σιωνιστικά σχέδια» στο ευρύτερο πλαίσιο ξένων δυνάμεων που ενθύνονται, ως συνήθως, για ό,τι κακό μας τυχάνει και που επιχειρούν

και πάλι να αλώσουν και να καθυποτάξουν την Ελλάδα στην «παγκόσμια ολοκληρωτική υπερεξουσία της Νέας Εποχής».

Θα ανέμενε λοιπόν κανείς από την επίσημη τουλάχιστον Εκκλησία και τους σιγήθως λιγίστατους εκπροσώπους της, αντί να σιωπούν, να καταδικάσουν ειθέως και απεραφράστως τους βανδαλισμούς στο νεκροταφείο των Τριτάλων, να διασκεδάσουν τυχόν υποψίες ότι οι ενέργειες αυτές μπορεί να προέρχονται από μέλη της και με πρώτο τον επιτοκικό Αρχιερέα να πληροφορήσουν το πλήρωμα της Εκκλησίας για το ανασιωνισμό και να το νοθεύσουν στην κατεύθυνση του απόλυτου σεβασμού της κάθε θρησκείας και, ειρηνικότερα, του δικαιώματος στη θρησκευτική διαφορά.

Ιδίως μάλιστα αυτές τις ημέρες, εν όψει της Μεγάλης Εβδομάδας και του Αγίου Πάσχα, της καιτ' έσοχης εορτής της Ορθοδοξίας και της Αγάπης, είναι περισσότερο από ποτέ πρόσφορο το έδαφος για ένα κήρυγμα σημαντικότατο, ένα κήρυγμα που θα στοχεύει στην ανανέωση της καρτερικότητας και στην εγκατάσταση μιας νέας αληθινής σχέσης και καλύτερης γνωριμίας μεταξύ των δυο μεγάλων θρησκειών που έχουν μάλιστα τις βαθιές ρίζες της πίστης τους στο ίδιο έδαφος.

[Ο κ. Ι. Μ. Κονιδάρης είναι καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Από το "Βήμα" 20/4/1997]

1997: Βεβήλωση του Ισραηλιτικού Νεκροταφείου Τριτάλων

Η εισαγωγή της εβραϊκής γλώσσας στην ελληνική Ανώτατη Εκπαίδευση

Πρωτοπρ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, Καθηγητού του Πανεπιστημίου Αθηνών

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΑΥΤΟ έχει συμβολικό χαρακτήρα. Γράφθηκε ειδικά για τη συμμετοχή στον τιμητικό Τόμο, αφιερωμένο σ' ένα διακεκριμένο παλαιοδιαθηκολόγο, αλλά σινάμα και υπέροχο άνθρωπο, τον Ομότιμο Καθηγητή κ. Δαμιανό Δόικο. Δεν είχα την τιμή να συνυπηρετήσω με τον κ. Καθηγητή. Είχα όμως την ευλογία να συνεργασθώ μαζί του σε διάφορες Επιτροπές για τα προβλήματα της παιδείας μας και μου εδόθη συχνά η ευκαιρία να εκτιμήσω τη σοφία, την εμπιστοσύνη, το υποδειγματικό ήθος του και προ πάντων την εκκλησιαστικότητα του. Γι' αυτό εθεώρησα άκρως τιμη-

τική την πρόταση που μου έγινε - από τον ίδιο τον Τιμώμενο μάλιστα - να συγκαταχθώ μεταξύ των συγγραφέων του Τόμου. Καταθέτω, έτσι, την ταπεινή συμβολή μου, ενχόμενος εις τον άξια τιμώμενο κ. Καθηγητή υγεία, μακροημέρευση και κάθε ευλογία, για να συνεχίσει τη σημαντική, λόγω και έργω, προσφορά του στην Εκκλησία, τη Θεολογία και το Γένος μας.

Το χρησιμοποιούμενο στη μελέτη αυτή υλικό προέρχεται από την ογκώδη μονογραφία του υπογραφομένου «Η Θεολογική Σχολή της Ιονίου Ακαδημίας», που πλησιάζει συν Θεώ στην ολοκλήρωσή της.

Η μελέτη και εξμάθηση των ανατολικών Γλωσσών, και μάλιστα της Εβραϊκής, θεωρήθηκε αναγκαία για την οργάνωση των Προγραμμάτων των Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων, και ιδιαίτερα των Θεολογικών Σχολών, ως προς την τελευταία, δεδομένου ότι η Εβραϊκή είναι η γλώσσα του πρωτοτύπου της Παλαιάς Διαθήκης, η έρευνα της οποίας συνιστά ένα από τους βασικότερους χώρους της Βιβλικής και Ερμηνευτικής Επιστήμης. Δεν ήταν, λοιπόν, περίεργο, ότι επανειλημμένα οι λόγοι του ελληνικού χώρου, και πριν ακόμη από τη σύσταση του Ελληνικού Κράτους και την ίδρυση σ' αυτό Πανεπιστημίου, θεώρησαν την Εβραϊκή γλώσσα ως ένα από τα γνωστικά αντικείμενα, που έπρεπε να εισαχθούν στην Ελληνική εκπαίδευση, και όχι μόνο την Πανεπιστημιακή.

Έτσι, ο ιδιαίτερα θετικά προσα-

νατολισμένος απέναντι στην ευρωπαϊκή επιστήμη Αδαμάντιος Κοραής (1748 - 1833)¹ συνιστούσε να διδάσκεται η Εβραϊκή γλώσσα στα Γυμνάσια του Γένους, όπως ακόμη η Αραβική και η Περσική². Έχοντας διδαχθεί ο ίδιος τα Εβραϊκά στη Σμύρνη, μπορούσε να εκτιμήσει με καθαρά επιστημονικά κριτήρια τη σημασία της γνώσεως των ανατολικών γλωσσών και μάλιστα σ' ένα Έθνος, που ήταν η γέφυρα της Ευρώπης προς την Ανατολή. Άλλωστε, ο Κοραής είναι εκείνος, ο οποίος για λόγους μάλλον επιστημονικούς είχε εισηγηθεί, ήδη το 1808, στην British and Foreign Bible Society του Λονδίνου την εκπόνηση ελληνικής μεταφράσεως της Π. Διαθήκης, όχι εκ του κεμένου των Ο', αλλ' εκ του πρωτοτύπου Εβραϊκού³, αδιαφορώντας φησικά, ότι με αυτό τον τρόπο εισήγετο ο προτεσταντικός κανόνας στη ζωή του Ορθοδό-

ξου Ελληνικού Έθνους, εφ' όσον η μετάφραση αυτή προοριζόταν όχι για αυστηρά επιστημονική χρήση, αλλά ως ανάγνωσμα του ελληνικού λαού⁴.

Από τις επιστημονικές αρχές του Αδ. Κοραή φαίνεται, ότι ενεφορείτο ο Κων. Οικονόμος ο εξ Οικονόμων, όταν στο γνωστό Σχέδιό του για την υπό ίδρυση «Εκκλησιαστικήν Ακαδημίαν», που υπέβαλε στον Ι. Καποδίστρια, περιελάμβανε στο Πρόγραμμα σπουδών και την εβραϊκή γλώσσα⁵. Για άλλους όμως λόγους προπαγάνδιζαν το θέμα οι προτεστάντες Μισσιονάριοι, όπως ο S. Sm. Wilson (1820)⁶, ο οποίος ενεργούσε για τον διορισμό του ως καθηγητή της εβραϊκής γλώσσας στη Σχολή της Χίου⁷, την οποία διηύθυνε τότε ο μαθητής και ως προς τα επιστημονικά ομοϊδέατος του Κοραή, διάκονος Νεόφυτος Βάμβας (1770 - 1855)⁸.

Αν όμως για διαφόρους λόγους δεν ετελεσφόρησε η εισαγωγή της εβραϊκής γλώσσας ως μαθήματος στα Γυμνάσια της Χώρας ή στη Σχολή της Χίου, τούτο πραγματοποιήθηκε με την ίδρυση της Ιονίου Ακαδημίας⁹, του πρώτου ελληνικού πανεπιστημίου¹⁰, αφού ως ορθόδοξος ο ιδρυτής του Φρειδερίκος - Δημήτριος Γκίλφορντ (1766 - 1827) δεν μπορεί να ονομάζεται απλά «φιλέλλην», αλλά «ρωμιός» - «Έλλην», η γλώσσα δε και οι σκοποί του Πανεπιστημίου «του» ήταν καθαρά ελληνικοί¹¹. Η Ιόνιος Ακαδημία συνιστούσε την πραγμάτωση των αγώνων και οραματισμών του Γκίλφορντ για την Ελληνική Νεολαία, όχι μόνο της Επτανήσου, αλλά ολόκληρου του ελλαδικού χώρου.

Μέσα στους σχεδιασμούς του Μαιζήνα της Ιονίου Ακαδημίας για αναπαράγωγή σ' αυτήν του ευρωπαϊκού status σπουδών, συμπεριλαμβανόταν και η εισαγωγή δυτικών και ανατολικών γλωσσών¹². Ήταν, άλλωστε, ο ίδιος ο Γκίλφορντ αληθινό θαύμα πολυγλωσσίας. Ιδιαίτερα όμως απέβλεπε στην εισαγωγή της εβραϊκής γλώσσας στο πρόγραμμα της Θεολογικής Σχολής για λόγους, βέβαια, καθαρά επιστημολογικούς, αφού για τα λοιπά μαθήματα, προς αποφυγή κάθε υποψίας λόγω της αγγλικής καταγωγής του, ακολουθούσε αδιαμφισβήτητα ορθόδοξα πρότυπα¹³.

Τα σχέδιά του αυτά αποκαλύπτει μια έκθεση του Γκίλφορντ προς τον Γραμματέα της Ιονίου Γερουσίας Ponsonby από 31 Μαρτίου 1823¹⁴. Για την αρτίωση του προγράμματος σπουδών της Θεολογικής Σχολής προέτεινε, πέρα από τη Δογματική Θεολογία, την Εκκλησιαστική Ιστορία και τις βιβλικές και ανατολικές γλώσσες. Δεν είναι ανάγκη να δεχθούμε επηρεασμό του Γκίλφορντ από τον Κοραή, διότι ως κάτοχος υψηλής πανεπιστημιακής παιδείας ο Γκίλφορντ είχε όλες τις επιστημολογικές προϋποθέσεις, για να κάνει τις

επιλογές του. Στην έκθεση αυτή καταθέτει συγκεκριμένο σχέδιο και για την εξεύρεση του καταλλήλου καθηγητή. Προτείνει την αναζήτηση κάποιου τάλαντούχου νεαρού κληρικού (Qualche Giovane Ecclesiastico), για να σταλεί ως υπότροφός του στη Χάλλη της Γερμανίας και να σπουδάσει τα Εβραϊκά «υπό την καθοδήγηση» του φίλου του καθηγητού Gesenius¹⁵, ο οποίος εθεωρείτο ως «ένas από τους πρώτους εβραϊστές του αιώνας». Συνεδύαζε όμως την εβραϊκή με την αραβική, αποβλέποντας φυσικά και στην κάλυψη πρακτικών προτεραιοτήτων, όπως θα το δηλώσει αργότερα για την τουρκική γλώσσα. Γι' αυτό σκεπτόταν να σταλεί στη συνέχεια ο ίδιος κληρικός στη Δαμασκό, για να συνεχίσει τις σπουδές του «υπό την καθοδήγηση του Πατριάρχου Αντιοχείας», ώστε να εκμάθει επί τόπου και την αρχαία και νεώτερη Αραβική. Όταν εσημείωνε αυτά ο Γκίλφορντ, είχε ήδη έναν αριθμό υποτρόφων σε διάφορα Πανεπιστήμια της Ευρώπης, προετοιμαζοντάς τους, ώστε να καταλάβουν έδρα στην υπό συγκρότηση Ακαδημία. Σ' αυτό το πλαίσιο κινείται και στην περίπτωση καταρτίσεως του καθηγητού των Ανατολικών γλωσσών. Και είναι γεγονός, ότι το σχέδιό του δεν πραγματοποιήθηκε στην ολότητά του με την έναρξη όμως της λειτουργίας της Ακαδημίας η εβραϊκή γλώσσα περιελήφθη στο πρόγραμμά της.

*
* *

Η εισαγωγή της εβραϊκής γλώσσας στην Ιόνια Ακαδημία συνδέθηκε με το πρόσωπο του Σκώτου¹⁶ και φίλου του Γκίλφορντ, Frank (ή Francis) Belfour ή Belford¹⁷, για τον οποίο λείπουν επαρκείς πληροφορίες. Κατά την μαρτυρία του Γκίλφορντ δεν ήταν μόνο «φίλος» του, αλλά είχε και καλή παιδεία (learned τον ονομάζει), διότι δεν αρκούσε η φιλία του με τον «Αρχοντα» της Ακαδημίας, για να καταταχθεί στον κύκλο των

καθηγητών της, αλλά ήταν αναγκαίος και οι επαρκείς στο σχετικό αντικείμενο γνώσεις του. Δεν φαίνεται όμως να είχε λάβει ποτέ τον τίτλο του Διδάκτορος, διότι αυτό έγινε στις 29.5.1824, ημέρα των επισήμων εγκαίνιων της Ακαδημίας. Ο Belfour έλαβε «τον στέφανο» της Νομικής¹⁸ (αυτό φαίνεται ήταν το αντικείμενο των σπουδών του) και αναγορεύθηκε Διδάκτωρ, μαζί με τους μη διδάκτορες υποψηφίους καθηγητές¹⁹. Το διδακτορικό δίπλωμα, που ισοδυναμούσε τότε με το σημερινό πτυχίο, τους έδινε το δικαίωμα να αναλαμβάνουν διδακτικό έργο. Παράλληλα όμως ο Belfour περιβλήθηκε και το σφίγιο του «κοσμοφύλακος» (Capo della Polizia Academica)²⁰, ένα από τα λειτουργικά αξιώματα της Ακαδημίας²¹. Κατά τις σωζόμενες πηγές θα έδινε εβραϊκή και αραβική γλώσσα. Γνωρίζουμε δε, ότι έφθασε στην Κέρκυρα στις 14 Νοεμβρίου, για να αρχίσει τις παραδόσεις του²².

Το ερώτημα, αν έδινε ο Belfour στην Ιόνια Ακαδημία δεν έχει δεχτεί ως σήμερα απάντηση ικανοποιητική. Οι ερευνητές είναι στο σημείο αυτό διχασμένοι. Ο Διαμαντής λ.χ. δέχεται ότι ο Belfour έδινε, ο Χασιώτης όμως το αμφισβητεί²³. Ποια είναι η αλήθεια; Θα καταγγύουμε στα σωζόμενα αποδεικτικά στοιχεία: Στο έντυπο Πρόγραμμα του ακαδ. έτους 1824/25, με χρονολογία 1 Νοεμβρίου 1824 ε.π., στους Καθηγητές της Φιλοσοφικής Σχολής καταλέγεται και ο «Φρ. Βέλφορ-ριος», ο οποίος φέρεται διδάσκων «την εβραϊκήν και αραβικήν γλώσσας»²⁴. Το ίδιο μαρτυρεί και ο Γ. Ιακωβάτος, αλλά φαίνεται να σπηρεζεται στο Πρόγραμμα²⁵. Σαφέστερες είναι οι δηλώσεις του Γκίλφορντ για το θέμα. Στις 20.1.1825 καταθέτει στον Γραμματέα της Γερουσίας²⁶, ότι «ήδη ωρίσθη καθηγητής της εβραϊκής, της αραβικής και των συγγενών γλωσσών»²⁷, χωρίς όμως να διευκρινίζεται, ότι ο εν λόγω καθηγητής αρχισε τις παραδόσεις του. Σε

μια άλλη όμως έκθεσή του, μάλλον της ίδιας εποχής, ο Γκίλφορντ συγκαταλέγει τον Belfour μεταξύ των ξένων καθηγητών, οι οποίοι δεν «βρήκαν δυσκολία στο να παραδίδουν» στη νεοελληνική γλώσσα. Οι άλλοι είναι: Dr. Lusignan, Dr. Thisteltwaite, Dr. Joss και Dr. Grassetis²⁸. Αλλά και στον εξάδελφό του Bathourst, Υπουργό Αποικιών, έγραψε ο Γκίλφορντ στις 6 Απριλίου 1825, ότι ο Belfour διδασκε ανατολικές γλώσσες στην Ακαδημία²⁹. Ανακύπτει όμως το ερώτημα: ακριβολογούσε ο Γκίλφορντ ή ήθελε να δημιουργήσει στους Προϊσταμένους του στη «μητρόπολη» καλές εντυπώσεις, με δεδομένη την επιφυλακτικότητά τους - τουλάχιστον - για την εκπαιδευτική του δραστηριότητα στα Ιόνια Νησιά; Δύο δε μήνες αργότερα (17.6.1825) ο Γκίλφορντ αναφέρει στον Osborne³⁰, ότι ο Belfour διδασκε «Lingue Orientali e Geografia». Η προσθήκη όμως του μαθήματος της Γεωγραφίας και η δήλωσή του στις 22.4.1825 για την αποτυχία των μαθημάτων του Belfour οδηγεί στη σκέψη, ότι ο τελευταίος δεν πρέπει να είχε ακροατήριο ικανοποιητικό για τις γλωσσικές παραδόσεις του. Άλλωστε, και ο Γ. Ιακωβάτος γράφει στην «Ιστορία» του, ότι «από του Βέλφορ την παράδοση δεν μένει ίχνος μήτε»³¹. Η πληροφορία όμως του Ιακωβάτου ήταν έμμεση, διότι ο μεν αδελφός του έφθασε στην Κέρκυρα τον Ιανουάριο του 1826, εκείνος δε μόλις το 1831 άρχισε τις σπουδές του στην Ακαδημία. Πάντως στις 28 Αυγούστου 1825 γράφει ο Γκίλφορντ στον Hanstings, ότι ο Belfour δίδαξε «ανατολικές γλώσσες»³². Τι θα μπορούσε να θεωρηθεί ως πιθανότερο μέσα από όλα αυτά; Ο Belfour πρέπει μάλλον να δίδαξε, αλλά με μηδαμινό αριθμό φοιτητών, οπότε δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Έτσι, βρίσκει δικαίωση και η θέση του Ιακωβάτου, για το ότι η διδασκαλία του Belfour δεν ετελεσφόρησε. Έτσι όμως εξηγείται και η

αποχώρησή του Belfour από την Ακαδημία, για την οποία επίσης δεν έχει ακόμη δοθεί ικανοποιητική απάντηση.

*
* *

Ο Γ. Ιακωβάτος για την αρχή του γ' έτους της ζωής της Ακαδημίας (1826/27) σημειώνει: «Ο Πίκκολος κι ο Βέλφορ εγίνηκαν άφαντοι»³³. Ο G.P. Henderson³⁴ δέχεται την αποχώρησή του Belfour λίγο ύποπτη («Had more or less - absconded»: «είχε περίπου δραπετεύσει»), στηριζόμενος στον Ανδρ. Παπαδόπουλο - Βρετό³⁵. Έχουν όμως έτσι τα πράγματα; Από τις αρχειακές πηγές συνάγεται, ότι ο Belfour δεν δραπέτευσε, αλλά έλαβε κανονική άδεια απουσίας για σκοπό όμως, που συνδεόταν άμεσα με το μέλλον του στο διδακτικό έργο της Ακαδημίας. Αυτό συνάγεται κατ' αρχήν από έκθεση του Γκίλφορντ για τον Belfour στις 4.6.1825³⁶: ο τελευταίος έπαιρνε άδεια ως το άνοιγμα της νέας χρονιάς. Πληροφορούμεθα μάλιστα και τον μισθό του, που ήταν 60 δίστηλα για το έργο του ως καθηγητού και 30 για τα καθήκοντά του ως «κοσμοφύλακος». Ο Belfour, πράγματι, ως τον θάνατο του Γκίλφορντ δεν επέστρεψε, όχι όμως «δραπετεύοντας», αλλά με την συγκατάθεση του ίδιου του Γκίλφορντ και για την ωφέλεια της Ακαδημίας. Αυτό συνάγεται από τις υπάρχουσες μαρτυρίες.

Σημαντική βοήθεια στη διαλεύκανση του προβλήματος προσφέρει η αλληλογραφία του Γκίλφορντ με τον Belfour. Στις 6 Νοεμβρίου 1826 ο Γκίλφορντ απαντώντας³⁷ σε γράμμα του Belfour από τη Βιέννη (9.10.1826), συγκατατίθεται με την απόφασή του να περάσει μέσω Κωνσταντινουπόλεως στην Περσία. Αυτό σημαίνει, ότι τα πράγματα προχωρούν σύμφωνα με ειλημμένη από κοινού απόφαση. Ο τόνος είναι φιλικός («Pray let me hear from you as often as you can», του γράφει ο

Γκίλφορντ). Του συνιστά μάλιστα να αγοράζει βιβλία και χειρόγραφα, κυρίως ελληνικά, για τον εξοπλισμό της βιβλιοθήκης της Ακαδημίας. Ο Belfour είχε ενημερώσει τον Γκίλφορντ, ότι σημειώνει πρόοδο στην εκμάθηση της Τουρκικής και Περσικής, κάτι που ο άγγλος Λόρδος επαινεί, υπογραμμίζοντάς του όμως την ανάγκη να «εκμάθει τέλεια την κοινή αραβική»³⁸. Του συνιστά, μάλιστα, και την ενδεδειγμένη επιλογή. Τα κομψότερα ιδιώματα της αραβικής, κατά τον πολύγλωσσο Γκίλφορντ, ήταν το ομιλούμενο στην περιοχή Χαλεπίου και Δαμασκού. Εν τούτοις, θεωρούσε την διάλεκτο της Αιγύπτου και την Magrebi της βορειοαφρικανικής ακτής ως την «πιθανώς χρησιμότερη» για τους σπουδαστές της Ιονίου Ακαδημίας. Τον διαβεβαίωνει, τέλος, ότι η πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη ήταν πλήρως εξοπλισμένη με ανατολικά βιβλία, και ιδιαίτερα τουρκικά.

Κάποιες συμπληρωματικές πληροφορίες του Γκίλφορντ στη συνέχεια δεν στερούνται σημασίας. Το ακαδημαϊκό έτος, σημειώνει, άρχιζε την επομένη (7 Νοεμβρίου) με περισσότερους από 200 σπουδαστές, 15 Καθηγητές και 22 παραδόσεις ημερησίως. Συμπληρώνει δε, ότι κατά τη δική του εκτίμηση μετά ένα έτος θα συσταθεί «τάξη» ανατολικής φιλολογίας (Oriental Literature), προσθέτοντας όμως και το πολύ ενδιαφέρον: «εκτός και αν ο Καθηγητής της Θεολογίας παραδώσει στους μαθητές του λίγα εβραϊκά» (A little Hebrew). Η σύνδεση του θέματος με τον καθηγητή διάκονο (ακόμη) Κωνσταντίνο Τυπάλδο έχει για το θέμα μας σημασία και θα επανέλθουμε σ' αυτήν παρακάτω. Την ίδια ημέρα, πάντως, ο Γκίλφορντ έστειλε γράμμα και στον άγγλο Πρέσβη στην Πόλη Straford Canning³⁹, παρακαλώντας τον να παράσχει προστασία στον Belfour κατά το ταξίδι του στην Περσία και την επιστροφή μέσω Βαγδάτης στην Κέρκυρα («to this

part of the world»). Χαρακτηριστικό: ονομάζει τον Belfour «My worthy and learned friend, Professor of Oriental Language in the Ionian University». Γεγονός όμως είναι, ότι στις 13 Φεβρουαρίου 1827, σε έκθεσή του προς τον Osborne⁴⁰ καταθέτει ότι ο Belfour ταξιδεύει στην Τουρκία (travels now in Turkey: άρα ήτο ήδη στην Τουρκία), σκοπεύοντας να μεταβεί στην Περσία, επιστρέφοντας μέσω Σινά. «Με την επιστροφή του - συμπληρώνει ο Γκίλφορντ - θα βρει πιθανώς μια θεολογική τάξη, που θέλει να ακούσει τις εβραϊκές παραδόσεις του».

Από τα παραπάνω συνάγεται, ότι με την συγκατάθεση του Γκίλφορντ ανεχώρησε ο Belfour από την Ακαδημία, για να συμπληρώσει τις γνώσεις του στις ανατολικές γλώσσες. Ο Μακζήνας της Ιονίου Ακαδημίας ενεργούσε σύμφωνα με τις επιστημολογικές αρχές του, χωρίς να παραθεωρηθεί και ο ρόλος με τον οποίο συνδεόταν από την διεθνή διπλωματία η αναγεννημένη Ελλάδα στην Ανατολή. Δεν έπαινε όμως ο Γκίλφορντ να κινείται και με κριτήρια εντελώς πρακτικά. Αυτό σημειώνει στην ίδια έκθεσή του: «Η γνώση στις ανατολικές γλώσσες χρειάζεται τόσο πολύ εδώ τώρα, που ο μόνος μεταφραστής ενός τουρκικού γράμματος είναι ο βοηθός βιβλιοθηκάριος του Πανεπιστημίου Rosseti, ενώ ένα κείμενο γραμμένο στα σύγχρονα αραβικά δεν θα μπορούσε να βρει μεταφραστή».

Ως τον θάνατο του Γκίλφορντ (2/14 Οκτωβρίου 1827), ο Belfour δεν επέστρεψε στην Κέρκυρα. Σε έγγραφο του Εφόρου Ι. Καραντινού (27.1.1828)⁴¹, μετά την αναδιάρθρωση της Ακαδημίας, μεταξύ των μαθημάτων του α' έτους της Θεολογικής Σχολής καταλέγεται και η εβραϊκή γλώσσα, αλλά ως μάθημα προαιρετικό (e per qui vuole, Lingua Ebraica). Να δεχθούμε, ότι και ο Belfour δίδαξε τα εβραϊκά ως μάθημα προαιρετικό; Μάλλον ναι, διότι έτσι εξηγείται και η αποτυχία του. Η

αναγκαστική όμως του μαθήματος το 1828 πρέπει να είχε σχέση με τον Κ. Τυτάλδο και όχι τον Belfour, ο οποίος όμως προσεπάθησε απεγνωσμένα να επιστρέψει στην Ιονία Ακαδημία.

Από έγγραφο της 25.6.1828⁴² πληροφορούμεθα, ότι ο Belfour είχε υποβάλει αίτηση, ζητώντας να μάθει, αν ο διορισμός του στην Ιονία Ακαδημία ίσχυε ακόμη, για να μεταβεί στην Κέρκυρα με την έναρξη του νέου ακαδημαϊκού έτους. Η απάντηση πρέπει να ήταν αρνητική, όπως πληροφορούμεθα από μεταγενέστερη (2.8.1830)⁴³ αίτηση του Belfour στον Αρμοστή Adam, με το ερώτημα για την απώλεια της έδρας του. Βλέποντας, ότι δεν υπήρχε περίπτωση να επανέλθει, ζήτησε τους μισθούς των τελευταίων 13 μηνών της απασχολήσεώς του στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο από τους εκτελεστές της Διαθήκης του Γκίλφορντ. Ο τελευταίος είχε δεσμευθεί να του καταβάλλει 13 λίρες μηνιαίως ως τον Νοέμβριο του 1828. Οι δύο εκτελεστές της διαθήκης (Lord Sheffield και Mr. Milne) διεφώνησαν, υπέρ του αιτήματός του όμως άχρηστες οι προσπάθειες (Mr. Boyd). Το επιχείρημα των πρώτων ήταν, ότι από τη στιγμή του θανάτου του Γκίλφορντ ο μισθός του Belfour επέστρεφε στο Ταμείο του Πανεπιστημίου. Άρα ο Belfour αμειβόταν κανονικά ως τον θάνατο του Γκίλφορντ. Στο ίδιο αίτημα επανήλθε τον Ιούνιο του 1832, χωρίς αποτέλεσμα⁴⁴. Έκτοτε χάνονται τα ίχνη του στο υλικό τουλάχιστο, που έχουμε εμείς υπόψη.

Συμπερασματικά μπορεί να λεχθεί, συνεπώς, ότι ο Belfour διατήρησε μέχρι τέλους την φιλική σχέση του με τον Γκίλφορντ και δεν εγκατέλειψε αιφνίδια την Ακαδημία, αλλά για να συμπληρώσει τις σπουδές του, με σκοπό να ανταποκριθεί περισσότερο στις απαιτήσεις της ειδικότητός του. Ο θάνατος όμως του Γκίλφορντ άλλαξε και γι' αυτόν την πορεία των πραγμάτων. Άλλωστε, έχει ορθά παρατηρηθεί

ότι «με το θάνατο του Μιλφόρντ εκόπη κι' ο μισός δρόμος της Ακαδημίας»⁴⁵.

*
*
*

Σε μια από τις παραπάνω εκθέσεις του Γκίλφορντ (6.11.1826) είδαμε να διατυπώνεται και η ακόλουθη πρόβλεψη: «... εκτός αν ο καθηγητής της Θεολογίας παραδώσει στους μαθητές του *λίγα εβραϊκά*» («unless the Theological Professor gives his disciples a little Hebrew»)⁴⁶. Ο περί ου ο λόγος καθηγητής ήταν τότε ο Κωνσταντίνος Τυτάλδος - Ιακωβάτος του οποίου το όνομα συνδέθηκε επίσης με την εισαγωγή του μαθήματος της εβραϊκής γλώσσας στην Ιονία Ακαδημία.

Ήδη, στις 31.3.1823, όπως είδαμε, ο Γκίλφορντ αναζητούσε ένα ταλαντούχο νεαρό κληρικό, για να καταρτισθεί ως υπότροφος του στα θεολογικά μαθήματα και να αναλάβει διδακτικό έργο στην Ακαδημία. Τον κληρικό αυτό βρήκε στο προσώπο του Τυτάλδου. Γεννημένος στο Ληξούρι της Κεφαλληνίας ο Κ. Τυτάλδος - Ιακωβάτος (1795 - 1867)⁴⁷, έμαθε τα πρώτα γραμμάτια στη γενέτειρά του⁴⁸. Το 1817 χειροτονήθηκε διάκονος και, διυφώντας για μάθηση, πήγε το 1820 (πριν από τις 20 Σεπτεμβρίου) στη Χίο για να σπουδάσει στην περίφημη Σχολή της, διευθυνόμενη τότε από τον Νεόφυτο Βαμβά. Μετά το κλείσιμο της Σχολής από το Οικουμενικό Πατριαρχείο (Εθναρχία) λόγω της εκρηξείας της Ελληνικής Επανάστασης, ο Τυτάλδος πέρασε με τον Βαμβά στην Ύδρα και από εκεί μόνος στο Ληξούρι. Το 1822 (πριν από τις 16 Νοεμβρίου) επέβη στη Βενετία, εκλεγμένος ήδη διάκονος και κλήτης για την εκεί Κοινότητα, με σκοπό να συνεχίσει τις διακολλήσεις σπουδών του. Σπούδασε (ιδιωτικά) λατινικά και ιταλικά, έχοντας σπουδάσει ελαφρώς τα ελληνικά (αρχαία) στη Χίο.

Σημαντικό γεγονός στη ζωή του

Τυπάλδου ήταν η συνάντησή του στη Βενετία με τον Γκίλφορντ⁴⁹. Ο άγγλος φιλέλληνας αναζητούσε έλληνες νέους και ιδιαίτερα επτανησίους, που θα μπορούσαν να σπουδάσουν με την υποστήριξη του, ώστε να επανδρώσουν το υπό ίδρυση Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Ο Τυπάλδος ανταποκρινόταν στις προσδοκίες του Γκίλφορντ, όπως το δηλώνει ο τελευταίος σε μεταγενέστερη έκθεσή του (20.5.1825): «Ο κληρικός αυτός, μολονότι νέος, έχει μεγάλη ικανότητα και μεγάλη επιμέλεια. Κατέχει τέλεια την αρχαία ελληνική και τη λατινική και για κάποιο χρόνο επιδόθηκε στα εβραϊκά, όπως ακόμη στην αρχαιογνωσία και στο Κανονικό Δίκαιο της Εκκλησίας του...»⁵⁰. Ο Γκίλφορντ με το κείμενο αυτό δεν φανεώνει μόνο την προσοχή του εκτίμηση για τον Τυπάλδο, αλλά δίνει συγχρόνως και ένα ακριβές περίγραμμο των σπουδών του στη Βενετία. Με τις θεολογικές σπουδές του Τυπάλδου ασχοληθήκαμε αλλού. Εδώ θα επιμείνουμε σε ότι αφορά στην επίδοσή του στην εβραϊκή γλώσσα.

Ο Τυπάλδος διδάχθηκε τα εβραϊκά ιδιωτικά από τον Αββά Φοντανέλλα (Padre Francesco del fu Domenico Fontanella) («είναι ο άριστος των εδώ» - σημειώνει), «τετράκις της εβδομάδος», από τον Ιανουάριο του 1824 ως τον Ιούνιο του 1825. Πρέπει να σημειωθεί, ότι ο Τυπάλδος άρχισε τις θεολογικές σπουδές του με την εβραϊκή γλώσσα με την υπόδειξη του Γκίλφορντ. Και αυτό πιστοποιεί, ότι ο άγγλος Άρχων της Ακαδημίας είδε το πρόσωπο του Τυπάλδου τον ταλαντούχο κληρικό, που αναζητούσε. Βέβαια, όσον αφορά στην εβραϊκή γλώσσα, δεν πρέπει να δεχθούμε ότι η ενόργεια του Γκίλφορντ είχε άλλα κίνητρα εκτός από τα καθαρά επιστημονικά. Ούτε επιτροπή του Κοραή πρέπει να αναζητήσουμε παρά μόνο σύμπτωση απόψεων. Για έναν επιστήμονα και γνώστη των πανεπιστημιακών προγραμμάτων

της Ευρώπης δεν μπορούσε να νοηθεί σπουδή της Π. Διαθήκης, ακόμη και της μεταφράσεως των Ο', χωρίς γνώση της Εβραϊκής.

Στις 13 Ιουνίου 1824 ο Τυπάλδος εφοδιάσθηκε με το απαραίτητο πιστοποιητικό από τον αββά Φοντανέλλα, για την σπουδή του από 1.1.1824 ως την 13.6.1824, για την απόκτηση γνώσεων επαρκών, ώστε να έχει την δυνατότητα να μελετά την Π. Διαθήκη από το πρωτότυπο⁵¹. Ο Τυπάλδος έφθασε στην Κέρκυρα, μετά την ολοκλήρωση της σπουδής και άλλων θεολογικών κλάδων, στις 4 Ιανουαρίου 1826 ε.π., και μετά από εξετάσεις ενώπιον επιτροπής αναγορεύθηκε «Διδάκτωρ της Θεολογίας». Την θεολογικοεκκλησιαστική επιτροπή αποτελούσαν ο Κερκύρας Μακάριος (πρόεδρος), ο Παξών Χρύσανθος και ο «αρχιμειοδότης»⁵² της Ακαδημίας και ήδη Διδάκτωρ, πρεσβύτερος Ανδρέας Ιδρωμένος. Οι εξετάσεις του Τυπάλδου ανταποκρίνονταν περισσότερο σε ένα πνευματικό παρά επιστημονικό αίτημα. Όπως αποδεικνύει το δημοσιευμένο ήδη ερωτηματολόγιο⁵³, στο οποίο κλήθηκε να απαντήσει, ο σκοπός ήταν, κατά την επιθυμία του Γκίλφορντ, να φανεί το ορθόδοξο φρόνημά του, αφού ανέλαμβανε να διδάξει μετά την αποχώρηση του Θ. Φαρμακίδη⁵⁴, τον βασικά θεολογικό κλάδο, δηλαδή την Ορθόδοξο Δογματική.

*
* *

Το ερώτημα, που τέθηκε ήδη για τον Belfour, αν διδάξε δηλαδή εβραϊκά στην Ιόνια Ακαδημία, μπορεί να τεθεί και για τον Τυπάλδο. Η ερμηνεία όμως του υπάρχοντος πηγαίου υλικού οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι edidaxe, έστω και κατά μικρά διαστήματα, την εβραϊκή γλώσσα. Σε έγγραφο του Εφόρου Ι. Καραντινού (27.1.1828), που το επικαλεσθήκαμε και παραπάνω⁵⁵, δηλώνεται η διδασκαλία της εβραϊκής γλώσσας, προαιρετικά, στον κύκλο του Ιου έτους των θεολογι-

κών σπουδών (e perchi vuole, Lingua Ebraica). Έχουμε όμως πεισθεί, ότι η ανταπόκριση θα ήταν μηδαμινή ή και μηδενική, διότι στις 3.11.1830 ο άγγλος μισσιονάριος Henry Daniel Leevs (†1845)⁵⁶ έγραφε, ότι ανεμένετο η αρχή της διδασκαλίας της εβραϊκής στη Θεολογική Σχολή της Ακαδημίας⁵⁷. Λόγω ελλείψεως επαρκών μαρτυριών δεν είναι δυνατό ένα βέβαιο συμπέρασμα. Πώς μπορεί όμως να ερμηνευθεί η επιμονή του Τυπάλδου να περιλαμβάνει και την εβραϊκή γλώσσα στα υποβαλλόμενα από αυτόν σχέδια προγραμμάτων της Θεολογικής Σχολής; Και αν ακόμη δεν εύρισκε ανταπόκριση το μάθημα της εβραϊκής γλώσσας, τουλάχιστον κρινόταν από πλευράς επιστημολογικής αναπόσπαστα συνδεδεμένο με τις θεολογικές σπουδές. Έτσι, στις 26.6.1833 ο Κ. Τυπάλδος καταθέτει στον έφορο Γ. Θεριανό «Σχεδιάσμα περί σπουδής της θεολογικής μαθήσεως», σημειώνοντας:

«Καθ' ημάς λοιπόν ήθελε συμπληρωθή επωφελώς της θεολογικής μαθήσεως η σειρά, εάν, παρά τους μνημονευθέντας κλάδους, περιελάμβανεν ακόμη και τους ακολούθους: την Ιερών δηλονότι, είτε αγιόγραφον και Εκκλησιαστικήν Ιστορίαν, την Βιβλικήν Αρχαιολογίαν και την Εξηγητικήν» προς τα οποία πάντα δεν ήθελεν εισθαι άνω σκοπού και η στοιχειώδης διδασκαλία της εβραϊκής γλώσσας, ως τα μέγιστα συντεινούσης εις το περί ου ο λόγος»⁵⁸.

Η σημείωση αυτή του Κ. Τυπάλδου είναι άκρως σημαντική, διότι: α) φανερώνει την επιστημονική χρήση του κεφαλήνα Κληρικού, που μπορεί να θεωρηθεί ο πρώτος ουσιαστικά πανεπιστημιακός θεολογικός διδάσκαλος της Νεωτέρας Ελλάδος· β) δηλώνεται η αναγκαιότητα της εβραϊκής γλώσσας στον ερμηνευτικό κλάδο της Θεολογίας και γ) το χρησιμοποιούμενο επίθετο («στοιχειώδης») φανεώνει με ρεαλισμό την προοπτική, στην οποία

τάσσονταν η σπουδή της εβραϊκής, κάτι που συνεχίζεται στις Θεολογικές Σχολές μας ως σήμερα. Θα επαναλάβουμε, ότι οι πηγές μας δεν βοηθούν για βεβαιότερες διαπιστώσεις. Το θέμα όμως φαίνεται να απασχολεί μόνιμα την Ακαδημία και τον Τυπάλδο.

Αυτό προκύπτει από γράμμα του μισσιονάρου της L.M.S. Issac Londres (8.3.1834)⁵⁹. Εκεί αναφέρεται, ότι ο Καθηγητής της Θεολογίας της Ιονίου Ακαδημίας (ο Κ. Τυπάλδος) σχεδίαζε να δημοσιεύσει μετάφραση μιας Εβραϊκής Γραμματικής και ζητούσε πληροφορίες από τον C.F. Schliers για το κόστος της εκτύπωσής της. Από το γράμμα του Lowndes, βέβαια, εξάγεται ότι η διάθεσή του για τον Τυπάλδο δεν ήταν ευνοϊκή⁶⁰ παρά την συνεργασία τους στη μετάφραση της Αγίας Γραφής στη νεοελληνική, στην οποία, ως γνωστό ο Τυπάλδος έλαβε μέρος ως εβραϊστής⁶¹. Η αντίθεση του Lowndes οφειλόταν και σε λόγους ανταγωνιστικούς, διότι ετοίμαζε εκείνος Λεξικό και Γραμματική της Εβραϊκής ως βοήθημα για την πανεπιστημιακή διδασκαλία της γλώσσας⁶². Στο προσωπικό Αρχείο του Κ. Τυπάλδου βρέθηκαν τεκμήρια, ότι πράγματι σχολαίετο με τη σύνταξη Γραμματικής της Εβραϊκής, μολονότι κάποια από τα στοιχεία του σχετικού φακέλου είναι δυνατόν να σχετίζονται και με τη σπουδή του κοντά στον αββά Φοντανέλλα⁶³.

Πάντως στην ίδια πρόταση επανέρχεται ο Κ. Τυπάλδος και το επόμενο έτος (1835). Στο σωζόμενο σχέδιο Προγράμματος Σπουδών, που υποβάλλει στην Εφορία ο Τυπάλδος (Piano e Prospetto di Lezioni della Facoltà Teologica)⁶⁴ δηλώνεται για το 1ο έτος των Θεολογικών Σπουδών: «Lingua Sacra, ossia Lingua Ebraica Antica», με διδάσκοντα τον Κ. Τυπάλδο τρεις φορές την εβδομάδα (Δευτ. Τετ. και Παρ.). Σε άλλο, όμως σχέδιο τέσσερεις μέρες αργότερα (18.10.1835)⁶⁵ δεν συγκαταλέγει μεν στις παραδόσεις την Εβραϊκή

γλώσσα, αλλά στις επιτασσόμενες Παρατηρήσεις (Osservazioni) προσθέτει, ότι για την συμπλήρωση του Προγράμματος των Θεολογικών Σπουδών θεωρούσε ωφελιμώτατους και άλλους θεολογικούς κλάδους, με πρώτο το μάθημα της Εβραϊκής γλώσσας,⁶⁶ αναλαμβάνοντας και τη διδασκαλία του. Με το β' αυτό σχέδιο, συνεπώς, επεξηγεί ο Κ. Τυπάλδος το πρώτο. Τελυταία σχετική μαρτυρία, όσον αφορά τουλάχιστο την παρουσία στην Ι. Ακαδημία του Κ. Τυπάλδου⁶⁷, είναι «Σχέδιο Κανονισμού» (6.3.1837) του τελευταίου⁶⁸, στο οποίο προτείνεται και πάλι ως μάθημα του α' έτους η εβραϊκή γλώσσα.

Μένει, λοιπόν, μετά από τα παραπάνω η βεβαιότητα, ότι παρά την συνεχή αναφορά σε επιστημονικές αρχές, να μην αναγνωριζόταν η σημασία της εβραϊκής γλώσσας, αλλά για διαφόρους λόγους, μεταξύ των οποίων και οικονομικοί ασφαλώς, δεν διδάχθηκε παρά μόνο κατά διαστήματα από τον Fr. Belfour και τον Κων. Τυπάλδο, χωρίς όμως εμπέδωση της σπουδής της, αφού και η ανταπόκριση των σπουδαστών δεν ήταν μάλλον η αναμενόμενη. Σ' αυτό πρέπει να συνετέλεσε και η αντίδραση, που δεν έλειψε, όπως επιτρέπουν να συμπεράνουμε κάποιες σχετικές μαρτυρίες.

Υπήρχαν άνθρωποι της Ακαδημίας, που έβλεπαν τα οικονομικά ανοίγματα του Γκίλφορντ για την αρτίωση του Προγράμματος Σπουδών, ως αδικαιολόγητη σπατάλη, με αποτέλεσμα να παραμελούνται κλάδοι βασικοί. Αυτή τη θέση διατυπώνει ο Ανδρέας Παπαδόπουλος - Βρετός, βιβλιοθηκάρχης της Ακαδημίας επί Γκίλφορντ, αργότερα μεν, αλλά αναφερόμενος στις συγκεκριμένες ενέργειες του Γκίλφορντ: «Ποια άραγε η ανάγκη να έχη η Σχολή της Φιλοσοφίας Καθηγητήν της Εβραϊκής και Αραβικής Γλώσσας διά την εξήγησιν των αγίων Γραφών, εν ω δεν υπήρχεν Ιεροσπουδαστήριον;». Η συνέχεια είναι

ακόμη σπουδαιότερη: «Και ποια άραγε η ανάγκη να προτεινῇ ο Άρχων και την παράδοσιν της Σανσκριτικής γλώσσας εις το παρ' αυτού σχεδιαζόμενον Παγγλώσσιον, εν ω δεν υπήρχεν, ει μη εις μόνον καθηγητήν της Θεολογίας, ο τότε Ιεροδιακονος Κωνσταντίνος Τυπάλδος, τον Ιερομονάχον Θ. Φαρμακίδον αναχωρήσαντος εις Ελλάδα;»⁶⁹. Το κείμενο, συνεπώς, δεν είναι αποκαλυπτικό μόνο για τις αντιδράσεις, που συναντούσε ο Γκίλφορντ στα γυόδοξα πράγματι σχέδιά του, αλλά κυρίως για τους στόχους, που είχε συνδέσει με τη διδασκαλία των γλωσσών στην Ακαδημία.

*
* *

Το προηγούμενο της Ιονίου Ακαδημίας ανέπτυξε τη δυναμική του και στον προγραμματισμό του Πανεπιστημίου Αθηνών, που ήταν η οργανική συνέχεια της, όσο και αν αυτό δεν τονίζεται, όσο πρέπει. Πριν όμως γίνει λόγος για την εισαγωγή της εβραϊκής γλώσσας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, πρέπει να παρακολουθησεί κανείς την πορεία των πραγμάτων, καθώς το μάθημα αυτό μετά την παραίτηση του Κ. Τυπάλδου (Ιούλιος 1839) χάνεται τελικά για το Ιόνιο Πανεπιστήμιο, το οποίο ήδη από το 1837 άρχισε να συρρικνώνεται αισθητά υπέρ του Πανεπιστημίου Αθηνών, για να πέσει τελικά και αυτό θύμα (1865) του υδροκεφαλισμού της ελληνικής πρωτεύουσας⁷⁰.

Ναι μεν ο Κ. Τυπάλδος δεν δημοσίευσε τελικά την σχεδιαζόμενη, όπως είδαμε, Γραμματική του, διότι ως εφης κεφάλωνιτης αντίληφθη τα σχέδια των προτεσταντών μισσιοναρίων. Με την ιδρυση όμως του Πανεπιστημίου Αθηνών (1837), εμφανίζεται στην Μελίτη (Μάλτα) «Γραμματική της Εβραϊκής γλώσσας εις χρῆσιν των Ελλήνων» (sic), υπό «Ανωνύμου». Υπό την ανωνυμία πρέπει να κρύβεται κάποιος μισσιονάριος (ίσως ο S. Wilson). Στην περίπτωση, βέβαια, αυτή ο

Κερδώος Ερμής συμπορεύεται με τον Λόγιο, ουσιαστικά όμως - και αυτό φαίνεται στα ίδια τα κείμενα των μισσιοναρίων - ήθελαν να ενισχύσουν την εκμάθηση της Εβραϊκής και την έρευνα της Π. Διαθήκης στο πρωτότυπο, διότι αυτό συνδεόταν άμεσα και με την εξάπλωση της Μεταφράσεως της Π. Διαθήκης από την Βιβλική Εταιρεία. Το 1842 εδημοσίευσε και ο I. Lowndes «*Επιτομήν της Εβραϊκής Γλώσσης*» ως Προλεγόμενα στο βιβλίο του «*Λεξικόν Εβραϊκό-Ελληνικόν της Παλαιάς Διαθήκης*» (Μελίτη 1842).

Οι προτεστάντες μισσιονάριοι συνέδεσαν απ' αρχής την μετάφραση της Π. Διαθήκης από το εβραϊκό με την εισαγωγή της εβραϊκής γλώσσας στην Ανωτάτη Ελληνική Εκπαίδευση. Έτσι, ο Leevens σημείωνε στις 15.8.1836 σε έκθεσή του, ότι η Μετάφραση θα είχε «*παιδαγωγική συνέπεια δια την Ανατολικήν Εκκλησίαν*»⁷¹. Αυτό έσπευσε να δηλώσει και ο δραστήριος αναμεμυγμένος στα εκπαιδευτικά πράγματα της Ελλάδος L. Kofek, εκφράζοντας την βεβαιότητά του, ότι η «*Μεταφράσις Βιβλίου*» δεν προοριζόταν μόνο για την κατώτερη ή τη μέση παιδεία, αλλά και γι' αυτό το νεοϊδρυμένο Πανεπιστήμιο Αθηνών και μάλιστα τη Θεολογική Σχολή, που θα τη χρησιμοποίησε⁷². Στους σχεδιασμούς, έτσι, των μισσιοναρίων η μετάφραση συνδέθηκε άμεσα με την εισαγωγή της Εβραϊκής γλώσσας, στην οποία αυτόματα παρέπεμπε η «εκ του εβραϊκού» μετάφραση της Π. Διαθήκης. Αυτούς τους υπολογισμούς έκανε, όπως είδαμε, ήδη στα 1830 ο Leevens και ενώ η μετάφραση δεν είχε ακόμη τελειώσει. Γι' αυτό θεωρούσε απαραίτητη την εκπόνηση Λεξικού Εβραίοελληνικού και Γραμματικής, και το αίτημα αυτό ικανοποίησε το 1842 ο Lowndes. Η σχετική βραδύτητα πρέπει να αποδοθεί στην εν τω μεταξύ εκσπάσασα έριδα για τη Μετάφραση, κυρίως της Π. Διαθήκης.

Στις 16.1.1839 ο Leevens έγραφε

στους Προϊσταμένους του στο Λονδίνο: «Θα αισθανθείτε χαρά για το γεγονός, που έχω να σας κάμω γνωστό, δηλαδή, ότι οι Έλληνες άρχισαν να σπουδάζουν την Εβραϊκή. Ένας εκ των θεολόγων καθηγητών εσχημάτισε μια μικρή τάξη της Εβραϊκής στο εδώ Πανεπιστήμιο και παραδίδει κανονικά τους φοιτητές της Θεολογίας. Τούτο αποτελεί ένα από τους καρπούς της μεταφράσεώς μας της Π. Διαθήκης από το εβραϊκό, κάτι που πολύ επιθυμούσα να ιδώ και τολμούσα να ελπίζω, μολονότι όχι τόσο σύντομα»⁷³.

Το κείμενο αυτό δημιουργεί κάποια προβλήματα. Κατ' αρχήν η Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών δεν είχε ανάγκη την επιρροή των μισσιοναρίων ή της μεταφράσεώς των, για να περιλάβει στο πρόγραμμά της την εβραϊκή γλώσσα, αφού είναι γνωστό, πως ακολουθούσε τα προγράμματα των γερμανικών πανεπιστημίων⁷⁴. Το πρόβλημα όμως είναι, ότι κατά τον Leevens προ της 16.1.1839 είχε αρχίσει η διδασκαλία των Εβραϊκών στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. (Το γράμμα του στέλνεται από την Αθήνα). Αλλά αυτό το αγνοούν οι ιστορικοί της Σχολής, όπως λ.χ. ο Δ. Σ. Μπαλάνος. Όμως το πρόβλημα δεν είναι, αν η διδασκαλία των Εβραϊκών άρχισε προ του 1839, αλλά ποιος εδίδασκε το μάθημα. Την πληροφορία του άγγλον μισσιοναρίου θεωρούμε ακριβή, διότι ήταν άριστος γνώστης των ελληνικών πραγμάτων, τέλειος κάτοχος της ελληνικής γλώσσας και συνδεόταν προσωπικά με τον θεολογικό και εκκλησιαστικό κόσμο. Από τους τρεις πρώτους καθηγητές της Θεολογικής Σχολής (Μ. Αποστολίδης, Θ. Φαρμακίδης, Κ. Κοντογόνης) μόνο ο Κωνσταντίνος Κοντογόνης (1812 - 1878) αποδεδειγμένα γνώριζε εβραϊκά, τα οποία διδάχθηκε στο Μόναχο από κάποιον αχζαφβίνο⁷⁵. Πρέπει, συνεπώς, να δεχθούμε, λόγω της αξιοπιστίας του Leevens, ότι ο Κοντογόνης άρχι-

σε να διδάσκει την εβραϊκή γλώσσα. Την πληροφορία του Leevens πλησιάζει μία αναφορά στο θέμα του αειμνήστου διδασκάλου μας Βασ. Βέλλας († 1969), χωρίς όμως να εισέρχεται σε λεπτομέρειες: «*Αμα τη συστάσει του ημετέρου εν Αθήναις Πανεπιστημίου η εβραϊκή γλώσσα περιελήφθη εις τον κύκλον των θεολογικών μαθημάτων, ως τούτο εις πάντα τα Πανεπιστήμια συμβαίνει, ως αναγκαία προϋπόθεσις της ερμηνείας της Π. Διαθήκης...*»⁷⁶. Το ερώτημα όμως ποιος ανέλαβε την διδασκαλία της δεν απαντάται. Πρέπει μάλλον να δεχθούμε τη λύση Κοντογόνη. Κατά τα ως σήμερα γνωστά πρώτος καθηγητής της εβραϊκής γλώσσας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών υπήρξε ο Θεόκλητος Βίμπτος (1832 - 1903)⁷⁷, ο οποίος το 1866 δημοσίευσε «*Στοιχεία Εβραϊκής Γραμματικής*»⁷⁸.

Σημασία έχει, ότι η εβραϊκή γλώσσα εισήχθη στο Πρόγραμμα και της Ριζαρείου Σχολής, σύμφωνα με τη διαθήκη του Γ. Ριζάρη, που συντάχθηκε το 1840. Μεταξύ των θεολογικών μαθημάτων ο Διαθέτης κατατάσσει ονομαστικά και την εβραϊκή γλώσσα. Ορθά παρατηρεί ο αειμνήστος αρχιεπίσκοπος και καθηγητής Χρυσόστομος Παπαδόπουλος⁷⁹, ότι ο Ριζάρης είχε κριτήρια καθαρά επιστημονικά, ακολουθώντας την ήδη από τα 1827 εκπεφρασμένη γνώμη του Κων. Οικονόμου. Ο Β. Βέλλας υποστηρίζει, ότι η απόφαση του Γ. Ριζάρη «πιστώς ετηρήθη μέχρι του 1917, οπότε, μεταβληθέντος του Τύπου της Ριζαρείου Σχολής, κατηργήθη και το μάθημα της εβραϊκής γλώσσης»⁸⁰. Έστω και αν ο Χρυσόστομος Παπαδόπουλος δίνει στο θέμα αυτό διαφορετική εικόνα⁸¹, σημασία έχει, ότι η εβραϊκή γλώσσα δεν έπαυσε να θεωρείται αναπόσπαστο γνωστικό αντικείμενο του ερμηνευτικού χώρου. Αυτή η παράδοση θα συνεχισθεί στις Θεολογικές Σχολές της Χώρας μας, Αθηνών και Θεσσαλονίκης.

1. Για τη στάση του Κοραή έναντι της Ευρώπης γενικότερα βλ. Alexandros Papaderos, *Metakinesis. Griechenlands kulturelle Herausforderung durch die Aufklärung in der Sicht des Korais und des Oikonomos*, Meisenheim am Glan 1970. Βασιλείου Στ. Καρκαρώργου, *Ο Αδαμ. Κοραΐς και η Ευρώπη*, Αθήνα 1984.
2. Αδ. Κοραή, *Σημειώσεις εις το Προσωρινόν Πολίτευμα της Ελλάδος τον 1822 έτους*, Αθήνα 1933, σ. 59.
3. Π. Γεωργίου Δ. Μεταλληνού, *Το ζήτημα της Μεταφράσεως της Αγ. Γραφής εις την Νεοελληνικήν κατά τον 19^ο αιώνα*, Αθήνα 1977, σ. 122 ε. Κατά επιφανείς εκπροσώπους της ΒΦΒΣ, όπως π.χ. ο T.B. Platt, ο Κοραΐς υπήρξε η αφορμή για την απόφαση της Εταιρείας να εκπονηθεί η Ελληνική μετάφραση της Π.Δ. από το εβραϊκό (στο ίδιο, σ. 123).
4. Γ.Δ. Μεταλληνού, *Το ζήτημα...*, σ. 287 ε.
5. Κων. Οικονόμου του Εξ Οικονόμων, *Τα σωζόμενα εκκλησιαστικά συγγράμματα*, εκδιδόντος Σοφοκλέους Κ. του Εξ Οικονόμων, τ. Α', Αθήναι 1862, σ. 172.
6. Μισσιονάριος, πράκτορας (Agent) της London Missionary Society στην Ανατολική Μεσόγειο και στην Ελλάδα (Γ.Δ. Μεταλληνού, *Το Ζήτημα...*, σ. 23).
7. Γρ. Wilson προς την Εταιρεία του από 27.10.1820, σ. 3. (L. M. S. - Greek Mission, Box 1, Folder 2, αρ. 54).
8. Για τη σχέση του Βάμβα με τον Κοραή και τους προτεσταντες μισσιοναριους βλ. στον Γ.Δ. Μεταλληνού, *Το Ζήτημα*, όπ. π., σ. 188 ε.ε. και Κ.Β. Δημαρά, *Δύο φίλοι, Κοραΐς και Βάμβα με ανέκδοτα κείμενα*, Αθήνα 1953. (Κατά τον Κ. Δημαρά, ο Βάμβας γεννήθηκε στα 1776).
9. Νεώτερα έργα για το Πνευματικό αυτό ίδρυμα: G.P. Henderson, *The Ionian Academy*, Edinburgh 1988. Υπάρχει και Ελληνική μετάφραση από τον Δρα Φ. Κ. Βώρο, G. P. Henderson, *Η Ιόνιος Ακαδημία*, Κέρκυρα 1980. Η έκδοση όμως στο αγγλικό είναι σε πολλά σημεία αναθεωρημένη και συμπληρωμένη, διότι έλαβε υπόψη και δημοσιεύματα, που ακολούθησαν την έκδοση της ελληνικής μεταφράσεως του έργου. Βλ. ακόμη την μονογραφία του καθηγ. Γερ. Η. Πεντογάλου, *Η Ιατρική Σχολή της Ιονίου Ακαδημίας (1824 - 1828, 1844 - 1865)*, Θεσσαλονίκη 1980. Στις μελέτες αυτές βρίσκει κανείς και την παλαιότερη βιβλιογραφία.
10. Αυτό απορρέει από σύνολη τη δόμηση του Πανεπιστημίου εκ μέρους του ιδρυτού του, ήταν όμως η πεποίθηση και των Βρετανών προϊσταμένων του, που δεν έβλεπαν με καλό μάτι την εκπαιδευτική δραστηριότητά του για χάρη των Ελλήνων. Έτσι, ο αρμοστής Fr. Adam (1824 - 1823) κατηγορούσε τον Γκίλφορντ, ότι όλες «οι τάσεις του Πανεπιστημίου είναι ελληνικές» (Γρ. του Adam από 12.8.1827).
11. «...τα θέματα αυτά, που συνδέονται με τον Γκίλφορντ, βλ. στον π. Γ.Δ. Μεταλληνού, *Ο Κόμης Φρειδερίκος - Δημητριος Γκίλφορντ και η ιδεολογική θεμελίωση των Θεολογικών Σπουδών της Ιονίου Ακαδημίας*, Αθήνα 1986 (ανάτ. από την *Επιστ. Επετηρίδα της Θεολ. Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών*, τ. ΚΖ). Ο Γκίλφορντ βαπτίσθηκε ορθόδοξος το 1791 (βλ. Kallistos Ware, «The fifth earl of Guilford (1766 - 1827) and his secret conversion to the Orthodox Church», στον τόμο: D. Baker (εκδ.), *The Orthodox Churches and the West (= Studies in Church History*, τ. 13), Oxford 1976.
12. Σκοπός του ήταν να δημιουργήσει στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο ένα αληθινό «Παγγλωσσείον» (κατά την μαρτυρία του βιβλιοθηκαρίου της Ακαδημίας Α. Παπαδοπούλου - Βρετού. Βλ. παραρ. σημ. 69).
13. Βλ. στον π. Γ.Δ. Μεταλληνού, *Ο Κόμης Φρειδ. - Δημητριος Γκίλφορντ...*, όπ. π.
14. *Ιστορικό Αρχείο Κέρκυρας* (ΙΑΚ), φασ. Δ 19, αρ. 66, Φ. 15^ο κ.ε.
15. W. Gesenius († 1824). Βλ. R.G.G.³ τ. 2, σ. 1511, στ. 1511 (E. Kutsch).
16. Βλ. G. P. Henderson, *The Ionian Academy*, όπ.π., σ. 16 (ελλην. μεταφρ. σ. 32). «Από τη Σκωτία» ήταν η καταγωγή του και κατά τον Γεώργιο Τετάλδο - Ιακωβίτη (*Ιστορία της Ιονίας Ακαδημίας*, έκδοση - εισαγωγή, σχόλια Σπ. Ι. Ασδραχάς, Αθήνα 1982, σ. 22).
17. Ο καθηγ. Henderson προκρίνει την μορφή Balfour, στην αλληλογραφία όμως του Γκίλφορντ απαντά η μορφή Belfour, «Βέλφορ» δε τον ονομάζει ο Ιακωβίτης (π.χ. σ. 22, 37, 43). Στο πρόγραμμα του Πανεπιστημίου (1824) δηλώνεται: Βέλφοριος.
18. Γ. Τετάλδου - Ιακωβίτη, *Ιστορία...*, σ. 22.
19. Αυτοί ήταν: Θ. Φαρμακίδης, Ι. Καρσέντιος, Κ. Αδαμίου, Ν. Πίζκοζος, Ι. Λουζινιάν, Γ. Ιωαννινίδης (στο ίδιο).
20. Έκθεση του Γκίλφορντ στον Γερματικό της Γερουσίας Ponsonby από 22.11.1824 (ΙΑΚ Δ 19, αρ. 53).
21. Τα αξιώματα αυτά είναι: ο 'Αρχων (Chancellor, Cancelliere), δηλ. ο Γκίλφορντ, ο «Εφορός» (πρωτεύς), ο «Αρχιμανδριτής», ο «Νομοφύλαξ», ο «Ιατρος», ο «Κοσμήτωρ», ο «Αρχιεραμμενός», ο «Κοσμοφύλαξ», οι «Διδάσκαλοι», ο «Βιβλιοθηκαριος», ο «Χαρτοφύλαξ» και ο «Φύλακας» (*Gazetta Ionia* φ. 359/1824, σ. 1. Πεφ. και Γ.Η. Πεντογάλου, *Η Ιατρική Σχολή*, όπ.π., σ. 21 ε.).
22. Έκθεση Γκίλφορντ από 22.11.1824. Βλ. σημ. 20.
23. Βλ. G.P. Henderson, *The Ionian Academy*, σ. 22 (αλλ. σ. 32).
24. Το Πρόγραμμα δημοσιεύθηκε στην *Gazetta Ionia* αρ. 359/13.11.1824, σώζεται δε έντυπο (διαστ. 455 X 330 χιλ.) με χρονολογία 1.11.1824 ε.π., στο Αρχείο των Αδελφών Ιακωβίτην στο Αηξιούρι (βλ. π. Γ. Δ. Μεταλληνού, «Η Ιόνιος Ακαδημία», *Παρινασός* τ. ΚΓ (1981), σελ. 343).
25. *Ιστορία*, σ. 37 (δίδασκε «γλώσσα εβραϊκή κι αραβική»).
26. Osborne. ΙΑΚ, Δ 19, αρ. 75, φ. 5^ο ε.
27. E Stato gia destinato un Professore di Ebreo, Arabo, e delle Lingue cognate».
28. «... The Foreigners, have found no difficulty in conveying instruction «in that language». (Επιστ. του Γκίλφορντ στον Goderich, *αρχοντολόγητη*. Μάλλον 1825. Κερκυραϊκό Αρχείο Guilford, ΦΧ 17, φ. 1. Πεφ. Λαφνης Κιρκιακη, *Κερκυραϊκό Αρχείο Guilford. Κατάλογος*, Κέρκυρα 1984, σ. 156).
29. *Κερκ. Αρχείο Guilf.* ΦV 25 (Δ. Κιρκιακη, όπ.π., σλ. 83).
30. ΙΑΚ, Δ 19, αρ. 121, φ. 2 δ.
31. *Ιστορία*, σ. 37/38.
32. *Κερκ. Αρχ. Γκίλφ.* Φ V 46 (Δ. Κιρκιακη, όπ.π., σ. 88).
33. *Ιστορία*, σ. 43.
34. *The Ionian Academy*, σ. 34. (Στο ελληνικό, σ. 62).

35. Α. Παπαδοπούλου - Βρετού, *Βιογραφικά ιστορικά υπομνήματα περί του κόμητος Φρειδερίχου Γκιλφορντ ομοτίμου της Αγγλίας και περί της παρ' αυτού ουστηθείσης Ακαδημίας*, Αθηνά 1846, σ. 121 - 122.
36. ΙΑΚ, Δ 19, αφ. 114.
37. Κερκ. Αρχ. Guill., K 1 (Κατάστιχο) με αντίγραφα επιστολών του Γκιλφορντ, Δ. Κυριακή, σ. 167.
38. «... You should make yourself thoroughly Master of the vernacular Arabic».
39. Στο ίδιο.
40. Public Record Office - Colonial Office (Λονδίνο) 136/φ. 39, 80 β.
41. ΙΑΚ, φ.α. 20/354, Κατάσταση αφ. 4.
42. P R O/C O 136, φ.α. 1153, φ. 241 α. Έγγραφο του Rudshell προς τον Bayns.
43. P R O/C O 136, φ.α. 57.
44. Έγγραφο του Bayns προς την Ιόνιο Γερουσία P R O/C O 136, φ.α. 1156, φ. 171α (4.6.1832).
45. *Ιστορία*, σ. 64.
46. Βλ. παρ. σμ. 37.
47. Την βιογραφία του βλ. στον Ηλ. Α. Τσιτσέλη, *Κεφάλαια ναυακ Σήμηια*, τ. Α', εν Αθήναις 1904, σ. 669 - 690. Συγκεντρωτική βιβλιογραφία για τον άνδρα βλ. στο: Γ.Δ. Μεταλληνού - Β. Γ. Μεταλληνού, *Αρχείον της Θεολογικής Σχολής της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας Ιεράς Θεολογικής Σχολής Χάλκης*, τ. Α', Αθήνα 1985, σ. 49.
48. Βλ. π. Γ. Δ. Μεταλληνού, «Οι σπουδές του Κων. Τυπάλδου - Γαζαρίου», στο *Δελτίον της Αναγνωστικής Εταιρείας Κερκυρας*, αφ. 15, Κέρκυρα 1978, σ. 133 - 182. Από τη μελέτη αυτή προέρχονται οι σχετιζόμενες με τις σπουδές του Τυπάλδου ειδήσεις στη συνέχεια.
49. π. Γ. Δ. Μεταλληνού, *Οι Σπουδές*, σ. 150 ε.ε.
50. ΙΑΚ, Δ 19, αφ. 108 (προς Osborne).
51. π. Γ. Δ. Μεταλληνού, *Οι Σπουδές*, σ. 159. Πρβλ. του ιδίου, *Το ζήτημα*, όπ. π., σ. 207, σμ. 2.
52. Δεν πρόκειται για εκκλησιαστικό σφράγιο, αλλά για αξίωμα της Ιονίου Ακαδημίας. Ταυτίζονται με την έννοια του «πνευματικού πατέρα». Άλλωστε είχε επωμισθεί «La cura spirituale» των σπουδαστών κατά την δήλωση του ίδιου του Γκιλφορντ (π. Γ. Δ. Μεταλληνού, *Ο κόμης Φρειδ. Δημήτριος Γκιλφορντ*, σ. 23).
53. Γ. Δ. Μεταλληνού, *Οι Σπουδές*, σ. 171 ε.ε.
54. Γ. Ιακωβάτου, *Ιστορία*, σ. 36. Πρβλ. G. P. Henderson, σ. 34.
55. Σμ. 41.
56. Βλ. Γ. Δ. Μεταλληνού, *Το ζήτημα*, σ. 184 ε.ε., όπου και βιβλιογραφία.
57. Βλ. Γ. Δ. Μεταλληνού, *Το ζήτημα*, σ. 283 (σμ. 2).
58. Αρχείον Κων. Τυπάλδου Ιακωβάτου (Α.Τ.Ι.), φ.α. K 3.
59. Γράμμα προς τον C. B. Schliers, Αρχείο της Church Missionary Society (Λονδίνο), O. 37 (Letter) 48 d.
60. «... Though I am not much disposed to think he will publish it».
61. Βλ. Γ. Δ. Μεταλληνού, *Το ζήτημα*, σ. 204 ε.ε.
62. Στο ίδιο, σ. 283, σμ. 2.
63. Α. Τ. Ι. χειρ. 78/δ Ι. Ασχολείται μόνο «Περί γραμμάτων» και «περί φωνηέντων και διαφόρων». Σώζεται επίσης φυλλάδιο 6 φύλλων (X 78 δ' II), γραμμένο μόνο στο φ. Ια από τον Κ. Τυπάλδο με τίτλο: Regulae Generales ex Hebraici Idiomatis Grammaticae Excerptae (ολόκληρο λατινικά). Μονόφυλλο (X 70 δ' II), γραμμένο από τον Κ.Τ. στην α' σελίδα, με τίτλο: «Περί του ευρίσκειν το θέμα». Δέκα φύλλα αριθμημένα (9-21) (X 78 δ' VI), γραμμένα από τον Κ. Τυπάλδο, ελληνικά και λατινικά, με τίτλο: «Σύνταξις της εβραϊκής γλώσσας».
64. Α. Τ. Ι. φ.α. K 3, αφ. 188^α.
65. Α. Τ. Ι. K 3, 35.
66. «Elementi di lingua Ebraica».
67. Η αρχή του Κ. Τυπάλδου προς την εβραϊκή γλώσσα συνετέλεσε στο να εισαχθεί και στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης. Με τον Κανονισμό του 1845 οριζόταν η εισαγωγή της Εβραϊκής, της Αραβικής, της Αρμενικής, της Σλαβονικής και των νεωτέρων γλωσσών. Όπως δηλώνει δε ο ιστορικός της Σχολής Απ. Μήξης (*Η εν Χάλκη Ιερά Θεολογική Σχολή. Ιστορικά Αποσημειώματα*, 1844 - 1935, σ. 65, σμ. 1), «κατά δύο βραχείας περιόδους εδιδάχθη η εβραϊκή γλώσσα».
68. Α.Τ.Ι. K 2 αφ. 218.
69. Α. Παπαδοπούλου - Βρετού, *Βιογραφικά Ιστορικά υπομνήματα*, όπ. π., σ. 121.
70. Βλ. Γ. Πεντογιάλου, *Η Ιατρική Σχολή*, σ. 90 ε.
71. π. Γ. Δ. Μεταλληνού, *Το ζήτημα*, σλ. 283.
72. Στο ίδιο.
73. Γρ. προς τον Α. Brandram (BFB5, Foreign Correspondence Inwards 1839/1, αφ. 78, σ. 3-4). Πρβλ. π. Γ. Δ. Μεταλληνού, *Το ζήτημα*, σ. 283.
74. Βλ. π. Γ. Δ. Μεταλληνού, «Το πρόβλημα των σχέσεων Ελληνικής και Γερμανικής Θεολογίας τον ΙΘ' αιώνα», *Επιστ. Επετηρ. της Θεολ. Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών ΚΗ'* (1989) και στον τόμο του ίδιου, *Λόγος ως αντίλογος*, σ. 113 ε.
75. Βλ. άρθρο του Γ. Μαντζαρίδη στην *Θ.Η.Ε.* τ. 7 (1965), στ. 798 - 99.
76. Βασ. Μ. Βελλά, *Γραμματική της Εβραϊκής Γλώσσας*, Αθήνα 1959, σ. 7.
77. Δημ. Σ. Μπαλάνου, «Η Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών (Ιστορική επισκόπησης 1837 - 1930)», *Ενείκημα* επί τη 35τηριδί Μακ. Αρχ. Αθηνών Χρυσόστομο, Αθήνα 1931, σ. 147.
78. Για τον Θεόκλ. Βίμπο βλ. στη *Θ.Η.Ε.* τ. 6 (1965), στ. 238 - 239 (Ι. Χ. Κωσταντινίδης).
79. Χρυσ. Α. Παπαδοπούλου, *Ιστορία της Ριζαρείου Εκκλησιαστικής Σχολής*, εν Αθήναις 1919, σ. 52ε.
80. Βασ. Βελλό, *Γραμματική*, όπ.π., σ. 8.
81. Κατά τον αείμνηστο ιστορικό η εβραϊκή γλώσσα «εισηχθή εις το πρόγραμμα της Σχολής» (σ. 69) και συγκεκριμένα στη δ' τάξη (σ. 70). Στον Κανονισμό όμως του 1852 «διαγράφεται το μάθημα της εβραϊκής γλώσσας» (σ. 82). Επανήλθε το μάθημα με τον Κανονισμό του 1893 (σ. 151), στην α' και β' τάξη, αλλά ο Κανονισμός δεν εφαρμόστηκε (σ. 152). Στον νέο Κανονισμό του 1894 (σ. 153) δεν αναγράφονται τα εβραϊκά (σ. 156). Υπάρχουν όμως στο πρόγραμμα του 1912 (σ. 185) στο γ' έτος και απουσιάζουν από το πρόγραμμα του 1919 (σ. 209).

[Ανάπτυο από το αφέρομα «Καιρός» προς τιμήν του Καθηγητού Δαμιανού Αθ. Δόικου, Θεσσαλονίκη 1996].

1938:
Ο Ισαάκ Μενασέ
με τους γονείς του
όταν υπηρετούσε
ως εφδρος
αξιωματικός
της Σχολής
Ιππικών
στη Λαμία

Η επιχείρηση αφανισμού των Εβραίων της Ελλάδας από τα ναζιστικά στρατεύματα

Μαρτυρία του Ισαάκ Δαυίδ Μενασέ

Μαρτυρίες από άτομα που σώθηκαν από ναζιστικά στρατόπεδα θανάτου, όπως και από Έλληνες Εβραίους, έχουν τελευταία αυξηθεί αρκετά.

Η ομηρία μου στα ναζιστικά στρατόπεδα διαφέρει, τόσο από άποψη καταστάσεων όσο και από διάφορα γεγονότα, από εκείνη των άλλων Εβραίων, ώστε θεωρήσα σκόπιμο να δημοσιεύσω τη σχετική μαρτυρία μου μ' έναν ειδικό τρόπο έκθεσης. Μαρτυρία που αποτελεί μέρος ενός βιβλίου που πρόκειται να εκδόσω με τον τίτλο: «Θύμηση, σκέψεις, όνειρα και στοχασμοί».

Το βιβλίο αυτό δεν είναι άλλο παρά η βιογραφία της πολυτάραχης ζωής μου.

Αρχές του '43 είχαν ενταθεί στη Θεσσαλονίκη τα μέτρα κατά των Εβραίων και οι συνοικίες άδειάζαν μία μετά την άλλη, μπαίνοντας στον «προθάλαμο» για την αποστολή στα στρατόπεδα θανάτου που ήταν ο συνοικισμός «Μπαρών Χιρς». Ο συνοικισμός αυτός για να γίνει κατάλληλος για το σκοπό είχε περιοριστεί σαν φρούριο με γύρω γύρω φαρδιά ψηλά και χοντρά σανίδια και με συρματοπλέγματα. Είχαν αφήσει δύο φαρδιές

πόρτες η μία προς το επάνω μέρος, που εδινε προς την οδό Γιαννιτσών και η άλλη προς το κάτω μέρος, που έβγαине ακριβώς κοντά στις κλέρες του παλιού σιδηροδρομικού σταθμού. Είχαν, δηλαδή, επινοήσει όλα έτσι που οι αποστολές προς τα στρατόπεδα θανάτου να γίνουν εύκολα, γρήγορα και χωρίς εμπόδια.

Όλα γενικά και πληροφορίες από πολύ στενούς φίλους χριστιανούς, μ' έκαναν να πεισθώ ότι κατι το πολύ κακό μας περίμενε. Αποφάσισα, λοιπόν, να ενημερώσω για τους φόβους μου τους δικούς μου και τον θείο Αλμπέρτο, γνωστό γιατρό της πόλης μας, για να συζητήσουμε για το τι θα έπρεπε να κάνουμε για να σωθούμε. 'Αδικο, δεν μπόρεσα να τους πείσω και πάρεθρε η απόφαση να υποστούμε τη μοίρα που μας περίμενε.

Λίγες μέρες μετά ήρθε στο σπίτι μας σαν μια επιταγή από συναδέλφους μου, δηλαδή κτηνιάτρους, τόσο της πολιτικής όσο και της στρατιωτικής υπηρεσίας να μας κάνουν προτάσεις, εμένα και τον αδελφό μου, σαν εφδροι αξιωματικοί ή να μας φεραδέψουν στο βουνό ή στη Μέση Ανατολή με υποβρυχίο, όπου είχε δημιουργηθεί εξόριστη κυβέρνηση. Εγώ τους ευχαρίστησα για τη

στάση αλληλεγγύης απέναντί μου, αλλά τους είπα ότι ποτέ δεν θα εγκαταλείπαμε τους δικούς μου.

Εν τω μεταξύ δεν άργησε να έλθει η σειρά να αδειάσει και η δικιά μας συνοικία. Οι στιγμές και οι σκηνές που διαδραματιζόντουσαν γύρω μου, όταν απομακρυνόμασταν από το σπίτι μας, θα μου μείνουν βαθιά τυπωμένες στη μνήμη μου. Και να έλεγε κανείς ότι λίγες μέρες πριν πήγαινα ακόμα στην υπηρεσία της Γενικής Διοίκησης και στα σφαγεία. Μάλιστα τις πρώτες μέρες που είχα βάλει το κίτρινο άστρο στο πέτο και την ειδική ταινία στον βραχίονα για να μπορώ να κυκλοφορώ ελεύθερα και να μπαίνω από την πύλη του μεγάρου της Γενικής Διοίκησης όπου ήσαν τα γραφεία της Διεύθυνσης Κτηνιατρικής όπου υπηρετούσα, τόσο ο χωροφύλακας όσο και ο φύλακας που με γνώριζαν προσωπικά, απόρριψαν και μου είπαν: «Γιατρέ είσαι εβραίος; βγάλε αμέσως αυτά τα πράγματα από πάνω σου, να σε φυγαδέψουμε στο βουνό». Το ίδιο συνέβηκε και στα σφαγεία, προτού πάω για την καθημερινή επιθεώρηση και τον έλεγχο των κρεάτων. Πείστηκα τότε ότι αποχωρούσα από τον κόσμο μου και ίσως πήγαινα για τον αφανισμό. Ένα γεγονός που διαδραματίστηκε μέσα στο στρατόπεδο του «Μπαρουν Χιως» τελειώς τυχαία, συνετέλεσε, μπορεί να πει κανείς, στο να αλλάξει εν μέρει ευνοϊκότερα τόσο η τύχη μου όσο και εκείνη των δικών μου. Άλογα εβραίων χωροφύλων που είχαμε μαζέψει κατόπιν εντολής, που τα χρησιμοποιούσαν τα S.S. για τις περιπολίες μέσα στο στρατόπεδο, ενσταυλιζόντουσαν σ' ένα σταύλο που ήταν στην οδό Γιαννιτσών απέναντι από την επάνω πόρτα. Ένας S.S. είχε πληροφορηθεί ότι ήμουν αζημίωτος και με είχε επιφορτίσει να τα επιθεωρώ και να τα παρακολουθώ από άποψη υγιεινής όσο και παθολογικής και να επιθεωρώ και ελέγγω τα ζώα που έσφαζαν για να παρασκευάσουν το καθημερινό συσσίτιο των S.S. Ο παραπάνω S.S. που φαινόταν ότι αγαπούσε τα άλογα, παρακολουθούσε τη δουλειά μου με ενδιαφέρον, σαν να την εκτιμούσε. Μια μέρα που επιθεωρούσα ένα σφάγιο, μου γλυστρίσε το μαχαίρι που ήταν πολύ κοφτερό και μου έκοψε ένα δάκτυλο που μου δημιούργησε ακατάσχετη αιμορραγία. Τη στιγμή εκείνη μου ξέφυγε μια βρισιά στα ουγγαρέζικα που την είχα μάθει από ένα συμφοιτητή μου όταν σπούδαζα στην Ιταλία, συμφοιτητής που κατ'εξοχήν από την Τρανσυλβανία. Μόλις άκουσε ο S.S. την βρισιά με ρώτησε: «Από πού ξέρεις αυτές τις λέξεις;». Εγώ τότε του διηγήθηκα τα παραπάνω και τότε μου λέει: «Και εγώ είμαι από εκείνα τα μέρη, ονομάζομαι Τάκατς, όνομα ουγγρικό. Θα φροντίσω να πας μαζί με τους δικούς σου στην Τσεχοσλοβακία ή στη Γερμανία». Δεν είχα βέβαια εμπιστοσύνη στα λόγια ενός S.S. και ούτε έδωσα σημασία.

Ήθε εν τω μεταξύ η σειρά να αρχίσει για μας μια από τις πιο μαύρες εποχές της ζωής μας, να εγκαταλείψουμε τη γη όπου γεννηθήκαμε, την πόλη των προγόνων μας που τόσο αγαπήσαμε, την πατρίδα μας που ίσως δεν θα ξαναβλέπαμε ποτέ πια. Ήθε η μέρα να μπούμε κι

εμείς σε βαγόνια ζώων και σε άθλιες συνθήκες να μεταφερθούμε προς αφανισμό. Οι μέρες και οι νύχτες διαδραματίζονταν η μία μετά την άλλη. Το αντιλαμβάνομασταν στο σκοτάδι της νύχτας, προπαντός όταν περνούσαμε από κατοικημένες περιοχές, από το φως που έφεγγε σαν αστραπές από τα παραθυράκια που βρισκόντουσαν ψηλά στο βαγόνι κοντά στην οροφή.

Έφθασε και εκείνη η ημέρα που μας κατέβασαν από τα βαγόνια και μπήκαμε σ' ένα στρατόπεδο μεγάλης έκτασης που χανόνταν στον ορίζοντα, τριγυρισμένο από δάσος. Βαδίζοντας στον κεντρικό φαρδύ δρόμο, φθάσαμε στο περιορισμένο με συρματοπλέγματα τμήμα όπου μας βάλανε σε χωριστές ξύλινες μεταράχες οι άνδρες από τις γυναίκες και μας αφήσανε με τα ρούχα που φοράγαμε.

Στο τμήμα αυτό του στρατοπέδου ήδη υπήρχαν άτομα που είχαν φθάσει πριν από μας, από διάφορες χώρες της Ευρώπης. Από την Ουγγαρία, την Πολωνία, την Γιουγκοσλαβία, την Ιταλία, αλλά οι περισσότεροι από την Ολλανδία. Μόλις φθάσαμε εμείς οι Έλληνες εβραίοι, αρχηγός του όλου τμήματος έγινε ο Αλμπάλας, σαν άριστος γνώστης της γερμανικής. Τα καθήκοντά του συνίσταντο στην επίβλεψη της ομαλής γενικά λειτουργίας του τμήματος.

Περιγράφω παρακάτω τα δεινά της παραμονής μου και των δικών μου στο στρατόπεδο του Μπέργκεν - Μπέλζεν στη Γερμανία.

Όσον αφορά στον εαυτό μου μ' έστελναν σχεδόν πάντοτε στις πιο βαριές δουλειές: Στο «καρτόφελ κομάντο», ομάδα ατόμων διαφόρων προελεύσεων, που ήταν επιφορτισμένη να μαζεύει πατάτες αποθηκευμένες μέσα στο χώμα στις παρυφές του στρατοπέδου και να τις μεταφέρει στην κουζίνα. Ζεμένοι σ' ένα κάρο σαν άλογα το προωθούσαμε με δυσκολία. Ο S.S. που μας παρακολουθούσε μας έβριζε και μας βαρούσε μ' ένα καμισόκι σαν να ήμασταν άλογα. Τον βοηθούσε και ένας «κάπο», ένας έγκλειστος σαν εμάς που, για να δείξει ότι έκανε καλά τη δουλειά του, μας έδινε κλωτσιές και ξύλο. Μια μέρα χωρίς να το αντιληφθώ αισθάνομαι ένα δυνατό χτύπημα στη ράχη. Ήταν ο «κάπο» που μ' είχε χτυπήσει μ' ένα φτυάρι.

Σε συνέχεια με πήγαν στο «σου κομάντο», δηλαδή στην ομάδα που ασχολείτο με την επεξεργασία παπουτσιών από πτώματα που τα πήγαιναν στο κρεματοριο. Τα παπούτσια αυτά συσσωρευόντουσαν σαν ένα τεράστιο βουνό κάτω από ένα υπόστεγο. Παραπλεύρως υπήρχε μια μεγάλη μεταράχα με μακρόστενα τραπέζια όπου δούλευαν συνήθως γυναίκες με ειδικά εργαλεία (μαχαίρια, φαρτσέτες, ψαλίδια) για να κόβουν το δέρμα από τα παπούτσια. Η δουλειά μου ήταν να ακονίζω τα παραπάνω εργαλεία. Μια μέρα εκεί που δούλευα, μου γλυστράει η φαρτσέτα που κρατούσα και μου χώνεται στο μπουτί. Για να περιορίσω την αιμορραγία το δένω πρόχειρα πάνω από την πληγή με ένα σπάργγο. Ο S.S. που βρέθηκε τυχαία παρών με πηγαίνει για περιθλαση στο

γιατρείο. Ο νοσοκόμος που μ' έβαζε ράμματα στην πληγή, μόλις μαθαίνει ότι είμαι κτηνίατρος μου λέει ότι θα με βάλει στο κυνοκομείο του στρατοπέδου για να απαλλαγεί αυτός από αυτό το καθήκον. Πήραμε τότε μερικά εργαλεία και φάρμακα και πήγαμε στο κυνοκομείο όπου στεγάζοντο όλα τα σκυλιά των φρουρών. Εκεί υπήρχε και κουζίνα για την παρασκευή του σουσιτίου τους, που ήταν σε καθορισμένη ποσότητα, συνεπώς ήμουν αναγκασμένος να μαζεύω τα αποφάγια που άφηναν τα σκυλιά στα πιάτα τους για να τα παίρνω μαζί μου και να τα μοιράζω με τους διζούς μου στην παράγκα. Αυτή η κατάσταση διήρξε αρκετόν καιρό.

Εν τω μεταξύ στο στρατόπεδο είχε ενσκήψει επιδημία εξανθηματικού τύφου που ως γνωστό, μεταδίδεται από τις ψείρες και που προκάλεσε αθρόους θανάτους στο στρατόπεδο. Θύματα υπήρξαμε εγώ και ο αδελφός μου. Ο τελευταίος, μάλιστα, προσβλήθηκε από πολύ βαριά μορφή. Αν δεν τον είχα φροντίσει θα είχε ασφαλώς πεθάνει. Έκαιγε από τον πυρετό και τρεις μέρες βρισκόταν σε αφασία. Εκτός των άλλων του έκανα ενέσεις καρδιοτονωτικές και φυσιολογικού ορού, φάρμακα που είχα φέρει από το κυνοκομείο, όταν δούλευα εκεί.

Την ημέρα που άκουσα να προφέρει την πρώτη του λέξη: «Νερό, νερό», άφησα έναν στεναγμό ανακούφισης και είπα μέσα μου: τώρα έχουμε πιθανότητες να γυρίσουμε στα μέρη μας. Η δε ανάρρωση του ήρθε σιγά σιγά.

Εκείνες τις μέρες είχε φθάσει στο τμήμα μας μια ομάδα από εβραίους της Λιβύης. Είχαν όλοι αγγλικά διαβατήρια, μιλούσαν αραβικά και οι περισσότεροι και ιταλικά. Μια που γνώριζα τα ιταλικά από τις σπουδές μου στην Ιταλία, όσο και γερμανικά, μου ανέθεσαν την επιβλέψη των νεοφερμένων.

Λάμβαναν συχνά σαν ειδικό προνόμιο, δέματα με τρόφιμα από τον Διεθνή Ερυθρό Σταυρό. Δεν παρέλειπαν να μου προσφέρουν κι εμένα κάτι, εκδηλώνοντας έτσι την αγάπη τους προς τον εαυτόν μου. Κρυφά από τους S.S. κατόρθωσα να ζωγραφίσω μερικές σιηνές και προσωπογραφίες απ' αυτούς, τις οποίες έχω ακόμη και που φυλάω σαν κειμήλιο.

Είχε εν τω μεταξύ πολύ χειροτερέψει η κατάσταση στα μέτωπα για τους Γερμανούς και συνεχώς έφεγγε ο γλοιός. Την επιδείνωση αυτή την αντιλαμβάνομασταν και εμείς οι εγγλειστοί. Από τον εναέριο χώρο μας, περνούσαν σιμμή βομβαρδιστικών αεροπλάνων συνοδευόμενα από καταδιωκτικά που τα προστατεύαν. Κανένα όμως γερμανικό αεροπλάνο δεν τολμούσε να στραφεί. Ερχόντουσαν τώρα να βομβαρδίσουν στόχους μέσα στην ίδια την Γερμανία. Βλέπαμε να ανεβαίνουν φλόγες στον ουρανό και ακούγαμε τους κρότους των βομβών. Στο στρατόπεδο επικρατούσε το χάος. Οι φρουροί τα είχαν χάσει. Το χάος είχε επιπτώσεις και στη διανομή του σουσιτίου. Οι απώλειες των εγγλειστών είχαν ανξη-

Σιδηρόκαстро 1945: Επιστροφή από την ομηρία. Ομάδα ομηρών από διάφορα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Τέταρτος από αριστερά (ορθός) ο Αβραάμ Κορν τον "Ερίθρον Λάιτσα του Λαϊντ". Ο Ισαάκ Μενάσε (κάτω) ο δεύτερος από αριστερά.

θεί κατά πολύ, κυρίως από την ασιτία. Το χειμαζόμενο δεν προλάβαινε να καίει τα άφθονα πτωμάτια και η φλόγα φαινόταν να καίει ασταμάτητα και να λαμπίζει συνέχεια, προπαντός τη νύχτα.

Ο βόμβος των κανονιών όλο και πλησίαζε. Ήταν φανερό ότι και η ημέρα της απελευθέρωσης μας πλησίαζε. Πράγματι ένα πρωί μας ειδοποίησαν ξαφνικά ότι θα άδειαζε το στρατόπεδο και θα μας μεταφίχαν αλλού. Έπρεπε να ετοιμαστούμε για το ταξίδι αυτό, παρ' όλα τα χάλια στα οποία βρισκόμασταν.

Οι περιπέτειες του μαρτυρικού ταξιδιού προς την ελευθερία, που υπήρξε για μας αληθινός γολγοθάς και προκάλεσε πολλές απώλειες, αποτελούν αντικείμενο περιγραφής στο επόμενο κεφάλαιο του βιβλίου μου: «Θυμηρές, σκέψεις, όνειρα και στοχασμοί».

Η κατάσταση στη Γερμανία μόλις ανέλαβε ο Χίτλερ κι ο αντίκτυπος στην Ελλάδα

Η άνοδος του Χίτλερ στην εξουσία, ως δικτάτορας, στις 23 Μαρτίου 1933, και τα γεγονότα που επακολούθησαν στη Γερμανία είχαν, όπως ήταν φυσικό, αντίκτυπο και στη δημοκρατική Ελλάδα.

Από την εφημερίδα των Αθηνών «Πρωία» εκείνης της εποχής αναδημοσιεύουμε δύο σημαντικά αλλά και χαρακτηριστικά ντοκουμέντα.

Μια διαμαρτυρία διά την εν Γερμανία δημιουργηθείσαν κατάσταση

Στην «Πρωία» της Τετάρτης 28 Ιουνίου 1933 δημοσιεύτηκε με τον παραπάνω τίτλο το παρακάτω κείμενο υπογραφόμενο από άτομα διαφόρων επαγγελμάτων και ειδικοτήτων. Μεταξύ των υπογραφόντων είναι ο ομόθησχος Κανάρης Κωνσταντίνης, διευθυντής τότε των Τ.Τ.Τ. (Ταχυδρομεία, Τηλέφωνα, Τηλέγραφοι), καθώς και μεγάλες προσωπικότητες των Γραμμάτων όπως ο Ν. Καζαντζάκης, ο Π. Νιρβάνας, ο Γ. Δελής, ο Αγγ. Τανάγρας, ο Αιμ. Βεάκης, ο Αλ. Μινωτής, ο Κ. Παράσχος, ο Κ. Ουράνης, ο Μ. Αυγέρης, η Γ. Καζαντζάκη, ο Δ. Γληνός, ο Κ. Βάρναλης, ο Α. Πανσέληνος, ο Π. Καραβίας, ο Γ. Άννινος, η Μ. Σβώλου, η Α. Θεοδωροπούλου, ο Ν. Καρβούνης, ο Θρ. Καστανάκης κ.ά. Επίσης οι μεγάλοι ζωγράφοι: Στ. Μηλιάδης, Ε. Παπαδημητρίου, Α. Αστεριάδης καθώς και οι μετέπειτα πολιτικοί: Χρ. Ευελπίδης, Λαμπρινίδης, Ε. Θεοδωρόπουλος κ.ά.

«Το παρελθόν Σάββατο επεδόθη εις την γερμανικήν πρεσβείαν έγγραφος διαμαρτυρία ομάδος λογίων και επιστημόνων, αποδοκιμαζόντων την εν Γερμανία δημιουργηθείσαν κατάστασιν μετά την εκεί επικράτησιν των Εθνικοσοσιαλιστών και τας υπό τούτων ενεργουμένας διώξεις.

Την διαμαρτυρίαν υπογράφουν οι κ.κ. Π. Νιρβάνας ακαδημαϊκός, Ν. Παναγόπουλος συγγραφέας, Ν. Μέρτος καθηγητής, Π. Μαρινάκος δικηγόρος, Στ. Μπράνιαν δημοσιογράφος, Ν. Κινηγός τραπεζ. υπάλληλος, Δ. Δια-

μαντόπουλος τραπεζ. υπάλληλος, Δ. Ιωαννίδης χημικός, Ν. Δικαίος υπάλληλος, Δ. Παπαμήτρος δικηγόρος, Γ. Παπαθανασίου δικηγόρος, Ι. Στρούμπτος μηχανικός, Γ. Δελής ποιητής, Στ. Μηλιάδης ζωγράφος, Αγγ. Τανάγρας συγγραφέας, Ε. Παπαδημητρίου ζωγράφος, Αιμ. Βεάκης καλλιτέχνης, Α. Μινωτής καλλιτέχνης, Ι. Ιωαννίδης δικηγόρος, Καν. Κωνσταντίνης διευθυντής ΤΤΤ, Γ. Άννινος δημοσιογράφος, Ν. Καρβούνης δημοσιογράφος, Ι. Λουκάς μηχανικός, Ν. Ζυγαδινός δικηγόρος, Β. Βλαβιανός δικηγόρος, Κ. Παράσχος δημοσιογράφος, Δ. Καστανάκης δημοσιογράφος, Κ. Ουράνης συγγραφέας, Χ. Ευελπίδης βουλευτής, Ν. Σαντοριναίος ποιητής, Μ. Αυγέρης ποιητής, Ν. Καζαντζάκης συγγραφέας, Δ. Δασκαλάκης συγγραφέας, Λαμπρινίδης βουλευτής, Χρυσικός ιατρός, Μ. Ματσάκης ζωγράφος, Γαλάτεια Καζαντζάκη συγγραφέας, Δ. Γληνός παιδαγωγός, Ν. Νικολαΐδης δημοσιογράφος, Ι. Αντωνιάδης ιατρός, Α. Αστεριάδης ζωγράφος, Ι. Μανρουδής ιατρός, Θ. Μαλαβέτας δημοσιογράφος, Τζαμαλούκας ιατρός, Ν. Ζεκάκος ιατρός, Κ. Βάρναλης ποιητής, Αλεξιάδης ιατρός, Α. Πανσέληνος δικηγόρος, Τ. Κόντος δικηγόρος, Α. Πατσούρας ιατρός, Μαρία Σβώλου, Γ. Πάγκαλος ιατρός, Π. Καραβίας δημοσιογράφος, Α. Δημάκος δικηγόρος, Κουτσογιάννης δικηγόρος, Ι. Φινινής μηχανικός, Α. Βαρβαρέσος ζωγράφος, Σωτηρόπουλος ιατρός, Μιχόπουλος ιατρός, Κ. Αθανασιάδης ιατρός, Γ. Βούλγαρης υπάλληλος, Π. Χατζηπέτρος, Γ. Πεφάνης μηχανικός, Π. Παπασιώνης υπάλληλος, Β. Νασιάκος δικηγόρος, Α. Ταμασοκλής καθηγητής, Γ. Βασιλόπουλος υπάλληλος, Α. Σάλλιας φοιτητής, Ν. Σέρελης ιατρός, Μυρσίνη Παπαδημητρίου, Γ. Ζάρκος συγγραφέας, Ε. Θεοδωρόπουλος δικηγόρος πρώην βουλευτής, Αύρα Θεοδωροπούλου, Πόγγιος μηχανικός, Αγνή Στουδίτου, Β. Γεωργίου δημοσιογράφος και Ε. Θεολογίτου».

Η αντισημιτική κίνησης εν Γερμανία Το μπουκντάξ των Εβραίων αρχίζει σήμερα Πώς θα διεξαχθεί ο όλος αγών

Στην «Πρωία» του Σαββάτου 1 Απριλίου 1933 δημοσιεύτηκε με τον παραπάνω τίτλο η παρακάτω ανταπόκριση από το Βερολίνο. Η ανταπόκριση συνοδεύεται επίσης από δύο κείμενα τα οποία καθρεφτίζουν το πνεύμα της εποχής. Το πρώτο είναι: τηλεγράφημα του γερμανο - εβραϊκού οίκου της Γερμανίας «Frommsack», με το οποίο διαφεύδονται τα περί βιοπραγιών εναντίον των Εβραίων! Όπως σημειώνεται έμμεσα από την εφημερίδα είναι φανερό ότι τη τηλεγράφημα αυτό αποτελεί προϊόν βίας εκ μέρους των γερμανικών αρχών προς την εν λόγω επιχείρηση.

Το δεύτερο είναι: η αποστολή από την εφημερίδα (η «Πρωία» ήταν τότε από τις μεγαλύτερες και σοβαρότερες ελληνικές εφημερίδες) ειδικού συνεργάτη - ανταποκριτή για να καλύψει τα κοσμοϊστορικά γεγονότα που λάμβαναν χώρα στη Γερμανία.

«Βερολίνο, 29 Μαρτίου.

(Ιδιαίτερα νηρησία) - Τα ανστηρά μέτρα των Εθνικοσοσιαλιστών εναντίον της αντιγερμανικής προπαγάνδας ανεβλήθησαν μέχρι της 1ης Απριλίου. Αναμένεται προηγουμένως η εντύπωση εκ της προχθεσινής σχετικής ανακοίνωσης, ίνα εξακριβωθεί η έκταση της αντιδράσεως. Οπωσδήποτε η έκκλησις του εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος προς δράσει είναι ήδη έτοιμη. Παρ' όλα ταύτα εγένοντο χθες εις όλον το Ράιχ μεμονωμένα μπουκντάξ. Ούτω λ.χ. εκλείσθησαν και πάλιν τα εβραϊκά καταστήματα εις Έσσην, Μπόχουμ, Ντόντσμπουργκ Βίττεν και Νόρντχορν, προς εξασφάλισιν της ησυχίας και της τάξεως. Επίσης αγγέλλεται εκ Γκλάιβιτς ότι διάφοροι άνδρες των εθνικοσοσιαλιστικών Τμημάτων Εφόδου, ιστάμενοι εμπρός εις τα ιουδαϊκά καταστήματα, προσεπάθουν να παρεμποδίσουν τους αγοραστές να εισέρχονται εις αυτά. Εις Σβερίν και εις Κέρλεμπεργκ έμειναν χθες κλειστά όλα γενικώς τα εβραϊκά καταστήματα. Εις Μπίττερφελντ, κατά την χθεσινήν μεγάλην εμποροπανηγυριν οι Ιουδαίοι πωληταί ηναγκάσθησαν να πακετάρουν και πάλιν τα εμπορεύματά των και να απέλθουν άπρακτοι, εγκαταλείποντες τα παρατήρηματά των έρρημα. Εις Τσιτάου, το δημοτικόν Συμβούλιον απεφάσισεν ν' απαγορεύσει εις την εβραϊκήν εμπορικήν εταιρείαν, την έχουσαν το μεγάλο κατάστημα «Ενιαίας Τιμής», να πωλή τροφίμα και φαγώσιμα παντός είδους. Εις Γκράιλιτς τα χιτλερικά τμήματα εφόδου εκλείσαν τα ιουδαϊκά καταστήματα της Εταιρείας Υποδηματοποιίας Μπάτα και της Εταιρείας «Ενιαίας Τιμής».

Το επίσημον όργανον των Χιτλερικών, η «Νασιονάλσοσιαλιστισε Κορρεσποντέντς», εδημοσίευσε χθες την εσπέραν τα μέτρα, τα οποία πρόκειται να ληφθούν προς προετοιμασίαν του μπουκντάξ. Το αντισημιτικόν μπουκντάξ περιλαμβάνει εις το γενικόν πρόγραμμά του

ένδεκα εντολάς. Αι Επιτροπαί Δράσεως, αι οποίαι θα σχηματισθούν εις κάθε επαρχίαν, θα φροντίσουν να μη θίξη το μπουκντάξ κανέναν αθών, να κτυπηθούν δε τουναντίον σκληρότατα οι ένοχοι «αντιγερμανικής» προπαγάνδας. Αι Επιτροπαί Δράσεως έχουν την ευθύνην διά την απόλυτον προστασίαν όλων των ξένων, ανεξαρτήτως δόγματος, προελεύσεως ή φυλής. Επίσης αι εν λόγω Επιτροπαί οφείλουν να εκλαϊκεύουν αμέσως και να επεξηγήσουν διά προπαγάνδας τους σκοπούς του μπουκντάξ. Βασική αρχή δέον να είναι: «Ουδείς Γερμανός αγοράζει πλέον πράγματα από Εβραίους».

Αι Επιτροπαί Δράσεως θα επιβλέπουν ανυτηρότατα τας εφημερίδας, και θα εξακριβώνουν κατά πόσον συμμετέχουν αύται εις την εξστρατείαν διαφωτισμού των γερμανικού λαού εναντίον της εβραϊκής κατασκευασντήσεως των Γερμανών εις το εξωτερικόν. Οφείλουν οσαύτως να επεξεύρουν αι εν λόγω επιτροπαί την δράσιν των μέχρι και του παραμικροτέρου χωρίου, ίνα κτυπηθούν κατακέφαλα οι Εβραίοι έμποροι και εις την ύπαιθρον. Η έναρξις του μπουκντάξ θα κοινοποιηθή διά της τοιχοκολήσεως προκηρύξεων, διά τούτ' ύπουν και διά της εκδόσεως παραρτημάτων. Θα αρχισήν δε απανταχού του Ράιχ την 1ην Απριλίον, ημέραν Σαββάτου (Σ. «Π»: σημερον) εις τας 10 π.μ. ακριβώς. Αι Επιτροπαί Δράσεως, συγκαλώνσαι εκατοντάδας χιλιάδων ομαδικών συγκεντρώσεων, αι οποίαι δέον να γίνουν και εις το παραμικρότερον ακόμη χωριό, θα διατυπώσουν το αίτημα να καθορισθή ορισμένος αριθμός συμμετοχής Ιουδαίων εις όλα τα επαγγέλματα, αριθμός ενρισζομενος εις αναλογίαν προς το ποσοστόν, το οποίον αντιπροσωπεύουν οι Εβραίοι εν τω συνόλω του πληθυσμού της Γερμανίας. Ο περιορισμένος αυτός αριθμός θα αφορά επίσης την εις τα σχολεία της Μέσης Εκπαιδεύσεως και εις την Ανωτάτην Εκπαιδεύσειν φοίτησιν των Εβραίων, θα καθορίξη δε προς τούτοις πόσοι Εβραίοι επιτρέπεται να ασκούν το επάγγέλμα του ιατρού και του δικηγόρου.

Εκτός τούτου, αι Επιτροπαί Δράσεως έχουν επίσης ως αποστολήν των να φροντίσούν, όπως κάθε Γερμανός, ο οποίος ευρίσκειται εις οιανδήποτε μετά τον εξωτερικόν επικοινωνίαν, χρησιμοποίησιν τας σχέσεις του, ίνα επεξηγήση τα πράγματα εις τους αλλοδαπούς φίλους του δι' επιστολών, τηλεγραφημάτων και τηλεφωνημάτων, διαβεβαιώνων αυτούς, ότι βασιλεύει εν Γερμανία τάξις και ησυχία, ότι ο γερμανικός λαός τίποτε δεν έπιθυμεί περισσότερον, από του να εργαζεται εν ειρήνη και από του να ζή εν ειρήνη με όλον τον κόσμον και ότι μάχεται εναντίον της εβραϊκής καταδρόμης καθαρόν αγώνα αμύνης. Αι Επιτροπαί Δράσεως ενθύνονται απολύτως διά την διεξαγωγήν του αμυντικού αυτού αγώνος, ο οποίος δέον να διεξαχθή εν απολύτῳ ησυχία και με πλήρη πειθαρχίαν. «Προσεξάτε, να μη εγγιστέ ουδέ τριχά της κεφαλής οιοιδηποτε Εβραίου! Θα δοκιμασιν πέρας εις τον εναντίον μας πόλεμον των Εβραίων, απλώς και μόνον διά της καλής χρησιμοποίησεως του φοβερού αυτού όπλου του μπουκντάξ».

Αι ανωτέρω διατάξεις διά το μπουκντάξ συνοδεύονται και προλογίζονται από προκηρύξιν της Διοικήσεως

Επιτροπής του Εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος, εν τη οποία κατηγορούνται «οι κομμουνιστάι και οι μαρξιστάι εργαληματῖαι καθὼς και οι Εβραῖοι πνευματικοὶ συνεργοὶ των, οι οποίοι ἀπέρχονται εγκαίρως εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μετὰ κεφάλαιά των», ὅπως ἀρχίσουν ἐκείθεν προδοτικὴν καὶ ασυνείδητον ἐκστρατείαν δυσφημήσεως τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Τὸ Εθνικοσοσιαλιστικὸν Κόμμα - συνεχίζει ἡ ἐν λόγω προκήρυξις - θα πατάξῃ εἰς τὸν ἀμυντικὸν ἀγῶνα τοῦ τοῦ ἐνόχους «οἱ οποίοι ζοῦν ἀνάμεσόν μας καὶ καταχρῶνται τῆς φιλοξενίας, τὴν ὁποίαν τοὺς παρέχουμεν». Ἀπὸ τοὺς ἐν Γερμανίᾳ κατοικοῦντας Εβραίους προέρχεται, κατὰ τὴν ἰδίαν προκήρυξιν, ἡ ἐκστρατεία τοῦ μίσους καὶ τῆς καταστροφικότητος τῶν Γερμανῶν. «Διότι εἰς τὸ χέρι των θα ἦτο νὰ ἀποστομώσουν τοὺς ψεῦστας, τοὺς ἐκτὸς των γερμανικῶν συνόρων ἐνδραχόμενους. Ἀλλὰ, αἰφύδην θύλουν νὰ ἐνεργήσουν οὗτοι, θα ληφθῇ φροντίς, ὅπως ἡ ἐκστρατεία ἐκεῖνη, ἡ ὁποία ἐκτύπησε μέχρι τοῦδε τὸν γερμανικὸν λαόν, ἀπολήξῃ εἰς βάρος των, καὶ τὸ ἐναντίον των Εβραίων πλήγμα θα εἶναι χύλιες φορές βαρύτερον.

Αἱ πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν διαφωτιστικαὶ ἐνέργειαι ἤρχισαν ἐπισήμως, οὕτως εἰπεῖν, δι' ἐπιστολῆς, τὴν ὁποίαν ἀπερῶνεν ὁ τίτλος Κρόνπριντς τῆς Γερμανίας πρὸς τὸν Ἀμερικανὸν συνεργάτην Viereck, ἐν τῇ ὁποίᾳ καταφέρεται ἐναντίον τῆς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ διενεργουμένης γενικῆς ἀντιγερμανικῆς προπαγάνδας. Ο Κρόνπριντς γράφει μετὰξὺ ἄλλων: «Ἡμεῖς ἐδῶ, ἐν Γερμανίᾳ, καταβάλλομεν ἀπεγνωσμένην προσπάθειάν, ὅπως κατανικήσωμεν τὴν

δυστυχίαν των μεταπολεμικῶν ἐτῶν, καὶ ὅπως ἀνεύρωμεν καὶ πάλιν τὸ παλαιὸν μας νεανικὸν σφρίγος καὶ ἀνακτήσωμεν τὴν παλαιάν ἐνημερίαν μας. Κάθε λαὸς προσπαθεῖ νὰ κἀμῃ τὸ ἴδιον, συμφώνως πρὸς τὸν ἰδιάζοντα χαρακτήρα του καὶ συμφώνως πρὸς τὰς συνθήκας τῆς ζωῆς του. Δὲν εἶναι συνεπὲς οὔτε εὐγενές, οὔτε ἐντίμον νὰ ρυπαίνει κανεὶς τὴν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ὁδὸν τοῦ ἄλλου με ψεύδη, συκοφαντίας καὶ παντὸς εἶδους ἀκαθαρσίας».

Ἐν τῷ μετὰξὺ καταφθάνουν πληροφορίες περὶ τῆς δυσχεροῦς ἀπὸ ἀπληξήσεως, ἣν εἶχεν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἡ ἀπόφασις περὶ καταδιώξεως των Εβραίων ἐν Γερμανίᾳ καὶ περὶ των ἀντιποίνων, τὰ ὁποῖα ἐτοιμάζονται. Ἐν Γαλλίᾳ συνεστήθη ἐπιτροπὴ πρὸς «περίθλψιν των θυμάτων τῆς ἀντισημιτικῆς ἐν Γερμανίᾳ κινήσεως», ἐν δὲ τῇ Παλαιστίνῃ, οἱ Εβραῖοι ἤρχισαν ἤδη νὰ μποῦν κατὰ τὰς γερμανικὰς ἐμπορεύματα καὶ τὰς γερμανικὰς κινήματα-γραφικὰς ταινίας, ἐκφράζοντας τοιοῦτοτρόπως τὴν διαμαρτυρίαν των ἐναντίον τοῦ ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ ἀντισημιτισμοῦ.

Σημ. «Προῖας». Τα ἀνωτέρω γραφόμενα ὑπὸ τοῦ ἀναποκρυπτόν μας περὶ προπαγάνδας των Γερμανῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἐπιβεβαιούνται καὶ διὰ τὸν ἐξῆς τηλεγραφήματος, τὸ ὁποῖον ὁ γνωστὸς γερμανο-εβραϊκὸς οἶκος εἰδὼν ἡγμένης «Frommsack» ἀπέστειλε χθὲς πρὸς τὸ Φαρμακεῖον Δομβέρρη: «Αἱ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν διασπειρόμενα φημισμένα βλαποπραγμάτων ἐναντίον των Εβραίων εἶναι ἐντελὲς ψεῦδεις. Ζώμεν ἐνταῦθα ἐν ἡσυχίᾳ, τάξει καὶ πειθαρχίᾳ, αἱ δὲ ἐργασίαι μας συνεχίζονται κανονικῶς. Φροντίσате, παρακαλοῦμεν, ὅπως τὸ γεγονός αὐτὸ διαδοθῇ ἐνστάται εἰς τὸν αὐτὸν «τυπὸν»».

Ο Μωσῆς ἀνάμεσα στις κόρες τοῦ Ισθόρ

Ο Μωσῆς ἀνάμεσα στις κόρες τοῦ Ισθόρ.

*Τὸ πηγάδι καὶ τὰ κοπάδια,
τὰ πρόβατα τῆς ἐπαγγελίας.*

Ἡ Σετφώρα πηγαίνει νὰ πάρει νερό.

*Τὸ νηματίσμα τοῦ κορμιοῦ τῆς συντρίβει τις πλάκες
τοῦ νόμου.*

Ἡ Σετφώρα εἶναι γεμάτη περιστέρια,

ἀσπρά καὶ σταχτιά φτερά,

πόδια, ποὺ ἀλαφροπερπατοῦν.

Ἡ Σετφώρα εἶναι τὸ ἀγριοπεριότερο τῆς ερημίας,

με τὸ περίτριο μάτι.

Ο Μωσῆς ἀπλώνει τὸ χέρι νὰ χαϊδέψῃ τὰ γένια του.

Τὸ χέρι του φλέγεται, καθὼς ἡ βέλος.

*Ο Ισθόρ κάθεται χάμον, στανροπόδι, σὲ τομάρι προβά-
του,*

*χαμηλώνει τὰ μάτια, γιὰ νὰ προστάξῃ τὸ περρωμένο νὰ
πεῖ τὸ λόγο του, τὸν ἐνδεκάτο λόγο, αὐτὸν ποὺ περισ-
σεύει,*

ποὺ δὲ μπορεῖ νὰ χωρέσῃ στις πλάκες τοῦ νόμου.

Ἡ ὥρα φωσφορίζει, τὸ τριζόνι νιχτερεῖ, ἐρχεται κ'

ἐνὰ φεγγάρι

νὰ πιεῖ νερό στο πηγάδι.

*Ο Μωσῆς νιώθει τὴ νύχτα νὰ κατεβαίνει στα σάχνα
του.*

φορτωμένη τὰ περιδέματα των ἀστερισμῶν.

*Ἰσαμε τότε εἶχε γνωρίσει τὸ στοχασμό. Τώρα μαθαίνει
τὴν ἐπιθυμία, τὴν πείνα, τὴ δίψα, ποὺ εἶναι ὁ ἄνθρω-
πος.*

*Γλινκὸ εἶναι νὰ νυστάξεις καὶ ὁλόγυρα νὰ σωπαίνει ἡ
ερημιά,*

ν' ἀκούς τὸ τριζόνι καὶ ὁλόγυρα νὰ σωπαίνει ἡ ερημιά,

*κ' ἡ Σετφώρα, με τὸ λυχνάρι στο χέρι, νὰ κινεματίζει
καθὼς ἡ φλόγα μέσα στὴ νύχτα σου.*

*Ἔτσι, ἡσυχὰ ἡσυχὰ, ὁ Μωσῆς προσμένει νὰ ἰδεῖ στο
βουνό*

νὰ χαράξῃ ἡ πρώτη ἀγῆ, ἡ ἀγῆ των ἀνθρώπων.

Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος

Ἀπὸ τὴν ποιητικὴν τὸν συλλογὴν

“Τὸ παράθυρο τοῦ κόσμου”

(Ἀθήνα: Ἐκδοτικὸς Οἶκος Γ. Φέξη, 1962)

“...Απέναντι των απαραίτητων και θετικών τούτων εξόδων, ουδένα βέβαια πόρον έχει η Κοινότητα...”

Του κ. ΓΙΩΡΓΟΥ ΖΟΥΜΠΟΥ, Μαθηματικού

Τα οικονομικά της Ισραηλιτικής Κοινότητας της Κέρκυρας στη διάρκεια του περασμένου αιώνα (οπότε και η Κοινότητα έφτασε στο μέγιστο της ακμής της) δεν ήταν ποτέ ιδιαίτερα ανθηρά και τα προβλήματα που ανέκνυταν δεν ήταν λίγα. Αναγκαστικά λοιπόν δεν ήταν και λίγες οι φορές που ζητιόνταν βοήθεια από το Δημόσιο ή το Δήμο. Σε μια τέτοια περίπτωση στα 1857, ενώ τα Επτάνησα τελούσαν υπό αγγλική «Προστασία»(1):

Εξοχότατε,

Η εν Κερκύρα Ισραηλιτική Κοινότης ηθάνθη πολλάκις την ανάγκην να καθυποβάλη τη νυμετέρα εξοχότατη και τοις προκατόχοις υμών τας επιβαρυνούσας αυτήν κατεπείγουσας χρείας καθικετεύουσα καταλλήλου προνοίας.

Αι αιτήσεις όμως της Κοινότητας ουδένός μέχρι του νυν έτυχον αποτελέσματος. Εν ταις ενεστώσαις περιστάσεσι, καθ' ας αι αρχαί άπασαι της πολιτείας εισίν εν ενεργείαν, οι αντιπρόσωποι της διαληφθείσης κοινότητος κρίνουν καθήκον αυτών να εφελκύσωσι και αύθις την προσοχήν της Κυβερνήσεως επί μέρους οινκ ευκαταφρονήτων των πολιτών, ευελπιζόμενοι ότι η κυβερνήσις θέλει δράξει την ευκαιρίαν ταύτην ίνα παραδεχθή υπέρ των Ισραηλιτών μέτρα άπερ η φιλανθρωπία και η Δικαιοσύνη υπαγορεύουν.

Η εν Κερκύρα Ισραηλιτική Κοινότης συγκροτείται εκ 4.000 ατόμων πτωχών κατά το πλείστον μέρος.

Αι ολίγαι δε εύτοροι οικογένειαι συνεισφέρουσι τα βάρη άπαντα.

Τα συνήθη ετήσια έξοδα της Κοινότητος συνίστανται

1ον Εις την διατήρησιν εκπαιδευτικού καταστήματος, ένθα διδάσκονται η εβραϊκή, η ελληνική και η ιταλική γλώσσα και άλλα στοιχειώδη μαθήματα και εις το οποίον φοιτώσι διακόσιοι και επέκεινα μαθηταί πένητες. Η διά το κατάστημα τούτο δαπάνη συμποσούται εις τάληρα 1500 ως έγγιστα κατ' έτος.

2ον Εις την υπέρ των πτωχών περιθαλψιν και επικουρίαν δι' ας δαπανώνται περίπου τάληρα 1200.

3ον Εις τον τω Πνευματικώ Ποιμένι μισθόν συνιστάμενον εις τάληρα 1000.

Εκτός δε των τακτικών εξόδων υπάρχουν και τυχηράι ανάγκαι απαιτούσαι καθ' α έχοντα δεδομένα ενιαύσιον ποσότητα τάληρων 500 κατά το μάλλον ή ήττον.

Απέναντι των απαιτητών και θετικών τούτων εξόδων, ουδένα βέβαιον πόρον έχει η Κοινότης, προσδοκώσα τα πάντα εκ των ιδιωτικών εράνων των ευκαταστάτων, οίτινες ανεξαρτήτως των συνεισφορών τούτων έχουσι και το βάρος της ιδιωτικής ελεημοσύνης.

Ένεκα του κρίσιμου των περιστάσεων της Νήσου αι

δυσχέρειαι τούτουτον επαχθείς κατήντησαν και ηεξήθησαν ώστε η Ισραηλιτική Κοινότης ηναγκάσθη κατ' αυτός δι' έλλειψιν μέσων να αποπέμνη τον της Εκκλησίας αρχηγόν αυτής.

Οφείλει δε απαραίτητως να προνοήση περί τούτου, καθότι άνεν πνευματικού ποιμένου είναι ακατοκράτως η ευημερία της Κοινότητος.

Η κυβερνήσις οφείλουσα να ποιήται περί πολλών τόσοσ σημαντικών μέρους του λαού όπερ καθώς οι λοιποί πολίται υπόκειται εις τα αυτα βάρη δεν δύναται να μείνη αδιαφορος εις την θλίβεράν τοιαύτην πρόχρημα κατάρτασιν.

Είναι αφ' ετέρου αξιοσημιαντον ότι εν τη σιμωρά και της ενσκηψίσεως χολορροίας πλείστοι παρά το συνήθες εγίναντο προς επικουρίαν των πτωχών έκταστοι θνηταί.

Αλλά ενώ αι ανάγκαι αυξανόυσι, τα μέσα ελαττονται.

Πάσαν καλήν προαίρεσιν καθότα υπέρως αλκυούται η στενοχωρία.

Αι ιδιωτικά συνεισφορά εκτός ότι τυχηαί εισιν ήδη ανεπαρκείς ίνα η Κοινότης ανθήξ ης τας έκταστοι αυξανούσας ανάγκαις της.

Είναι άρα ανατόφεικτον να προνοήση η κυβερνήσις διαι ελατείαν χρηματικής επικουρίας όπως απομακρυνή η απόλντος παράλνσις των υπαρχόντων Καθιδρυμάτων μετά βλάβης του δημοσίου και ιδιωτικού σιμωρόντος.

Η παιδεία είναι το πρώτιστον του πολιτισμού στοιχείον και της του λαού ηθικότητος.

Αι προς τους πένητας συνδρομαί και η περιθαλψις των νοσούντων αποτελούναι θρησκευτικών, ηθικών και κοινωνικών καθηκόν.

Η κυβερνήσις δεν δύναται βεβαίως να θεωρήση μετ' αδιαφορίας ν' αποθησκόωσι οι ενδείξι Ισραηλίται ένκα της ελλείψεως των αναγκών βοθημάτων. Δεν δύναται ωσαύτως να παραγκονίση την στοιχειώδη εκπαιδεύσιν αυτών.

Η φιλανθρωπία, το σιμωρόν αυτό ανεξαρτήτως πάσης άλλης ανασκοπής, επι τα αίτια τα οποία πρέπει να οδηγηται την Κυβερνήσιν υπέρ της Κοινότητος ταύτης.

Άλλοθεν δε η κυβερνητική αντίληψις ήθελε τενταί μονον εις αναπλήρωσιν του ανεπαρκούς των ιδιωτικών εράνων, οίτινες οπωσδήποτε ήθελον εξακολυνή, ώστε η επικουρία ήθελε καταντήση ευτελειοτάτη αναλόγως προς τα ποσά όσα εκ του Δημοσίου Ταμείου δαπανώνται υπέρ των άλλων τάξεων του δήμου.

Η ευκαιρία δημοσίας αντιλήψεως ήθελε συντέλειση εις το να προλάβη τα αποθαρρυντικά αποτελέσματα και δια του υλικού βοθηματος ήθελε δώσει επωφελεσιότατην ώθησιν εις το αίσθημα του οποίου επί μάλλον ήθελον καταδηλώθη το ακαριαφές και η αξιοπρέπεια.

Ελλείποντος του χαλινού και της πειθαρχίας των δημοσίων σχολείων ήθελεν επικρατεί η αλητεία, όφρις ολέθριος αφανίζων τας οικογενείας, δηλητηριάζει ολόκληρον την κοινωνίαν.

Η εν Κερκύρα Ισραηλιτική Κοινότης αντι να ελπίση διά της παιδείας εποχόν προόδου ήθελε καταδικάζεσθαι εις την εξοχρώωσιν και την ατυχίαν.

Όμως δεν είναι τούτο η αποστολή, ούτε η ευχή της Κυβερνήσεως ήτις απεναντίας προάγει την πρόδον των διαφόρων τάξεων του λαού, ενδιαφερομένη να εμποδίση πάσαν ανισορροπίαν, προσπαθούσα να ποιήση των πολιτών όλων ομογενή ομάδα έχουσα ως ακράδαντον δεσμόν την φιλανθρωπίαν και αγάπην.

Του σκοπού τούτου επιδιώκουσα δεν θέλει βεβαίως αρνηθή την επικαλούμενην αντίληψιν ως συστατινόμενη από πάσης αρχής δικαίον και επεικειάς.

Οι εκπρόσωποι της Κοινότητος αποτεινόνται ενώπιον της Υμετέρας Εξοχότητος και συσταίνοντες αυτή την ταπεινήν των αίτησιν, παρακαλούσιν Υμάς να ευαρεστηθή όστι να προστατεύση την παρούσαν αυτών αίτησιν... να απολαύσασαι παρά της Κυβερνήσεως επιχορηγίαν ετήσιον και ανάλογον προς τας ανάγκας της Κοινότητος διά τους προικτιθέντας σχολούς ανελεπιζόμενοι ότι παρά πάσών των Αρχών του Κράτους αναγνωρισθήσεται η ανάγκη και κη υχθήσεται η δικαιοσύνη αυτή.

Εν Κερκύρα τη 6 Ιουλίον 1857

Οι Αντιπρόσωποι
της Ισραηλιτικής Κοινότητος Κερκύρας

Ματαθίας Ιαουδά
Ιωσήφ δε Σέμος
Αβραάμ Βαρούχ
Ριέτης

Ποια τύχη είχε το αίτημα της Κοινότητος δεν βρήκαμε αλλά οριστική άπάντως λύση δεν βρήκε. Το πρόβλημα της λειτουργίας του σχολείου πρέπει να ήταν το πιο σημαντικό που αντιμετώπιζε.

Διαβάζουμε στα πρακτικά του Δημοτικού Συμβουλίου Κερκυραίων (2):

Αναγνωσεται η από 21 Απριλίου 1881 έκθεσις του Αρχιεραβίνου δι ης εκφράζη την ουχι ενάρεστον εντύπωσιν ην επόησεν αυτό και τους ομοθρήσκους του η χορηγηθείσα υπό του Δ. Συμβουλίου συνδρομή εκ δοχ. 600 και εκθέτει ότι η προγενεστέρα αίτησις του δεν απέβλεπεν εις χρηματικήν επιχορηγίαν αλλ' εις σκοπόν υψηλότερον εις εθνικόν σκοπόν - περαινεί δε εξαιτούμενος την χορηγήσιν σχετικής πιστώσεως διά την μισθοδοσίαν δύο διδασκάλων της ελληνικής γλώσσης και το μίσθωμα του διδαστηρίου.

Το Δ. Συμβούλιον - λαβόν υπ' όψη ότι καίτοι έχη και συντηρή εις τον δήμον εξ δημοτικά σχολεία, εις α ηδύναντο να φοιτώσι και οι Ισραηλίται, μολαταύτα διά τους εν εκτάση επανειλημμένους εκτεθέντας λόγους κατά την επηγήρισιν των ενανυσίων προϋπολογισμών υπέκρινεν εις το βάρος ου μικράς δαπάνης διά την συντήρησιν ιδίου σχολείου διά τους Ισραηλίτας, και απέναντι της γενομένης ταύτης θυσίας, δεν είναι δυνατόν ν' αναλάβη και β' ιδιαίτερον σχο-

λείον εις βάρος του - δεν παρεδέξατο την αίτησιν και εξέδωτο το υπ' αριθμόν 284 ψήφισμα αυτού.

Στα 1904 προκύπτει πρόβλημα για τη διδασκαλία των θρησκευτικών στο δημοτικό σχολείο θηλέων όπου φοιτούν οι μικρές Ισραηλίδες. Ο λόγος και πάλι στο Δήμο (3):

Ο κ. Πρόεδρος υποβάλλει την από 20 Δεκεμβρίου π.ε. αίτησιν της Επιτροπής της Ισραηλιτικής Κοινότητος, αιτουμένης δημοτικήν χορηγήσιν μηνιαίας εισφοράς προς μισθοδοσίαν διδασκάλου των ωρών κατά την ισραηλιτικήν θρησκείαν μαθημάτων διά το δεύτερον δημοτικόν σχολείον των θηλέων πόλεως ένθα φοιτώσιν και Ισραηλίδαι μαθήτριαι.

Ο κ. Δήμαρχος παρατηρεί ότι κατά τον περί δημοτικής εκπαίδευσως νόμον ουδενός μαθήματος διορίζονται δημοδιδάσκαλοι, το δε δημοτικόν συμβούλιον μόνον εκλέγει τους διοριστέους συνεπεία εγγράφου προς τούτο προσζήτησεως του Εποπτικού Συμβουλίου, επομένως η διδασκαλία των θρησκευτικών ανατίθεται κατά τα υπό του Εποπτικού Συμβουλίου κανονιζόμενα εις τινας των διδασκάλων εκάστοι σχολείου, αφ' ου λοιπόν εις το πρόγραμμα των διδασκομένων μαθημάτων υπάρχει και το των θρησκευτικών, εν δε τω Β' δημοτικώ σχολείω θηλέων πόλεως φοιτώσιν Ισραηλίδες, μία δε των εν αυτό διδασκαλιών είναι Ισραηλίτις, δύναται να ανατεθή υπό του Εποπτικού Συμβουλίου εις ταύτην η διδασκαλία των κατά την ισραηλιτικήν θρησκείαν ιερών μαθημάτων άνευ εκτάκτου τινός δαπάνης του Δήμου, διά τούτο προτείνει ο κ. Δήμαρχος να παρακληθή το Εποπτικόν Συμβούλιον όπως κανονίση τα της ειρημένης διδασκαλίας κατά την επιθυμίαν της Ισραηλιτικής Κοινότητος.

Ο κ. Ν. Γερακάρης φρονεί ότι πρέπει να γίνη δεκτή η αίτησις.

Ο κ. Ε. Γουλιελός λέγει ότι αφ' ου υπάρχει η τω εν λόγω σχολείω Ισραηλίτις διδασκάλισσα δύναται ούτω να διδάξη τα θρησκευτικά.

Ο κ. Ι. Γαζής νομίζει ότι δύναται να κανονίση το ζήτημα της διδασκαλίας το Εποπτικόν Συμβούλιον. Ο κ. Ν. Γερακάρης παρακαλεί τον κ. Δήμαρχον να πληροφορήση το Συμβούλιον εάν εδίδετο άλλοτε τοιαύτη συνδρομή υπό του Δήμου.

Ο κ. Δήμαρχος απαντά ότι θέλει εξετάση.

Μετά διαφόρους παρατηρήσεις το Συμβούλιον απορρίπτει την περί χορηγίας ετησίας εισφοράς προκειμένην αίτησιν και ανατίθησι τω κ. δημάρχω να παρακαλέση το Εποπτικόν Συμβούλιον όπως αναθέση την διδασκαλίαν των κατά ισραηλιτικήν θρησκείαν ιερών μαθημάτων εν τω ειρημένω σχολείω εις την εν αυτό υπηρετούσαν Ισραηλίτιδα διδασκάλισσαν, εκδίδει δε προς τούτο το υπ' αριθ. 71 ψήφισμα αυτό.

Ακόμα και τις αρχές του 20ου αιώνα υπήρχε πρόβλημα με τους μικρούς Ισραηλίτες οι οποίοι μιλούσαν ένα κράμα ιταλοϊσπανικής και δυσκολευόνταν φοβερά να παρακολουθήσουν τα μαθήματα του Δημοτικού. Το πρόβλημα και πάλι στο Δήμο που είχε την ευθύνη για τη λειτουργία των σχολείων στην περιφέρειά του. Είμαστε στα 1914 (4):

Επί του πρώτου αντιζειμνών της ημερησίας διατάξεως περί ιδρύσεως νηπιαγωγείου εν τη εβραϊκή συνοικία αναγνωρίζεται το υπ. αριθ. 9078 από 7 Δεκεμβρίου 1914 έργο του κ. Επιθεωρητού των δημοτικών σχολείων, εκ' ου ο κ. Πρόεδρος λέγει ότι δεν προβλέπεται υπό τον νόμον η ίδρυσις νηπιαγωγείου.

Ο κ. Καμβύσας λέγει ότι αφ' ου προτείνεται η ίδρυσις του νηπιαγωγείου δι' εθνικούς λόγους το Συμβούλιον πρέπει να την δεχθή την πρότασιν και να οικονομήσῃ το χρήμα, καθ' όσον, ως ο ίδιος εξ' ιδίας αντιλήψεως γινώσκει, οι συμπολίται Ισραηλίται εμφανίζονται υπό ασημάτων αργής φιλοπατρίας και δεν έχουσι ανάγκην ουδεμίας εξωθεν ενέργειας, όπως αναπτύξωσι την φιλοπατριαν των, η δε Κυβέρνησις οφείλει μόνον να περιορίσῃ την ενέργειαν των ενταύθα ελευθερώσας ενεργουσών ξένων προπαγανδών αιτίας και παρά τοις Ισραηλίταις περὶ τούτων να εισδύσῃ.

Ο κ. Σ. Μανιαρίζης λέγει ότι όντως ο νόμος δεν πρόνοιε περί συστάσεως νηπιαγωγείου και ενόχως, διότι οι Έλληνοπαίδες έχοντες πάντες μητρικὴν γλῶσσαν την ελληνικὴν, δεν έχουσι ανάγκην σχολείων προπαρασκευαστικῶν εἰς τὴν γλῶσσαν διὰ τὴν ἀπόδοσιν εἰς τοὺς δημοσίους σχολεῖους κατόπιν φοίτησιν των, μανθάνοντες κατὰ τὴν μικρὰν ηλικίαν τὴν γλῶσσαν παρὰ των γονέων των, ἤδη όμως όταν κατόπιν των δύο ἐνδόξων ἡμῶν πολέμων ἀτελευθερωθῇ μέγα μέρος τῆς υποδοχῆς ελληνικῆς φυλῆς, ἡ ἀνάγκη τῆς συστάσεως νηπιαγωγείων κατέστη κατὰ δὴλος και τόσο μάλιστα επιτακτικὴ ὥστε ἡ κυβέρνησις ἔσπειρε και πρὸς τῆς επιψηφίσεως σχετικῶν νοθετημάτων διὰ Β. Διαταγμάτων να προβῇ εἰς τὴν σύστασιν νηπιαγωγείων ἐν ταῖς νέαις χώραις.

Εἶναι δε, λέγει ο κ. Μανιαρίζης, ἐνόητος ἡ ἀνάγκη, διότι εἰς τὴν νέαν Ελλάδα υπάρχουσι Ἕλληνες διατηροῦντες μετὰ τὸν ἀκραφνὸς ελληνικὸν αἰσθηματικὸν και τὴν γλῶσσαν των, υπάρχουσι όμως και πολυπληθεῖς Ἕλληνες εἰς τὴν μέσῃ Β. Ηπειρῇ και τῆς Μακεδονίας έχοντες μὲν τὴν συνείδησιν ελληνικὴν και τὸ φρόνημα αἰμαῖον ελληνικόν ἀλλὰ ἐν τῷ παρελόντι τῶν αἰώνων δουλείας ἀπολέσαντες γλῶσσαν και ομιλοῦντες ξένα ἰδιώματα ἀλβανοτουρκικῆς γλώσσης κ.τ.λ. Θα κατορθωθῇ δε ὡς ἡ νέα γενιὰ των μερῶν τούτων ἐκτός τῆς συνειδήσεως να ἀποκτήσῃ μητρικῆς τῆς γλῶσσης τὴν ελληνικὴν μόνον διὰ των νηπιαγωγείων, διότι εἰς ταῦτα θα φοιτῶσι δι' ὅλης τῆς ἡμέρας παῖδιά ἀπὸ 3 μέχρι 6 ἐτῶν, τα ὁποῖα θα παραλαμβάνωσι οἱ νηπιαργοὶ και θα κατορθώσονται ἀπὸ τῆς τριετίας ταύτης ηλικίας να ἀποκαταστήσονται εἰς αὐτὰ ὡς γλῶσσαν μητρικὴν τὴν ελληνικὴν. Αὐτὸς εἶναι ὁ προορισμὸς των νηπιαγωγείων ἐν ταῖς νέαις χώραις. Κατόπιν των ἀνωτέρω, πάντες θα «.....», λέγει ο κ. Μανιαρίζης, περὶ τῆς χρησιμότητος νηπιαγωγείων ἐν τῇ εβραϊκῇ συνοικίᾳ «.....» ἡ ομιλουμένη γλῶσσα παρὰ τὴν κατωτέρα και πολυπληθεστέρα τάξει των συμπολιτῶν Ισραηλιτῶν δεν εἶναι ελληνικὴ ἀλλὰ κράμα ἰταλοισπανικῆς, καίτοι δε, λέγω, οἱ συμπολίται μας Ισραηλίται εἶναι πάντα γνήσιοι Κερκυραῖοι και Ἕλληνες, συμπολεμήσαντες παρὰ τὸ πλεονὸν μας και τώρα και κατὰ τὸ ατυχὲς 1897, ἐν τούτοις όμως δεν κατορθωθῇ μέχρι σημερον να ἐξαλειφθῇ τὸ γλωσσικὸν ἰδιώμα των. Τὸ ζήτημα τοῦτο προ πολλοῦ, ὅτε, λέγει ο κ.

Μανιαρίζης, ἦτο μέλος εἰς τὸ Εποπτικὸν Συμβούλιον τῆς Δημοτικῆς Εκπαιδεύσεως, εἶχε ἀπασχολῆσαι οὐκ ὀλίγως τὸ Συμβούλιον τῆς Εκπαιδεύσεως, και διάφορα μέτρα εἶχον ληφθῇ, χωρὶς πρακτικὸν ἀποτέλεσμα, εἶναι δε ἐνόητος ὁ λόγος, διότι τα παῖδια ταῦτα προερχόμενα εἰς ηλικίαν 7 ἐτῶν ἀγνοοῦν τὴν ελληνικὴν, δεν δύνανται να παρακολουθήσονται μαθήματα εἰς τα δημοτικά σχολεῖα και ταχέως ἐπὶ ἤρχετο ἡ ἀπογοητεῖσις, παρὰ και τοὺς διδασκόντας και τοὺς μαθητὰς ἡ ἐφεύρων ἀπὸ τα σχολεῖα ἡ ἔμεναν ἀγράμματοι ἡ τρέπονται τὴν πρὸς τα ἰταλικά σχολεῖα ἄγνοσαν ὅπου ἐνδεχόμενον μανθάνουν τὴν ἰταλικὴν, οἱ δε διδασκάλοι ἐπὶ τῇ ἐκφρασίᾳ δια ποῖον λόγον δεν φοιτῶσι τα παῖδια και δεν προοδεύουσι, εἶδον πάντοτε τὴν στερεότυπον ἀπάντησιν ὅτι εἶναι ἀδύνατον να κατανόησιν ἡ διδασκαλία των, διότι ἀγνοοῦσι τὴν γλῶσσαν να συνεννοηθοῖσι. Οὐδε ἡ ἀνάμιξις των Εβραϊκοπαίδων με τοὺς Χριστιανοπαῖδας εἰς τα ἄλλα δημοτικά σχολεῖα πολὺς, ὡς ἄλλοτε ἐγένετο σκευὴς ἐν τῷ Εποπτικῷ Συμβούλιῳ δύνανται να φέρουν ριζικὴν και μονιμὴν θεραπείαν τῆς «.....» τούτου κακοῦ τῆς λαλουμένης γλώσσης παρὰ τοὺς Ισραηλίταις. Διὰ τοῦτο, λέγει, ὡς ἄλλοτε ἠναγκάσθη να υποστηρίξῃ, ἐνθέρμως εἰς τὸ Συμβούλιον, τὸν διορισμὸν τῆς αριστῆς διδασκαλίας Ισραηλιτῆς Δος Σούλαμ, διότι αὐτὴ γνωρίζουσα τὸ ἰδιώμα των, κατορθώσεται εἰς ἰδιωτικὸν νηπιαγωγεῖον, ἐντὸς ἐνός ἐτὸς να παρουσιάσῃ παῖδιά ομιλοῦντα ἀπαισέτως τὴν ελληνικὴν.

Τελειώνων ο κ. Μανιαρίζης φέρει ὅτι ἡ σύστασις νηπιαγωγείων ἐν τῇ εβραϊκῇ συνοικίᾳ θα μας ἀπαλλάξῃ ἀπὸ το κακοῦ τοῦτο και θα κατορθωθῇ ἡ νέα γενιὰ των συμπολιτῶν μας Ισραηλιτῶν να ἀποκτήσῃ μητρικὴν γλῶσσαν τὴν ελληνικὴν. Ἐπειδὴ δε θεωρεῖ τὴν ἀνάγκην ταύτην ὡς ἐξ ὅλης ἐθνικὴν, προτείνει εἰς τὸ Συμβούλιον ὅπως τοῦτο διὰ ψηφισματὸς τὸν ἐκφράσῃ τὴν ἐξὴν ὅπως τὸ Σ. Υπουργεῖον ἐργάζηται ἵνα ἡ ψηφισθεῖσα δεχθῇ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ διὰ τὴν δευτέραν καταρτηθῆσιν θεοῦ διδασκαλίας χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸν διορισμὸν κατὰλληλων νηπιαγωγῶν πρὸς ἐπιτεῦξιν τῶν ὄντως ἐθνικῶν σχολῶν τῆς ἐξ ἀπαιτῶν ὁνύων διδασκαλίας τῆς ἐθνικῆς γλώσσης εἰς τα τέκνα των Ἑλλήνων Ισραηλιτῶν και τῆς ριζικῆς οὗτο ἀποφύγῃς τὸν λαοῦν μόνον σημερον ξενόγλωσσον ἰδιώματος.

Τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον σημεριζόμενον τὴν γνώμην τὸν ἐπιθεωρητῶν τῆς Δημοτικῆς Εκπαιδεύσεως ἀποφασίζει να υποβάλῃ ἐξὴν τῷ Σ. Υπουργεῖῳ των Εκκλησιαστικῶν και Δημοτικῆς Εκπαιδεύσεως περὶ ιδρύσεως νηπιαγωγείου χάριν των συμπολιτῶν Ισραηλιτῶν και ἐξέδωκε τὸ υπ' αριθ. 53 ψήφισμα.

Τὸ Ισραηλιτικὸν Δημοτικὸν Σχολεῖον (γνωστὸ μετὰ τὸ ὄνομα Ταλμοῦθ - Ντορά) ἐχηματοδοτεῖται και ἀπὸ κατὰ κατὰ δόνηματα, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τα Πρακτικά του Δήμου (5).

4) Κληροδοτήματα ἐπὲρ τῆς Ισραηλιτικῆς Κοινότητος.

Ἐπὲρ τῆς ἰσραηλιτικῆς κοινότητος και τὸν ἰσραηλιτικὸν σχολεῖον Ταλμοῦθ-Ντορά ἔγιναν κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1824 δύο καταθέσεις ὡν τα κατὰ τὰ σημερον ἀνέχονται τῆς μεν πρώτης εἰς δρχ. 205.40 τῆς δε δευτέρας εἰς δρχ. 154.05. Οἱ τόκοι των δύο τούτων καταθέσεων πληροῦνται εἰς τοὺς ἐκάστοτε διαχειριστὰς τῆς κοινότητος.

Λέων Πασού (1909 - 1977)

*Εβραίος της Καβάλας
πρωταθλητής στο τρέξιμο*

Ο Λέων Πασού γεννήθηκε στην Καβάλα το 1909. Ο πατέρας του ονομαζόταν Σαμουήλ. Από πολύ νέος, δεκαεξάχρονος το 1925, άρχισε να γυμνάζεται τρέχοντας δρόμους ημιαντοχής.

Το παράδειγμά του ακολούθησαν και τα δύο μικρότερα αδέρφια του **Ισαάκ** και **Αλμπέρτος**. Ανήκε στον τοπικό σύλλογο «**Φίλιπποι**» Καβάλας, προς το τέλος δε της σταδιοδρομίας του μετεγράφη στον Γυμναστικό Αναμορφωτικό Σύλλογο «**Μακαμπή**» Θεσ/νίκης.

Είχε ανάστημα 1.70 και έτρεχε με 58 κιλά. Είχε πλούσια αγωνιστική δράση στο χώρο της Μακεδονίας και γενικά στη Βόρεια Ελλάδα αλλά σχεδόν αμέσως ξεπέρασε το επαγγελματικό επίπεδο με τις επιδόσεις τους φτάνοντας σε πανελλήνιο.

Χαρακτηριστικό πάντως για τον Λ. Πασού είναι ότι ενώ υπήρξε πρωταθλητής Ελλάδος στα 800 μ. και χρυσός βαλκανιονίκης για την ίδια απόσταση δεν κέρδισε, ίσως από σύμπτωση ίσως διότι είχε ισχυρούς αντιπάλους, πρώτη πανελλήνια νίκη.

Ο Λ. Πασού έκανε την πρώτη του εμφάνιση τον Ιούλιο του 1927 στους Πανθρακικούς Αγώνες κερδίζοντας τα 1.500 μ. με 4.42.6

Την ίδια χρονιά στους πανελλήνιους αγώνες της Θεσ/νίκης ήταν 2ος στα 1.500 μ. με 4.39.4 και προκρίθηκε επίσης για τα 800 μ. με 2.11.2 χωρίς όμως να πάρει μετάλλιο.

Σαν καλύτερη του χρονιά χαρακτηρίζεται το 1932. Με τη χρονική τους σειρά είχε τις εξής αθλητικές επιτυχίες.

Στους Γ' Πανθρακικούς στην Ξάνθη, το καλοκαίρι πέτυχε 1.58.6. Η επίδοση αυτή είναι Π.Ρ. Δεν φαίνεται όμως στη λίστα των πρωταθλητών Ελλάδος.

Λίγο αργότερα όμως απέδειξε ότι είναι ικανός να γίνει ο πρώτος Έλληνας που θα κάνει κάτω από δύο λεπτά τα 800 μ. Στο Περιφερειακό πρωτάθλημα Θράκης, πάλι στην Ξάνθη στις 10 Σεπτεμβρίου πέτυχε αργότερο μεν χρόνο από τον προηγούμενο, αλλά κάτω από το

φράγμα των 2' ,1.59.6, επίδοση που αναγνωριστηκε σαν Πανελλήνια.

Ένα μήνα αργότερα στην Αθήνα είναι χρυσός βαλκανιονίκης με 2.02.3.

Στη Βαλκανιάδα αυτή πήρε και δεύτερο χρυσό μετάλλιο στα 4X400 με 3.35.3. Όπως γράφουν οι εφημερίδες της εποχής η νίκη κερδήθηκε κατά το μεγαλύτερο μέρος από την προσπάθεια του Λ. Πασού.

Για τη μεγάλη σπινταλοδρομία - 4X400 - με 3.27.6 έγινε και πρωταθλητής Ελλάδος το 1934 στη Βαλκανιάδα του Ζάγκρεμπ. Όμως εδώ έμεινε μόνον με το Π.Ρ. και όχι με το χρυσό μετάλλιο διότι οι καίτες απεφάνθησαν ότι η ελληνική ομάδα ήταν άκυρη.

Ο Λ. Πασού Ισραηλίτης στο θρησκειομα ήταν κατενργάτης, λίγο πριν από τον πόλεμο δημοσιεύθηκε οικογενειακή και έγινε για το Ισραήλ όπου έμεινε μόνιμος.

Από μαρτυρίες των εδώ φίλων του έζησε ως το 1977.

Δημήτρης Μποντιζούλης

Οι αγώνες του:

Λέων Πασού

(**Φίλιπποι ΚΑΒ - «Μακαμπή» Θεσ.**).

ΠΡ

800 μ. - 1.59.8 - 10 Σεπτ. 1932 - Γ ΠΑΝΘΡ/ΚΟΙ ΞΑΝΘΗ
4X400 3.27.6 - 21 Αυγούστ. 1934 ΒΑΛΚ. ΑΓ. ΖΑΓΚΡΕ-ΜΠ

ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΝΙΚΕΣ

1ος 800 μ. - 2.02.3	ΟΚΤΩΒΡΗΣ	1932	ΑΘΗΝΑ
1ος 4X400 μ. 3.35.3	"	"	"
1ος 800 - 400 - 200 - 100 μ. - 3.22.4	"	"	"
2ος 400 μ. - 51.3	"	"	"
1ος 4X400 - 3.34.4	ΟΚΤΩΒΡΗΣ	1933	"
2ος 800 μ. - 2.03.2	"	"	"

Κεφάλαιον εν συνόλω δοχ. 359.45

Δυστυχώς δεν μπορέσαμε να συγκεντρώσουμε άλλα στοιχεία για το σχολείο της Κοινότητας. Ο πόλεμος κατέστρεψε τα πάντα σχεδόν!

Για τη βοήθεια στη συγκέντρωση του υλικού αυτής της παρουσίασης οφείλουμε να ευχαριστήσουμε και από τις γραμμές αυτές το Νικό Ασπιώτη, πρώην προϊστάμενο του αρχείου Ιονίου Γεγοναιάς και το μηχανολόγο Τάσο Κατσαρό της ΔΕΥΑΚ.

Παραπομπές:

- 1) Αρχείο Ιονίου Γεγοναιάς, Φ.106/Α' συν ΙΑ' Κοιν. (Έγγραφα - αναφορές προς τη Γερουσία) (1694/110 και Αγαθοεργών Καταστημάτων), 242/1 Αναφορά Ισραηλιτών.
- 2) Πρακτικά του Δημοτικού Συμβουλίου Κερκυραίων 27.3.1881
- 3) Πρακτικά του Δημοτικού Συμβουλίου Κερκυραίων 15.4.1904
- 4) Πρακτικά του Δημοτικού Συμβουλίου Κερκυραίων 30.12.1914
- 5) Πρακτικά του Δημοτικού Συμβουλίου Κερκυραίων 27.6.1915

00035

Εσωτερικός κανονισμός της Ισραηλιτικής Κοινότητας Κερκύρας: δημοσιεύθη εις το υπ. αριθ. 224 παρόρθημα της εφημερίδος της κυβερνήσεως της 4 Σεπτεμβρίου 1925 / Ισραηλιτική Κοινότης Κερκύρας - Κερκύρα: Ο Φοινίξ (Τυπ.), 1925 - 20 σ.; 15 εκ. - Γλω: Gre. - Δωρεά της Ισραηλιτικής Κοινότητος Κερκύρας². Περιλαμβάνει 22 (είκοσι δύο) άρθρα 3061/4-ΕΙ, 3062/4-ΕΙ, ΕΙ 39

00048

Καταστατικόν: του εν Κερκύρα Ισραηλιτικού Συνδέσμου «Ισραηλιτική εταιρεία Γκεμλιού Χασαδην Ελληνικού ναού» / Ισραηλιτική Εταιρεία Γκεμλιού Χασαδην Ελληνικού Ναού - Εν Κερκύρα: Ο Φοινίξ (Τυπ.), 1934 - 16 σ.; 17 εκ. - Γλω: Gre. - Περιλαμβάνει 33 άρθρα. Εκ της αποθήκης 271/45-ΕΙ, ΕΙ 48

00168

Η Εβραϊκή Κοινότης της Κερκύρας / Ρομανός, Ιωάννης Α. - Εν Αθήνας: Άστυ (Τυπ.), 1891 - 13 σ.; 27 εκ. - Γλω: Gre - Ανατύπωση από το περ. Εστία. Εκ της αποθήκης 342/43-ΕΙ, ΕΙ 168

00170

Histoire de la Communaute Israelite de Corfu / Romanos, Jean A. - Paris: Durlacher, A. (Lib.), 1892 - 14 p.; 25 cm. - Γλω: Fre. - Ανατύπωση από το περ. «Revue des Etudes juives». Εκ της αποθήκης 343/43-ΕΙ, ΕΙ 170

00298

Benedicendo le nozze di mia figlia Marietta col sig. Roberto Mordo addi 1 Ottobre MDCCCLXXIX: ricordo / Levi, Giuseppe E. Rabbino Maggiore - Padova: Crescini (Tip.), 1879 - 7 p.; 26 cm. - Γλω: Ita. - Σε 3 (τρία) αντίτυπα Δωρεά της Ισραη-

λιτικής Κοινότητας 1113/4-ΕΒ, 1114/4-ΕΒ, 1113 α-ΕΒ, ΕΒ 86

00326

Le feste in onore di Sir Moses Montefiore a Ramsgate: in occasione del suo novantanovesimo natalizio, 8 Hesvan 5644 - 8 Novembre 1883 / Levi, Erminio (730) - Corfu: Nacamulli, G. «Tip.», 1885 - 19 p.; 26 cm. - Γλω: Ita. - Εκ της αποθήκης 1109/4-ΕΒ, ΕΒ 114.

00601

Κατήχησις ή ηθικοθρησκευτική διδασκαλία: προς χρήση των Ελλήνων Ισραηλιτών νεανίων: επιδοκιμασία του εν Κερκύρα Αρχιεραβίνου εκ του γαλλικού μεταφρασθείσα / Ναχαμιούλης, Ι. (730). - Κερκύρα: Ναχαμιούλη, Ι. (Εκδ.), 1870 - 50 (1) σ.; 16 εκ. - Γλω: Gre. - Εκ της αποθήκης βλ. και ΕΜ Θεολ. 35 729/43-ΕΜ, ΕΜ Θεολ. 34

00602

Κατήχησις ή ηθικοθρησκευτική διδασκαλία: προς χρήση των Ελλήνων ισραηλιτοπαίδων: επιδοκιμασία του εν Κερκύρα Αρχιεραβίνου εκ του γαλλικού μεταφρασθείσα / Ναχαμιούλης, Ι. (730) - δευτέρα. - Κερκύρα: Ναχαμιούλη, Ι. (Εκδ.), 1903 - 56 σ.; 15 εκ. - Γλω: Gre. - Εκ της αποθήκης βλ. και ΕΜ Θεολ. 34, 731/43-ΕΜ, 730/43-ΕΜ, ΕΜ Θεολ. 35

00606

Αγαδά του Πέσαχ / Νοικοκυρής, Αβραάμ Μουσιές (730), Μάτσαζ, Ιακωβ Α (730) - Κερκύρα: Φοινίξ (Τυπ.), 1940 - 64 σ.; 25 εκ. - Γλω: Gre. - Δίγλωσσο κείμενο, ελληνικό και εβραϊκό Δωρεά της Ισραηλιτικής Κοινότητας 3395/4-ΕΜ, ΕΜ Θεολ. 39.

00611

L' israelita del Talmud: sermoni / Jellinek, Ad., Rabbino predicatore di Vienna; Tedeschi, Moise, Rab. (730). - Corfu: Nacamulli, G. «Tip.», 1883 - 18 p.; 20 cm. - Γλω: Ita - Σε 4 (τέσσερα) αντίτυπα Δωρεά της Ισραηλιτικής Κοινότητας 1744/4-ΕΜ, 3212/4-ΕΜ, 1870/4-ΕΜ, 1871/4-ΕΜ, ΕΜ Θεολ. 44

00612

Sunto di storia biblica: ad uso delle scuole israelitiche: parte I. - Corfu: Nacamulli, G. «Tip.», 1877 - 13 p.; 18 cm. - Γλω: Ita. - Δωρεά της Ισραηλιτικής Κοινότητας 1410/4-ΕΜ, ΕΜ Θεολ. 45

00613

La cantica di Salomone: ed i commentatori Israeliti: nel medio evo / Perreau, Pietro - Corfu: Nacamulli, G. «Tip.», 1882 - 35 p.; 26 cm. - Γλω: Ita. - Εκ της αποθήκης 746/43-ΕΜ, ΕΜ Θεολ. 46

00101

Τα κατά την τελετήν την γενομένην εν τη Ισραηλιτική Συνάγωγη εν Γαλατά Κωνσταντινουπόλεως διά την ένωσιν της Επτανήσου μετά της Ελλάδος και την ευτυχήν άφιξιν της Α.Μ. του βασιλέως των Ελλήνων Γεωργίου Α. - [χ.ο.], 1863, 20 Οκτωβρίου, - 14 σ.; 24 εκ. - Γλω: Gre. - Δωρεά της Ισραηλιτικής Κοινότητας 1865/4-ΕΙ, ΕΙ 101.

Λέων Πασσού (1909 - 1977)

*Εβραίος της Καβάλας
πρωταθλητής στο τρέξιμο*

Ο Λέων Πασσού γεννήθηκε στην Καβάλα το 1909. Ο πατέρας του ονομαζόταν Σαμουήλ. Από πολύ νέος, δεκαεξάχρονος το 1925, άρχισε να γυμνάζεται τρέχοντας δρόμους ημιαντοχής.

Το παράδειγμά του ακολούθησαν και τα δύο μικρότερα αδέρφια του **Ισαάκ** και **Αλμπέρτος**. Ανήκε στον τοπικό σύλλογο «**Φίλιπποι**» Καβάλας, προς το τέλος δε της σταδιοδρομίας του μετεγράφη στον Γυμναστικό Αναμορφωτικό Σύλλογο «**Μακαμπή**» Θεσ/νίκης.

Είχε ανάστημα 1.70 και έτρεχε με 58 κιλά. Είχε πλούσια αγωνιστική δράση στο χώρο της Μακεδονίας και γενικά στη Βόρεια Ελλάδα αλλά σχεδόν αμέσως ξεπέρασε το επαρχιακό επίπεδο με τις επιδόσεις τους φτάνοντας σε πανελλήνιο.

Χαρακτηριστικό πάντως για τον Α. Πασσού είναι ότι ενώ υπήρξε πρωταθλητής Ελλάδος στα 800 μ. και χρυσός βαλκανιονίκης για την ίδια απόσταση δεν κέρδισε, ίσως από σύμπτωση ίσως διότι είχε ισχυρούς αντιπάλους, πρώτη πανελλήνια νίκη.

Ο Α. Πασσού έκανε την πρώτη του εμφάνιση τον Ιούλιο του 1927 στους Πανθρακικούς Αγώνες κερδίζοντας τα 1.500 μ. με 4.42.6

Την ίδια χρονιά στους πανελλήνιους αγώνες της Θεσ/νίκης ήταν 2ος στα 1.500 μ. με 4.39.4 και προκρίθηκε επίσης για τα 800 μ. με 2.11.2 χωρίς όμως να πάρει μετάλλιο.

Σαν καλύτερή του χρονιά χαρακτηρίζεται το 1932. Με τη χρονική τους σειρά είχε τις εξής αθλητικές επιτυχίες.

Στους Γ' Πανθρακικούς στην Ξάνθη, το καλοκαίρι πέτυχε 1.58.6. Η επίδοση αυτή είναι Π.Ρ. Δεν φαίνεται όμως στη λίστα των πρωταθλητών Ελλάδος.

Λίγο αργότερα όμως απέδειξε ότι είναι ικανός να γίνει ο πρώτος Έλληνας που θα κάνει κάτω από δύο λεπτά τα 800 μ. Στο Περιφερειακό πρωτάθλημα Θράκης, πάλι στην Ξάνθη στις 10 Σεπτεμβρίου πέτυχε αργότερο μεν χρόνο από τον προηγούμενο, αλλά κάτω από το

φράγμα των 2' ,1.59.6, επίδοση που ανανewsοτήθηκε σαν Πανελλήνια.

Ένα μήνα αργότερα στην Αθήνα είναι χρυσός βαλκανιονίκης με 2.02.3.

Στη Βαλκανιάδα αυτή πήρε και δεύτερο χρυσό μετάλλιο στα 4X400 με 3.35.3. Όπως γράφουν οι εφημερίδες της εποχής η νίκη κερδίστηκε κατά το μεγαλύτερο μέρος από την προσπάθεια του Α. Πασσού.

Για τη μεγάλη σκεταλδοδρομία - 4X400 - με 3.27.6 έγινε και πρωταθλητής Ελλάδος το 1934 στη Βαλκανιάδα του Ζάγκρεμπ. Όμως εδώ έμεινε μόνον με το Π.Ρ. και όχι με το χρυσό μετάλλιο διότι οι κριτές απεφάνθησαν ότι η ελληνική ομάδα ήταν αβερή.

Ο Α. Πασσού Ισραηλίτης στο θρησκειομ ήταν κατενργάτης, λίγο πριν από τον πόλεμο δημιούργησε ομοσπονεία και έγινε για το Ισραήλ, όπου έμεινε μόνιμος.

Από μαρτυρίες των εδώ φίλων του έζησε ως το 1977.

Δημήτρης Μπόντιζουλης

Οι αγώνες του:

Λέων Πασσού
(**Φίλιπποι ΚΑΒ - «Μακαμπή» Θεσ.Ι.**)

ΠΡ

800 μ. - 1.59.8 - 10 Σεπτ. 1932 - Γ' ΠΑΝΘΡ/ΚΟΙ ΞΑΝΘΗ
4X400 3.27.6 - 21 Αυγούστ. 1934 ΒΑΛΚ. ΑΓ. ΖΑΓΚΡΕ-
ΜΠ

ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΝΙΚΕΣ

1ος 800 μ. - 2.02.3	ΟΚΤΩΒΡΗΣ	1932	ΑΘΗΝΑ
1ος 4X400 μ. 3.35.3	"	"	"
1ος 800 - 400 - 200 - 100 μ. - 3.22.4	"	"	"
2ος 400 μ. - 51.3	"	"	"
1ος 4X400 - 3.34.4	ΟΚΤΩΒΡΗΣ	1933	"
2ος 800 μ. - 2.03.2	"	"	"

Καζαντζάκης, Μυριβήλης και Σαμαράκης στα εβραϊκά. Βραβεύτηκε ο μεταφραστής τους κ. Γεχέλ Κίμχη

Την Τετάρτη 19 Φεβρουαρίου 1997 η Ελληνική Εταιρεία Μεταφραστών Λογοτεχνίας ανάμεσα σε άλλους τίμησε με το βραβείο της καλύτερης μετάφρασης ελληνικής λογοτεχνίας σε ξένη γλώσσα τον κ. Γεχέλ Κίμχη για την μετάφραση του έργου του Στρατή Μυριβήλη «Η Δασκάλα με τα Χρυσά Ματιά».

Ο κ. Κίμχη, είναι γνωστός από τις μεταφράσεις του που έχουν κυκλοφορήσει στο Τελ - Αβίβ, όπως «Οι Αδελφοφράδες» του Νίκου Καζαντζάκη (1966), «Το λάθος» του Αντώνη Σαμαράκη (1975), «Η Δασκάλα με τα Χρυσά Ματιά» που πραγματοποιήσε την 4η έκδοσή της το 1995.

Οι μεταφράσεις του, αφήνουν πάντα τις καλύτερες εντυπώσεις στους λογοτεχνικούς κύκλους του

Το εξώφυλλο από την μετάφραση του έργου του Νίκου Καζαντζάκη «Οι Αδελφοφράδες» - Τελ Αβίβ 1966.

Ισραήλ, αποδίδουν το ύφος του μεταφραζόμενου συγγραφέα αποτελώντας και οι ίδιες λογοτεχνικά κεί-

μενα στα εβραϊκά.

Ο κ. Κίμχη, γεννήθηκε στην Αθήνα το 1935 και κατάγεται από την Φλώρινα, η οικογένειά του διασώθηκε στην Κατοχή από τους αντάρτες του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ και τους χωρικούς στο ορεινό χωριό Μάτσανη της Κορινθίας, προς τους οποίους εκφράζει πάντα - και με την ευκαιρία αυτή - την ευγνωμοσύνη του, καθώς και σ' όλο τον ελληνικό λαό για την συμπαράστασή του στα δύσκολα χρόνια της Κατοχής προς τους Έλληνες εβραίους.

Το 1945 η οικογένειά του μετανάστευσε στο Ισραήλ, όπου σπούδασε οικονομικά, πολιτικές επιστήμες και γλωσσολογία, ακόμη, γνωρίζει επτά γλώσσες. Έχει μεταφράσει ακόμη και κυκλοφορεί τον Απρίλη, η μετάφραση του έργου του Μυριβήλη «Η ζώη εν Τάφω»

2ος 400 μ. - 51.6	»	»	»
1ος 4X400 μ. - 3.27.6	ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1934	ΖΑΓΚΡΕΜΠ	
2ος 400 μ. - 51.6	»	»	»
3ος 800 μ. - 2.00.5	»	»	»

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΝΙΚΕΣ

2ος 1.500 μ. - 4.39.4	ΠΑΝΕΛ.	1927	ΘΕΣ/ΝΙΚΗ
2ος 400 μ. - 52.8	»	1931	ΑΘΗΝΑ
2ος 800 μ. - 2.3.8	»	1931	»
2ος 400 μ. - 52.8	»	1932	»
2ος 800 μ. - 2.2.0	»	»	»

ΑΛΛΕΣ ΝΙΚΕΣ

1ος 800 μ. - 2.03.4	ΣΤ' ΠΑΝΘΡ/ΚΟΙ	1928	
1ος 1.500 μ. - 4.26.2	»	»	
1ος 800 μ. - 2.4.8	ΠΑΜΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΙ	1931	Σέρρες
1ος 4X400 - 3.47.6	»	»	»
1ος Σκυτ. 3.000 - 8.12.6	ΠΑΜΜΑΚ. ΑΓ.	1931	»
2ος 1.500 μ. - 4.20.0	»	»	»
3ος 400 μ. - 54.4	»	»	»
1ος 800 μ. - 2.3.8	ΠΑΝΘΡΑΚΙΚΟΙ ΑΓ.	»	»
1ος 1.500 μ. - 4.24.2	»	»	»
1ος 4X400 μ. - 3.42.4	»	»	»
1ος 400 μ. - 53'	Γ' ΠΑΝΘΡ. ΑΓ.	1932	ΞΑΝΘΗ

1ος 800 μ. - 1.58.6	»	»	»
1ος 400 μ. - 52.2	ΠΕΡΙΦ. ΠΡΩΤ. ΘΡΑΚΗΣ	1932	»
1ος 800 μ. - 1.59.6	Π.Ρ.	10.9.1932	»
1ος 100 μ. 11" 6	»	»	»
1ος 4X100 45.6	»	»	»
2ος 200 μ. 24.6	»	»	»
ΕΛΛΑΔΑ - ΑΙΓΥΠΤΟΣ			
2ος 800 μ. 2.2.8		1932	ΑΛΕΞ/ΝΔΡΕΙΑ
ΠΡΟΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ			
1ος 400 μ. 52.8		2.10.1932	ΑΘΗΝΑ
ΕΛΛΑΔΑ - ΑΙΓΥΠΤΟΣ - ΛΩΖΑΝΗ			
2ος 800 μ. 2.2.6		23.4.1937	»
1ος ΒΑΛΚ. ΣΚΥΤ. 2.29.4		»	»
Αθήνα - Λωζάνη			
2ος 400 μ. 52.4		1933	ΑΘΗΝΑ
1ος 4 X400 μ. 3.31.2		»	»
Σαν καλύτερα ατομικά ρεκόρ είχε			
400 μ. - 51.4 από 6.10.34 ΑΘΗΝΑ			
800 μ. - 1.59.6 από 10.9.32 ΞΑΝΘΗ			
1.500 μ. - 4.20.0 από 1931 ΣΕΡΡΕΣ			
4X400 μ. 3.27.6 από 21.8.1934 ΖΑΓΚΡΕΜΠ.			

Τα εβραϊκά κεφάλαια Watergate ή Waterloo για τις ελβετικές τράπεζες:

ΤΟΥ Ζ. Ν. Α. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Τελευταία ένα νέο θέμα ξαφνικά ανέκυψε, ιδιαίτερος αυτό: πρόκειται για τη φοβερή αποκάλυψη της κλοπής των εβραϊκών κεφαλαίων και τον ρόλο των ελβετικών τραπεζών στην οικονομική ενίσχυση του Χίτλερ κατά τον πόλεμο. Ο Jean Ziegler, βουλευτής της Βέρνης, υποστηρίζει ότι ο πόλεμος θα είχε τελειώσει από το 1943 και χιλιάδες ζωές θα είχαν σωθεί αν οι ελβετικές τράπεζες δεν ενίσχυαν την γερμανική προσπάθεια. Εκινολοφόρησαν φωτογραφίες (βλ. π.χ. το Time της 24.2.1997) με κιβώτια γεμάτα με τις χρυσές βέρες των θυμάτων στρατοπέδων συγκεντρώσεως καθώς και με σάκκους από χρυσά δόντια που είχαν αποσπασθεί από τα θύματα της γερμανικής θηρωδίας. Τα λάφυρα αυτά που εβρίσκονταν τα αμερικανικά στρατεύματα, δεν είχαν προφθάσει να μεταφερθούν στην Ελβετία, όπως συνήθως, για να μετατραπούν από τις ελβετικές τράπεζες σε αξιοσέβαστες μπάρες χρυσού με το ελβετικό έμβλημα. Έτσι ξεσηκώθηκε ο μεγάλος σάλος από τις εβραϊκές οργανώσεις. Τις ενίσχυε το Αμερικανικό Κογκρέσσο με πρωταγωνιστή τον Γερουσιαστή Alfonse d' Amato.

Όλοι αυτοί οι παράγοντες, η ανικανότητα, η αφέλεια και η αλαζονεία των κατωτέρων και ανωτέρων τραπεζικών στελεχών έχουν πλέον αιμάνωσει την φήμη των ελβετικών Τραπεζών (της οποίας άλλωστε δεν ήσαν άξιες). Το Journal de Geneve (27.2.97) δημοσιεύει καταθλιπτική ανταπόκριση από την Αμερική. Λέγει μια υπάλληλος ελβετικής Τράπεζας στην Νέα Υόρκη: «Μου αρέσει να εργάζομαι εδώ. Αλλά τους τελευταίους μήνες αποφεύγω να λέγω ποιος είναι ο εργοδότης μου ή απλώς ομιλώ για μία μικρή αλλοδαπή τράπεζα...». Μετά την αποκάλυψη του «κλεμμένου χρυσού των ναζί» πολλές επιχειρήσεις αποφεύγουν τις δΟΣΟΛΗΨΙΕΣ με ελβετικές τράπεζες «από φόβο ότι οι μέτοχοι θα τους κατηγορήσουν ότι ελέρωσαν τα χέρια με συνεργάτες που ωφελήθηκαν κατά τον πόλεμο χάρις στο Ολοκαύτωμα».

Στην Αμερική ομιλούν για το Watergate των

ελβετικών τραπεζών. Αλλά όταν κρινει κανείς από την γενική κομπλεξική κατάθλιψη που επικρατεί στις τράπεζες της Γενεύης και από την συνεχή φήμη των κεφαλαίων προς το Λονδίνο, θα είναι προτιμότερο να ομιλεί κανείς για το Waterloo των ελβετικών τραπεζών. Τελευταίως, οι τρεις μεγάλες τράπεζες απεφάσισαν από τον μεγέθυνση του σκανδάλου να «προσφέρουν» 100 εκατομμύρια φράγκα «υπέρ των θυμάτων». Αλλά όλοι γνωρίζουν πλέον ότι η κίνησις αυτή οφείλει πανίον επιβιβάζει την ενοχή τους. Και τα 100 εκατομμύρια δεν είναι παρά ένα ελάχιστο τμήμα της μεγάλης κλοπής του αιώνος. Το θέμα όμως εντείνεται και κάθε άλλο παρὰ πλησιάζει στο τέρας του.

[Ο Ν.Α. Καλογεροπούλος, διακεκριμένος κοινωνιολόγος, είναι συγγραφέας πολλών βιβλίων («Η Διαμορφωσις του ευρωπαϊκού πνεύματος. 4ος - 18ος αιώνας», «Η προπαγάνδα ως μέσον βίαιου των λαών» και «Σχέτιζο με το θέμα του αναδημοσιευμένου από το «Πολιτικά Θέματα» (21.3.1997) άρθρου του είναι το βιβλίο του «SOS Banques Suisses»].

Στη Γαλλία διαφημίζεται το βιβλίο του Jean Ziegler «Η Ελβετία, ο χρυσός και οι νεκροί». Στο βιβλίο αυτό παρουσιάζεται ότι οι Ελβετοί τραπεζίτες υπήρξαν κλεπταποδόχοι του Χίτλερ.

Τα «Πρωτόκολλα των σοφών της Σιών»

Η κα Ρίτα Μασουρά παρουσιάζοντας στην «Καθημερινή» (9.3.1997) παραποιημένα κείμενα σημείωσε τα παρακάτω:

«Το σημαντικότερο, ίσως, παράδειγμα πλαστών κειμένων - τουλάχιστον όσον αφορά στις μετέπειτα συνέπειες - είναι τα διαβόητα "Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών". Ένα αντισημιτικό κείμενο που κατασκευάστηκε για να εξυπηρετήσει τους σκοπούς της τσαρκικής πολιτικής και χρονολογείται μόλις από τον περασμένο αιώνα και όχι από τους βιβλικούς χρόνους, όπως αρχικά είχε διαρρεύσει. Ο φασιστικός αντισημιτισμός τράφηκε από το περιεχόμενο του πλαστού κειμένου, ενώ ακόμη και σήμερα το συγκεκριμένο κείμενο χρησιμοποιείται από τους θρησκευτικούς ηγέτες για να φανατίσουν τα μέλη της Χεζμπολάχ και της Χαμάς ώστε να τινάξουν στον αέρα την ειρηνευτική διαδικασία της Μέσης Ανατολής».

Δεν είναι όμως, δυστυχώς, μόνον οι θρησκευτικοί ηγέτες της Μέσης Ανατολής που χρησιμοποιούν τα πλαστά «Πρωτόκολλα». Χρησιμοποιούνται και στην Ελλάδα από αντισημίτες, μερικοί μάλιστα από τους οποίους έχουν και πνευματική εξουσία...

Η Ισραηλιτική Κοινότητα Τριτσάλων

Η Μαρούλα Κλιάφα, στο πολύ ενδιαφέρον βιβλίο της «Τριτσάλα. Από τον Σέιφουλλάχ ως τον Τσιτσάνη» (τόμος Α' 1881 - 1910 - Κέδρος 1996) παρουσιάζει τις μεταμορφώσεις της τοπικής κοινωνίας, όπως αποτυπώθηκαν στον τριτσάλινο τύπο της εποχής 1881 - 1910. Από τη ζωή των Ισραηλιτών των Τριτσάλων σημειώνονται:

- Το Μάρτιο του 1884 οι Τριτσάλινοι Ισραηλίτες ιδρύουν Σύλλογο με σκοπό τη βοήθεια των απόρων και την εκπαίδευση της νεολαίας. Πρόεδρος του συλλόγου αυτού ήταν ο Ιακώβ Σίδης και μέλη ο Ισαάκ Λενί, Ραφαήλ Μωσέ και Ιουδά Ατούν.

- Τον Απρίλιο του 1903, οι Τριτσάλινοι Ισραηλίτες, οι οποίοι πριν ένα χρόνο είχαν συστήσει την Ισραηλιτική Αδελφότητα «Εσδρά Μπεσαρόθ», γιόρτασαν την πρώτη τους επέτειο στη Μεγάλη Συναγωγή.

- Λίγες μέρες μετά τον ερχομό του καινούργιου χρόνου (1907), τα χιόνια καθηρόριζαν από τα βουνά, σκέπασαν τον κάμπο, το θερμόμετρο έπεσε στους 14 βαθμούς κάτω από το μηδέν και τα νερά κρυστάλλωσαν. Ένεκα του δριμυτάτου τούτου ψύχους, οι εργασίες εσταμάτησαν, η δε φτώχεια υποφέρει τα πάνδεινα. Ο Δήμος ανοργάνωτος αδυνατούσε να συμπαρασταθεί και να συνδράμει τους φτωχούς συμπολίτες, σε αντίθεση με την κοινότητα των Ισραηλιτών «Εσδρά Μπεσαρόθ» που έσπευσε να μοιράσει σε εβδομήντα άπορες οικογένειες από δέκα οκάδες κάρβουνα και τρεις οκάδες ψωμί. («Αναγέννησις» 13.1).

«Μέρα Μαγιού μου μίσεψες...»

Χριστιανοί και Εβραίοι εργάτες πάλεψαν μαζί

«Δεν είναι ξόδι τούτο δω, πιότερο γάμος μοιάζει, δάκρυ και γέλιο αγάπη, οργή το κάθε μάτι στάζει»
Γιάννης Ρίτσος: Επιτάφιος

Ηταν η 9 Μαΐου 1936 στη Θεσσαλονίκη που τα γεγονότα της ημέρας εκείνης, η μεγάλη πανεργατική απεργία και τα θύματα από την σύγκρουση απεργών - έφιππης χωροφυλακής, έδωσαν λαβή τρεις μήνες αργότερα να κηρυχθεί η δικτατορία Μεταξά στις 4 Αυγούστου 1936.

Δώδεκα απεργοί - δέκα Χριστιανοί και δύο Ισραηλίτες - σκοτώθηκαν την ημέρα εκείνη στη μεγάλη εργατική διαδήλωση.

Αντλώ κάποια στοιχεία από τον Τύπο της εποχής:

Το συνδικαλιστικό κίνημα ήταν διασπασμένο. Στην Θεσσαλονίκη τέσσερα εργατικά κέντρα διαφορετικών παρατάξεων και πολιτικών αποζητίσεων κατηύθυναν τους αγώνες των εργατών. Το Εργατικό Κέντρο Θεσσαλονίκης, (ΕΚΘ) το Ανεξάρτητο Εργατικό Κέντρο, το Πανεργατικό Κέντρο και το Πάνυπαλληλικό Κέντρο.

Τα κέντρα αυτά διαβλέποντας τον κίνδυνο επιβολής μιας δικτατορίας σχημάτισαν μια επιτροπή ενόπλιος με αίτημα «Δημοκρατία» και ανήσεις αποδοχών.

Η μια απεργία διαδεχόταν την άλλη επεκτεινόμενες ολοένα και σε περισσότερους κλάδους. Οι συγκρούσεις ήταν καθημερινές.

Η Πρωτομαγιά γιορτάστηκε σε ατμόσφαιρα εκρηκτική. Στις 9 Μαΐου το κέντρο της πόλης η πλατεία Αριστοτέλους γέμισε από απεργούς που κατευθύνονταν στο Διοικητήριο. Η έφιππη Χωροφυλακή χτύπησε στο ψαχνό.

Ο πρώτος νεκρός ήταν ο **Τάσος Τούσης** 30 χρόνων, αυτοκινητιστής. Όταν το έμαθε η μητέρα του έτρεξε κι έσπινε πάνω από το νεκρό κορμί του γιου της. Ο ποιητής (Γ. Ρίτσος) έγραφε: Γιε μου, σπλάχνο των σπλάχνων μου» και ο συνθέτης (Μίκης Θεοδωράκης) μελλοποιούσε (Μέρα Μαγιού μου μίσεψες, μέρα Μαγιού σε χάνω).

Λίγο αργότερα θα έπεφταν και άλλοι. Ανάμεσά τους ο νεαρός Εβραίος **Ματαράσσο** που είχε ξηλώσει από το σακάκι την φόδρα, την έβαψε στο αίμα του Τούση και την έκανε λάβαρο. Μ' αυτό προχώρησε μπροστά μέχρι που μια κάννη τον σημάδεψε και τον σώριασε νεκρό. Χιλιάδες λαού πήραν μέρος στην κηδεία των θυμάτων.

Την επόμενη η Θεσσαλονίκη έμοιαζε με πόλη υπό στρατιωτική κατοχή. Στρατιωτικές μονάδες που συνέρρευσαν από άλλες περιοχές μαζί και ναύτες από τα δύο πολεμικά που ναυλοχούσαν στο λιμάνι επέβαλαν την τάξη. Τότε έγιναν εκτεταμένες συλλήψεις (περίπου 1000).

Η δίκη των θεωρηθέντων πρωταιτίων έγινε δύο χρόνια αργότερα. Οι καταδικασθέντες παραδόθηκαν αργότερα στους Γερμανούς και οι περισσότεροι εκτελέστηκαν στην κατοχή.

[Πολιτικά Θέματα, 2 Μαΐου 1997]

Από την κινητοποίηση του για την επιβολή της τά

Ρατσισμός, ξеноφοβία, αντισημιτισμός

Ομιλία του Προϋπουργού στην εναρκτήρια εκδήλωση
του «Ευρωπαϊκού Έτους κατά του Ρατσισμού»

Συνέχεια από την σελ. 2

και κόμματα με απήχηση στην ελληνική κοινωνία. Θα ήταν ωστόσο υποκριτικό και τελικά ανάξιο μας να υποστηρίξουμε ότι στην Ελλάδα δεν εκδηλώνονται ορισμένες φορές τάσεις, στάσεις και συμπεριφορές οι οποίες απηχούν ρατσιστικές αντιλήψεις και προσβάλλουν το δημοκρατικό και ανθρωπιστικό πολιτισμό της χώρας. Η συγκάλυψη των προβλημάτων δεν βοηθά στην επίλυσή τους.

Η καταδίκη ενός φαινομένου αλλά κυρίως η αντιμετώπισή του προϋποθέτει τον προσδιορισμό των χαρακτηριστικών του αλλά και μία σαφή απάντηση στο ερώτημα «Γιατί είμαστε αντιρατσιστές, γιατί καταπολεμούμε την ξеноφοβία και τον αντισημιτισμό, γιατί, σε τελευταία ανάλυση, αναζητούσαμε το 1997, «Ευρωπαϊκό Έτος κατά του Ρατσισμού, της Ξеноφοβίας και του Αντισημιτισμού».

Σήμερα επανέρχονται στο προσκήνιο ιδεολογίες στο βωμό των οποίων τα φασιστικά και εθνικοσοσιαλιστικά καθίσταται θυσίασαν εκατομμύρια ανθρώπους.

Η θεωρητική θεμελίωση δεν εξαντλείται πλέον στο πλαίσιο της «βιολογικής ρατσιστικής ιδεολογίας». Το κέντρο βάρους της επιχειρηματολογίας του «νεορατσισμού» μετατοπίζεται από τη φυλή στην κουλτούρα. Η ιδέα της «φυλετικής καθαρότητας» αντικαθίσταται από εκείνη της «αυθεντικής πολιτιστικής ταυτότητας». Ο «βάρβαρος ξένος» θεωρείται απειλή για την «ταυτότητα της κοινωνίας». Όταν μάλιστα η κοινωνία αυτή βρισχεται σε ένα μεταβατικό στάδιο, που οι αξίες της, οι αρχές της, οι παραδοχές δοκιμάζονται και αλλάζουν, είναι εύκολη λύση να δαιμονοποιείται ο άλλος, ο ξένος, ο παράξενος, ο διαφορετικός. Οι οπαδοί των απόψεων αυτών δεν αναζητούν την καινούρια ταυτότητα στο μέλλον, σε μια ανοιχτή κοινωνία όπου η παράδοση επιβεβαιώνεται και εμπλουτίζεται αλλά επιχειρούν να γυρίσουν την ιστορία προς τα πίσω.

Συχνά ξεχνάμε την πολιτισμική και κυρίως την κοινωνική διάσταση του φαινομένου της ξеноφοβίας. Ξένος δεν είναι μόνο ο αλλοδαπός. Ο κοινωνικός Άλλος προήλθε του μετανάστη, του οικονομικού πρόσφυγα και του πολιτικού φεγγάδα. Ο ρατσισμός και η ξеноφοβία είναι πάνω απ' όλα έλλειψη ανοχής, είναι αποκλεισμός.

Σε περιόδους έξαρσης της οικονομικής κρίσης και αύξησης της ανεργίας τα μέλη της «μειονότητας», οι μετανάστες, οι ξένοι, γίνονται οι αποδιοπομπαίοι τράγοι, αυτοί που ευθύνονται για την κρίση στην αγορά εργασίας, για την εγκληματικότητα, την περιθωριοποίηση. Ο δημαγωγικός ρατσιστικός λόγος απευθύνεται κατά κύριο λόγο στους δυνάστες της κοινωνίας, σε αυτούς που κινδυνεύουν να μοιραστούν με τους ξένους την ανέχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, που στερούνται την κοινωνική αναγνώριση, το σεβασμό, την

αποδοχή που τα κοινωνικά ενταγμένα άτομα απολαμβάνουν. Ωστόσο ο υφέρπων ρατσισμός, οι προκαταλήψεις συχνά διατρέχουν όλα τα κοινωνικά στρώματα και τροφοδοτούν έναν φαύλο κύκλο. Ο ρατσισμός και ο κοινωνικός αποκλεισμός οδηγούν σε αρκετές περιπτώσεις τους ξένους στην αυτοαπομόνωση, στα γκέτο και κάποτε στην εγκληματικότητα που με τη σειρά τους δυναμώνουν τις προκαταλήψεις και ούτω καθεξής.

Στο ερώτημα γιατί είμαστε «αντιρατσιστές», γιατί στηλιτεύουμε τις προκαταλήψεις και τις φοβίες έναντι των μεταναστών, των μειονοτήτων, των ξένων θα αρκούσε η απάντηση πως εμείς οι Έλληνες έχουμε δοκιμάσει την εμπειρία να διώκεσαι εξαιτίας της εθνικής ή θρησκευτικής προέλευσης, να είσαι ξένος, να είσαι πρόσφυγας. Είδαμε τους Εβραίους συμπατριώτες μας να οδηγούνται στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Αναζητήσαμε ως μετανάστες εργασία και μια καλύτερη τύχη σε άλλα μέρη. Στα χρόνια της δικτατορίας βρήκαμε ως πολιτικοί πρόσφυγες καταφύγιο και συμπαράσταση σε άλλες δημοκρατικές χώρες. Μάθαμε ότι μπορούμε οποτεδήποτε να γίνουμε αλλοδαποί χωρίς τη θέλησή μας.

Ωστόσο δεν είναι μόνο οι εμπειρίες μας που μας κάνουν να αντιστεκόμαστε. Οι ξеноφοβικές τάσεις που καταγράφονται, ανεξάρτητα από τους λόγους που τις προκαλούν, μπορεί να αποτελέσουν εφευκτικό παρήγορο ως προς τη συνοχή του κοινωνικού ιστού και εργαμονονυ κινδύνους ως προς τη δημοκρατία και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η ιδέα και η προοπτική μιας χώρας που επιδιώκει τη διεύρυνση και το βάθος της δημοκρατίας, την ισόρροπη κοινωνική ανάπτυξη δεν μπορεί να συνυπάρξει με τα γκέτο, τη ρατσιστική βία, την ανισότητα. Ο σεβασμός της διαφοράς, η αναγνώριση του δικαιώματος στη διαφορά, η ανοχή των διαφορετικών μορφών ζωής, στο βαθμό βέβαια που εντάσσονται στο πλαίσιο της συνταγματικής τάξης, είναι γνώρισμα μιας ανεπτυγμένης δημοκρατίας. Η ανεπιχώτητα με αυτή την έννοια δεν είναι μια απλή αδιαφορία αλλά μια θετική στάση, μια διαβεβαίωση της ταυτότητάς μας μέσω της αποδοχής της ταυτότητας των άλλων και αποτελεί προϋπόθεση για τη συμβίωση των ανθρώπων και των ανθρωπίνων κοινοτήτων.

Στο ρατσισμό και την ξеноφοβία δεν αρκεί να αντιστεσούμε την ανησυχία μας η τις στερεοτυπικές καταβολές των επιμέρους φαινομένων. Απαιτείται η θεσμική και κοινωνική αντιμετώπισή τους. Επιβάλλεται η επιβεβαίωση και εφαρμογή μιας πολιτικής με στόχο να απαλειφθούν οι αιτίες που προκαλούν το ρατσισμό. Με λίγα λόγια χρειάζεται μία ολόπλευρη αντιμετώπιση του προβλήματος, όχι απλώς μια αμυντική στρατηγική αλλά μια «επιθετική πολιτική» που βασίζεται στην πρόληψη και την πρόληψη.

Δεν είναι λίγοι εκείνοι που ισχυρίζονται ότι η Ευρώπη τείνει να μετατραπεί σε ένα «οχυρό», το οποίο θα προστατεύσει τις δυτικές κοινωνίες της ευημερίας από τη μαζική προσέλευση των φτωχών του πλανήτη. Είναι αλήθεια ότι ο έλεγχος της εισροής είναι απαραίτητος καθώς τα νέα ρεύματα μετανάστευσης μπορεί να οδηγήσουν σε εκρηκτικές καταστάσεις. Ο προβληματισμός αυτός αφορά ιδίως τη χώρα μας καθώς η κατάσταση σε όμορες βαλκανικές χώρες είναι κρίσιμη.

Η ευθύνη όμως μιας κοινωνίας με ουμανιστικό και δημοκρατικό προσανατολισμό δεν συνίσταται στο να κλείσει ερμητικά τις πόρτες αλλά στο να συμβάλει με κάθε τρόπο στην άρση των αιτίων που προκαλούν τα νέα μεταναστευτικά ρεύματα και συγκεκριμένα να βοηθήσει την ειρήνευση και την οικονομική ανάπτυξη των χωρών αυτών.

Η καταπολέμηση των αιτίων του ρατσισμού αφορά ωστόσο και το εσωτερικό της χώρας μας. Επεσήμανα ότι χαρακτηρίζεται μια «επιθετική πολιτική». Τι εννοώ με αυτό:

Όλες οι χώρες της Ένωσης, αλλά και η χώρα μας, εξελίσσονται σε κοινωνίες πολιτισμικής πολλαπλότητας. Για να γίνει αποδεκτή αυτή η νέα πολυπολιτισμική πραγματικότητα και να λειτουργήσει θετικά στη συνεκτικότητά των κοινωνιών αυτών πρέπει να βρεθούν λύσεις στα κοινωνικά προβλήματα που τροφοδοτούν τις αρνητικές στάσεις έναντι των ξένων. Ανέφερα και προηγουμένως ότι ο ρατσισμός οδηγεί στον κοινωνικό αποκλεισμό αλλά και τρέφεται από αυτόν: όταν οι άνθρωποι αισθάνονται ότι βρίσκονται στο περιθώριο σε μία κατακερματισμένη κοινωνία τείνουν να εκτοπίσουν άλλους ακόμη μακρύτερα. Αν θέλουμε να αντιμετωπίσουμε αποφασιστικά τον ρατσισμό πρέπει να διασφαλίσουμε τη συνολική λύση των προβλημάτων των περιθωριοποιημένων ή των απειλούμενων με περιθωριοποίηση στρωμάτων του πληθυσμού, ιδίως των νέων και των ανέργων.

Η καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας περνά επίσης μέσα από την ένταξη και την ενσωμάτωση των μεταναστών και εν γένει των μελών των κάθε είδους μειονοτήτων με μακροχρόνιο, ισόρροπο και φυσιολογικό τρόπο στη δημόσια και οικονομική ζωή των εθνικών κοινωνιών.

Στην πολιτική μας οφείλουμε να εντάσσουμε όλους τους τομείς που αφορούν, άμεσα ή έμμεσα, την ενσωμάτωση των μειονοτήτων.

Τέτοιοι τομείς είναι κυρίως η απασχόληση και η κοινωνική προστασία. Εξίσου, σημαντικό τομέα παρέμβασης συνιστά η εκπαίδευση και γενικότερα η παιδεία καθώς διαδραματίζει θεμελιώδη ρόλο όσον αφορά στην ενσωμάτωση των μειονοτήτων και κυρίως των νέων γενιών. Σκοπός μας είναι να βελτιώσουμε την ποιότητα της εκπαίδευσης των παιδιών των μεταναστών καθώς και των παιδιών από άλλες μειονότητες, όπως οι τσιγγάνοι. Η κοινωνική και πολιτισμική ένταξη όχι απλώς προϋποθέτει αλλά περνάει μέσα από τη γλωσσική ένταξη.

Σημαντικός τομέας δραστηριοποίησης είναι επίσης τα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Η πληροφόρηση πρέπει να είναι απαλλαγμένη από στερεότυπα που ταυτίζουν τον

εργληματία με τον αλλοδαπό και το αντίστροφο. Η πληροφόρηση πρέπει να βοηθά ώστε να αμβλύνονται οι προκαταλήψεις.

Εξίσου αναγκαία είναι η παρέμβαση σε θεσμικό επίπεδο ώστε να κατοχυρωθούν και στην πράξη τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα των μεταναστών ή μελών άλλων μειονοτικών ομάδων και να αποκατασταθούν τυχόν ανισότητες και διακρίσεις εις βάρος τους. Η κύρωση του διεθνούς συμφώνου προστασίας για τα πολιτικά και ατομικά δικαιώματα είναι το πρώτο βήμα σε αυτή την κατεύθυνση.

Η πανηγυρική ανακήρυξη ενός έτους για το ρατσισμό, όπως και αντιστοίχων ετών στο παρελθόν (έτος του παιδιού, της γυναίκας) έχει μία αρνητική και μία θετική πλευρά: από τη μια ενέχει μία ομολογία ότι ένα πρόβλημα δεν έχει αντιμετωπιστεί επαρκώς και εγκαίρως και λαμβάνει πλέον κρίσιμες, εκρηκτικές διαστάσεις. Από την άλλη ή έστω και καθυστερημένη ανάδειξη του σημαίνει ότι έχει καταρχήν ληφθεί η απόφαση να πούμε τα πράγματα με το όνομά τους και να προσπαθήσουμε να τα αλλάξουμε.

Η ευθύνη της Πολιτείας είναι δεδομένη. Η ευθύνη αυτή σίγουρα δεν εξαντλείται και δεν εκπληρώνεται με τη διοργάνωση συζητήσεων. Επεξεργασόμαστε συγκεκριμένα μέτρα σε όλους τους τομείς που προανέφερα. Ωστόσο απαιτείται και η ενεργοποίηση της Κοινωνίας, των Πολιτών, των μη κυβερνητικών οργανώσεων, των συνδικαλιστικών οργανώσεων. Απαιτείται η σαφής τοποθέτηση του καθενός από μας ενάντια στο ρατσισμό, τη μισαλλοδοξία, τα εθνικιστικά πυροτεχνήματα και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Τα ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις σε όλους τους μόνιμους κατοίκους της χώρας ανεξάρτητα από εθνική καταγωγή, πολιτισμική ανάπτυξη, θρησκευτική πίστη και γλώσσα είναι έργο όλων μας.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Υπεύθυνος σύμφωνα με το Νόμο:

Ο Πρόεδρος του Κ.Ι.Σ. ΝΙΣΗΜ ΜΑΪΣ
Σουρμελή 2 • 104 39 ΑΘΗΝΑ

Τηλ.: 88.39.951

E-mail: hakis@netor.gr

Internet site: <http://www0.netor.gr/diafora/jews/kis.htm>

Διανέμεται δωρεάν

Εκδόσεις

**ΝΙΝΑΣ ΚΟΚΚΑΛΙΔΟΥ -
ΝΑΧΜΙΑ:**

Τηλεφωνικό κέντρο
(Ίκαρος, 1972)

Ψάχνοντας μέσα σε ένα δαίδαλο βιβλίων έπεσε μια μέρα στα χέρια μου το βιβλίο μιας λογοτέχνης που πολύ εκτιμούμε και που το έργο της την καταξιώνει ως μια μεγάλη συγγραφέα, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά σε παγκόσμιο επίπεδο. Όταν διάβαζα το μυθιστόρημά της «Τηλεφωνικό κέντρο» απ' τις πρώτες σελίδες, η αισθαντικότητα του λόγου της, η ιδιόζουσα αίσθηση που νοτίζει την υπαρξιακή οντότητα της διήγησης και η τρυφερότητα της γραφής της, η ζωντάνια, το αυθόρμητο, το αβυσσικό, το πλούσιο αισθαντικό πεδίο που κλείνουν οι φράσεις και οι εικόνες της, με διαπότισαν με μια έντονη ψυχική επικοινωνία με το βιβλίο της και με σιγουριά μπορώ να πω ότι η κυρία Νίνα Κοκκαλίδου - Ναχμία, έχει πολύ ταλέντο!

Νιώθω λοιπόν την ανάγκη να γράψω λίγες γραμμές γι' αυτήν την λογοτέχνη που ανήκει στη γενιά των ανθρώπων, που μπορούν να σκοπούν πάντα τ' όνειρο, την ελπίδα, ακόμα και στους πιο άγονους και ξηρούς καιρούς.

Οι παραδόσεις, οι λαοί, η ομορφιά τους και η κοινή πορεία τους, όνειρο στους

αιώνες, η ζωή που ξεφεύγει απ' το πλέγμα της θθοράς, η αιωνιότητα της κάθε στιγμής, ο πόλεμος, το δάκρυ, το χαμόγελο, η θερμομετρική ανάλυση όλων των ψυχικών ανθρώπινων διαστάσεων, στην ευρεία κλίμακα που ενατενίζει το άπειρο της ανθρώπινης υπόστασης, όλα παρουσιάζονται μέσα σε ένα λόγο μεστό, καλοδοσμένο, με ξεστασιά και πολλή ευαισθησία.

Οι δροσερές κοπέλες του τηλεφωνικού κέντρου και Αθήνας, η ξενιστοσύνη πριν από τον πόλεμο, η αθωότητα και η ομορφιά της ζωής, μεσ' απ' το πολυχρωμοφάσμα μιας μεγεθυμένης δροσοσταλίδας που αστράφτει όπως το γράψιμο της Ν. Νίνας Κοκκαλίδου - Ναχμίας, και συγχρόνως δροσίζει τις κουρασμένες ψυχές.

Κατόπιν το ξέσπασμα το Β' Παγκοσμίου Πολέμου η καταστροφή, ο αφανισμός, η πίκρα, η σκιά του θανάτου, και όμως μεσ' απ' όλα αυτά πάλι η ζωή. Μέσα απ' τον οδοστρωτήρα του πολέμου η δυναμική Μυριάμ, πρόωγη τηλεφωνήτρια, επιζεί. Και φάχνει η συγγραφέας με τις στάχτες της ψυχής όταν στο τέλος του πολέμου πια - και του βιβλίου - ένας στρατός της, μια σκιά, της ψιθυρίζει: «Εσύ Μυριάμ».

Μια ηλιαχτίδα διαπερνά την φρίκη του πολέμου και διατηρεί έτσι πάντα την ξεστασιά και το περήφανο

ύψος του γραψίματος της Ν. Νίνας - Κοκκαλίδου - Ναχμίας.

Η πεζογράφος, ρίχνει πινελιές αιθέριες, φράσεις, εικόνες με χάση, που σαν ζωγραφιές δημιουργούν ένα σκητικό, μια μαγευτική υπόσταση, μια ατμόσφαιρα ιδιόζουσα όπου οι στιγμές, αποκαλύπτουν το παραμύθι της ζωής, της ομορφιάς, που κλείνουν μέσα τους.

Φτιάχνει έτσι η καλλιτέχνης τον ατομικό της φασό που μεγθύνει και νοτίζει με ένα δυνατό ψυχικό άρωμα τις παραστάσεις που κρύβονται μες στις σελίδες του βιβλίου. Ένας ολόκληρος κόσμος ξεδιπλώνεται και το γράψιμο της Ν. Νίνας Κοκκαλίδου - Ναχμίας τον ζωντανεύει μες τις ψυχές των αναγνωστών.

Οι φωνές στον δρόμο, στη γειτονιά, αυτός ο κόσμος του βιβλίου της Ν. Νίνας Κοκκαλίδου - Ναχμίας, αντηχούν μέσα στην απειλητική μοναξιά των ημερών μας, στην ησυχία και την απομόνωση του σημερινού ανθρώπου υπενθυμίζοντας την ομορφιά της ζωής.

Συγχροούνται επίσης με την θλίψη και το φαρμάκι του πολέμου με την καταστροφή και την εξουθένωση, με την απελπισία και την αλλοτρίωση, με το μαύρο περιτύλιγμα του θανάτου.

Η πένα της ωστόσο ακούραστη, ρουφά την ζωή,

ακόμα και στις πιο μεγάλες πίκρες της, ακόμα και στην σύγκρουση της με το θάνατο.

Η ηρωική πορεία των Εβραίων, η βαθιά φιλία των λαών, η ανυψωση της ανθρώπινης υπαρξίας πέρα απ' το πεπερασμένο των συμβόλων, η ανωτερότητα της υπαρξιακής ανιχνεύσης, στο πεδίο ενός βέλτη-κούς που τενει στο άπειρο, με τον άνθρωπο ως κέντρο και ως κυρίαρχο, η ζωή και ο θάνατος, ο έρωτας, ο ηρωισμός και μεσ' απ' όλα η ελπίδα, κινούνται σε χαοτικούς πνικτωμένους ορίζοντες σε μεγαλειώδεις σελίδες, σε έντονες συγκινησεις.

Σέρνουν τα θέματα της αλλοτρίωσης της εποχής μας, μακριά απ' τον λαφύριθλο της ψυχικής εξάρτησης, απ' την αλώφτη χρήση της τηλεόρασης, της μηχανής, απ' την καταχρηση, δονώντας τα βαθύτερα ψυχικά στρώματα τους.

Αγγίζει έτσι η συγγραφέας τα αποκαϊδια των ρημαγμένων ψυχών που παραταίν με την αιχμηρότητα των παρατηρήσεων, τον αλκοόλ, της τριβής, της καθημερινότητας, της μεταλλικής απειλής, και αναφέρει μια φλόγα μέσα τους, τους ξεσταίνει με την δημιουργία της.

«Όχι δεν θ' αφήνει να πηξει το αίμα της, να περφοθούν τα σώματά της, για οποιαδήποτε αιτία. Είτε Γεηρόρης λιγότερα,

είτε Κλαίρη, είτε πόλεμος, είτε σταυρός των Χριστιανών και άστρο των Εβραίων» (σελίδα 48).

Αντιπολεμικό το γράφημα της λογοτεχνιάς, στέκεται πάνω απ' τα σύνορα και τις διαστάσεις. Ενώνει τους ανθρώπους, τις φυλές. Μέσα απ' τον πόλεμο και την εξουθένωσή του, οι ήρωες του βιβλίου της, ξεφεύγοντας ωστόσο από την μοίρα της φθοράς, γθάνουν σε μια υπεράνθρωπη σφαίρα.

Οι άνθρωποι της Ν. Νίνας Κοκκαλίδου - Ναχμία ζυμωμένοι με τον πολιτισμό και τις παραδόσεις τους, με το νόστο της πατριχής γης συγχρόνως, απλώνουν τις φτερούγες τους στην παγκοσμιότητα, στην ειρήνη, στην αναζητηση κάποιου άλλης διάστασης που ξεφεύγει απ' τις μικρότητες, τους φανατισμούς και τα κατώτερα κίνητρα, που βρίζονται στις βάσεις του κάθε πολέμου.

Η συγγραφέας, με πολλή χάρη και τέχνη αφήνει να διαφανεί η παγκοσμιότητα του ανθρώπινου όντος, η συνένωση των λαών και συγχρόνως η ιδιαιτερότητά τους καθ' όσον αναφέρεται με σεβασμό και αγάπη στις παραδόσεις και στα έθιμα, στην ταυτότητα των λαών. Καταφέρει μέσα από μια θλιβερή ιστορία, να ζωντανέψει τον θρύλο της ζωής, την κοινή πορεία των λαών, τα θεμελιακά υπαρκτά υποστροφώματα του ανθρώπινου όντος, και σημαντικά, να αφυπνίζει τις συνειδήσεις.

Η διαύγεια, η ευλυγισία των φράσεών της, η προ-

σωπική έκρηξη ενός περιεχτικού και λυρικού λόγου, η αποκορυφωμένη συγκίνηση, που αντικατοπτρίζει αυτή την αγάπη, την δίψα, το πάθος για τη ζωή, η λεπτότητα και η ευγένεια της γραφής της, ο πλούτος των ιδεών, τα δυνατά συναισθήματα, ρίχνουν ένα κλωνί αμυγδαλιάς πάνω απ' τα χαράζωματα, σχορπούν ιδανικά, αποτυπώνουν μια ιδιόζουσα αντίληψη στον άνθρωπο και την πορεία του.

Η πένα της Νίνας Κοκκαλίδου - Ναχμία, χωρά όλο τον κόσμο. Αγάπησα το γράφημά της και φιλώ μεσ' απ' αυτό με σεβασμό την ωραία της ψυχή.

Όταν διαβάσει αυτές τις γραμμές, ελπίζω η σκέψη μου λουλούδι στα δημιουργικά της χέρια και είχε τ' αστέρια τ' ουρανού χάδι στην ψυχή της, δροσιά στα όνειρά της, εμπνεύσεις στην ακούραστη λύρα της.

Δρ. Αμαλία Α. Κόκκινου

* ΚΩΣΤΗ ΜΟΣΚΩΦ: Εβραϊκή ποίηση

(Εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 1997)

Το κυρίο στοιχείο στην Εβραϊκή ποίηση, αναφέρει ο Κώστας Μοσκόφ, είναι η παρουσία της παράδοσης αλλά και η συνεχής πρόσκτηση των νέων τρόπων και της καινούργιας αγωνίας του κόσμου. Η παράδοση εκφράζεται ως τόπος, ως μυθολογία, ως στάση προς τον Άλλο - ως ηθική. Εκείνο, επίσης, που τη διακρίνει είναι η εντατι-

κή αίσθηση της τραγικότητας τόσο στη συλλογική όσο και στην προσωπική ιστορία του κάθε Εβραίου.

* ΙΑΚΩΒΟΥ ΣΤΡΟΥΜΣΑ: Διάλεξα τη ζωή... Από τη Θεσσαλονίκη στο Άουσβιτς

(Παρατηρητής - Ίδρυμα Ετς Αζάρι, Θεσσαλονίκη 1997)

«Χρονικό πόνο» χαρακτήριζει στο προλογικό του σημείωμα ο Ιάκωβος Καμπανέλλης, τα όσα καταγράφει σε αυτό το βιβλίο ο συγγραφέας του Ιάκωβος Στρούμσα. «Όπως κάθε βιβλίο, που αναφέρεται στα όσα έγιναν τα Ες - Ες στα στρατόπεδα συγκέντρωσης και εξόντωσης, έτσι κι αυτό - σημειώνει στον πρόλογο ο Ιάκωβος Καμπανέλλης - το διάβασα με πάθος, χωρίς διακοπή. Γιατί ξέρω, όσα και να διαβάσω ποτέ δεν θα είναι όλα...»!

Ο Ιάκωβος Στρούμσα, ως επιζών της ναζιστικής θηριωδίας, καταγράφει με κάθε λεπτομέρεια την «πορεία θανάτου» από το Άουσβιτς στο Μαουτχάουζεν. Στο Άουσβιτς εστάλη το 1943, μαζί με τη σύζυγό του, τους γονείς του, τα πεθερικά του και τα υπόλοιπα μέλη της οικογενείας του. Όλοι τους εξοντώθηκαν, εκτός από τον ίδιο και τη μικρότερη αδελφή του, την Μπέλλα. Στις πρώτες σελίδες ο Ιάκωβος Στρούμσα αναφέρεται στα χρόνια της νιότης του που τα πέρασε στη Θεσσαλονίκη, όπου την περίοδο εκείνη ζούσαν περίπου 60.000 Εβραίοι. Η γερμανική

κατοχή στη Θεσσαλονίκη κράτησε περίπου τρεισήμισι χρόνια, από τις 9 Απριλίου του 1941 έως τις 30 Οκτωβρίου του 1944, και οι διωγμοί των Εβραίων έγιναν σε τρεις φάσεις. Τα όσα περιγράφονται στις σελίδες του βιβλίου από τον συγγραφέα «ούτε και η πλέον τολμηρή φαντασία δεν είναι σε θέση να τα συλλάβει». Απελευθερώθηκε από τον αμερικανικό στρατό στο Μαουτχάουζεν, στις 8 Μαΐου του 1945, στις 6 το απόγευμα και σήμερα ζει στα Ιεροσόλυμα.

(Τα «Νέα» 2.4.97)

* Άλλες εκδόσεις:

* ΔΗΜΗΤΡΗ Α. ΜΑΥΡΙΔΕΟΥ: Κωνσταντίνος Μ. Κανάρης και Γουλιέλμος - Φραγκίσκος Κανάρης (Αθήνα, 1996).

* ΧΡΗΣΤΟΥ Ε. ΚΑΤΣΙΓΙΑΝΝΗ: Νυχτερινή Ισληλασία - Ποιήματα (Αθήνα: Περγαμηνή, 1996).

* ΓΙΩΡΓΗ ΧΑΛΑΤΣΑ: Παγίδες - Διηγήματα (Αθήνα, 1997).

* ΘΟΔΩΡΟΥ ΚΑΡΖΗ: Η παιδεία στην Αρχαιότητα (Εκδ. Φιλιλπότη, Αθήνα, 1997)

* ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ: Το Καραμπίνειο Ζακυνθινό Σχολείο (Αθήνα, 1997)

* ΑΝΡΙΕΤ ΑΣΣΕΟ: Τι απέγιναν οι εβδομήντα χιλιάδες Εβραίοι της Θεσσαλονίκης;

* ΧΟΡΧΕ ΣΕΜΠΟΥΚ - ΕΛΙ ΒΙΖΕΛ: Η σιωπή είναι αβάσταχτη (Εκδ. Νηοίδες, 1997)

ENGLISH SUMMARY

OF THE CONTENTS OF ISSUE No 149 VOL. 20

May · June 1997

- ✓ During a special event which took place in Greece to mark the opening of the *European Year against Racism*, Prime Minister Mr. Kostas Simitis said among other things: «... We, the Greek people, have had a first hand experience of persecution due to national or religious origins. We witnessed our Jewish compatriots being led off to the concentration camps».
 - ✓ Under the title «Desecration of Memorials and Memories», University of Athens professor Mr. I. Konidaris, discusses the *desecration of a Jewish cemetery* and urges the Christian Orthodox Church to draw up a program of co-operation with Judaism, «a project which will aim to cancel the suspicion and to establish a new, actual relationship and better understanding between the two great religions, especially since the deep roots of their faith lie the same ground».
 - ✓ Mr. G. Metallinos, professor at the University of Athens and head priest of the Greek Orthodox Church, explains the reasons that the *Hebrew language* was deemed necessary for the organisation of the curriculum of European Universities, especially of Schools of Theology. He makes special reference to the establishment of the Hebrew language at the first Greek University, the Ionian Academy, in the 19th century.
 - ✓ A Greek *Jew from Thessaloniki*, Mr Isaac Menasche, gives a personal account of his arrest by the Germans and imprisonment at the concentration camp of Bergen Belsen.
 - ✓ When Hitler came into power as a dictator, on March 23, 1933, prominent Greek scientists and scholars signed a *protest against the situation in Germany*, the persecution of the populace and the boycott of Jewish businesses.
 - ✓ During the 19th century, a time when the *Jewish Community of Corfu* reached the peak of its prosperity, the finances of the community do not seem to have been in a flourishing state.

This must have prompted them to address a petition towards the British Authorities of the island, dated July 6, 1857, in which they were asking for financial aid. The text of this petition is presented by Mr G. Zoumbos.
 - ✓ In his article *«Jewish Funds: Watergate or Waterloo»*, sociologist Mr. Kalogeropoulos presents facts pertaining to the seizing of the Jewish gold by the Nazis and its deposit to the Swiss Banks.
- There follow:
- ✓ The *Jewish Community of Trikala* during the 19th century.
 - ✓ A description of the events during the great *worker's strike* which took place in Thessaloniki on May 9, 1936. There were 2 Jewish men among the 12 dead workers.
 - ✓ According to the opinion of a Greek journalist, *«The protocols of the elders of Zion»* is a classic forgery.
 - ✓ This issue closes with *reviews of books* of Jewish interest.

(Translation: Z. Battinon)

